

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Středověké posmrtné rituály na Islandu

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Veronika Holubcová**

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Holubcová**
Osobní číslo: **P15000576**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Středověké posmrtné rituály na Islandu**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude věnovat středověkým posmrtným rituálům na Islandu. Bude založena na analýze islandských ság a na výsledcích archeologických výzkumů. Cílem práce bude porovnat obraz těchto posmrtných rituálů a představit jejich podobu na středověkém Islandu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Sága o Egilovi synu Skallagrímově. Přeložil Karel Vrátný. Praha: [s. n.], 1926, 207 s.

Staroislandské ságy. První vydání. Přeložil Ladislav Heger. Praha: Garamond, 2015. 640 s. ISBN 978-80-7407-284-0.

Literatura:

BOROVSKY, Zoe. Women and Performance in Old Norse Literature. In: The Journal of American folklore: Vol. 112, No. 443. New York: Published for the American Folklore Society, 1999, s. 6-39. Publications of the American Folklore Society. ISSN 0021-8715.

BYOCK, Jesse a Davide ZORI. Viking Archaeology, Sagas and Interdisciplinary Research in Iceland's Mosfell Valley. Backdirt: Annual review of the Cotsen institute of archaeology at UCLA, Los Angeles, 2013. 166 s. ISSN 2325-4904.

KADEČKOVÁ, Helena. Dějiny severských literatur <>: středověk. 2. vyd. Karolinum, 1997. ISBN 80-706-6753-2.

MCKINNELL, John. Meeting the other in Norse myth and legend. Rochester, NY: D.S. Brewer, 2005, ix, 291 p. ISBN 18-438-4042-1

MITCHELL, Stephen A. Witchcraft and magic in the Nordic Middle Ages. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011, xiii, 368 p. Middle Ages series. ISBN 08-122-4290-4.

ZORI, Davide (ed.) a Jesse BYOCK (ed.). Viking Archeology in Iceland: Mosfell Archaeological Project. 1. Turnhout, Belgie: Brepols Pub, 2014. 256 s. ISBN 978-250-3544-007.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Pavel Smrž

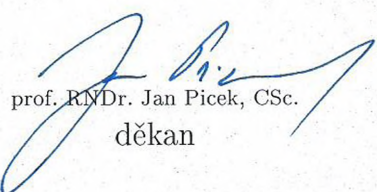
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2017

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu doktoru Smržovi za jeho trpělivost a ochotu při vedení této práce a především za fakt, že umožnil její vznik. Dále děkuji své rodině za dlouhodobou podporu ve studiu a přátelům za jejich trpělivost, kterou se mnou při zrodu této práce měli.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá obrazem středověkých posmrtných rituálů na Islandu. Prameny této práce tvoří vybrané islandské rodové ságy a výsledky archeologických průzkumů vybraných nalezišť. Oba typy pramenů jsou posouzeny z hlediska jejich věrohodnosti a výpovědní hodnoty. Následně je předložen obraz smrti a posmrtných rituálů, jak o nich vypovídají rodové ságy a archeologické nálezy. Závěrem práce je porovnání výsledků z obou typů pramenů, které umožňují vytvoření představy o podobě středověkých islandských posmrtných rituálů.

Klíčová slova: Island, středověk, rituál, pohanství, christianizace, ságy, archeologie, pohřeb

Annotation

This diploma thesis deals with the image of medieval posthumous rituals in Iceland. The sources of this work are selected Icelandic family sagas and the results of archaeological surveys of selected sites. Both types of sources are evaluated in terms of their credibility and evidential value. Subsequently, the image of death and posthumous rituals is presented, in the light of the sagas and archaeological findings. The conclusion of the thesis is the comparison of the results from both types of sources, which allows the creation of an image of medieval Icelandic posthumous rituals.

Keywords: Iceland, Middle Ages, ritual, paganism, Christianization, sagas, archaeology, burial

Obsah

Seznam použitých zkratek a symbolů.....	9
1. Úvod.....	10
1.1 Poznámka ke gramatice a přepisu cizojazyčných slov	10
1.2 Historické a kulturní pozadí	11
2. Kritika pramenů a literatury.....	16
2.1 Islandské rodové ságy	17
2.1.1 Stručný rozbor vybraných rodových ság.....	20
2.2 Archeologické prameny	25
2.2.1 Specifika islandské archeologie	26
2.2.2 Hlavní archeologická naleziště.....	30
2.2.3 Archeologické metody.....	35
2.3 Dosavadní zpracování tématu	39
2.3.1 Náboženské představy	40
2.3.2 Rituál	42
3. Smrt a posmrtné rituály v islandských rodových ságách.....	44
3.1 Příčiny smrti	44
3.1.1 Smrt násilná.....	44
3.1.2 Smrt nadpřirozená	47
3.1.3 Smrt přirozená	49
3.2 Pohřeb	50
3.2.1 Pohřeb pohanský	50
3.2.2 Pohřeb křesťanský	55
3.3 Posmrtné těžkosti	59
3.4 A co na to pozůstali?	68

3.4.1 Pohřební hostiny	68
3.4.2 Pomsta	69
3.4.3 Dědictví	71
4. Archeologický obraz smrti a posmrtných rituálů na Islandu	73
4.1 Příčiny smrti	74
4.1.1 Smrt násilná	74
4.1.2 Smrt přirozená	76
4.2 Pohřeb	78
4.2.1 Pohřeb pohanský	78
4.2.2 Pohřeb křesťanský	82
4.3 Posmrtné těžkosti trochu jinak	84
4.4 Mlčení pozůstalých?.....	85
5. Závěr	87
Zdroje.....	89
Prameny.....	89
Literatura	89
Internetové zdroje.....	95
Prameny v originálním znění.....	98
Seznam příloh	99

Seznam použitých zkratek a symbolů

kap.	kapitola
n. l.	našeho letopočtu
pozn.	poznámka
př. n. l.	před naším letopočtem
r.	roku
s.	strana
stol.	století
tj.	to jest
tzv.	takzvaný

æ	[æ]
å	[ó]
ä	[e]
ð	[edh]
ö	[oe]
ô	[ó]
ø	[œ]
o	[o]
ð	[th]
þ	[th]
ü	[ue]

MAP – Mosfellský archeologický projekt (Mosfell Archaeological Project)

GPR – geologický radar (Ground penetrating radar)

SASS - archeologický průzkum osídlení oblasti Skagafjörðu (The Skagafjörður Archaeological Settlement Survey)

GHP – výzkumný projekt osídlení Gáseyri (Gásir Hinterlands Project)

1. Úvod

Tato práce pojednává o středověkých posmrtných rituálech na Islandu ve světle vybraných písemných pramenů a výsledků islandských archeologických výzkumů.

Nejprve představím využití písemné prameny, tedy islandské rodové ságy, a archeologické prameny. U obou typů pramenů proběhl výběr konkrétních ság a archeologických nalezišť, neboť kvůli jejich celkovému množství není možné zpracovat veškerá dostupná data. Dále představuji otázky obklopující smrt a posmrtné rituály, jak o nich referují jednotlivé prameny.

Smělým cílem této práce je, na základě literární analýzy vybraných islandských rodových ság a výsledků archeologických výzkumů, poskytnout náhled na podobu islandských středověkých posmrtných rituálů. Záměrně zdůrazňuji „islandských“ neboť právě Island, ač součástí skandinávského prostoru, vykazuje jisté odlišnosti a specifika. Ovšem téma to je velice obsáhlé (existuje několik desítek islandských rodových ság, přičemž většina není přeložena do češtiny) a archeologické výzkumy na Islandu neustále pokračují, přičemž poslední archeologické nálezy obsažené v této práci jsou z roku 2017. Není tedy s jistotou možné říci, zda se obraz posmrtných rituálů za stávajících podmínek vynoří zcela objektivně, či zda nebude později revidován.

1.1 Poznámka ke gramatice a přepisu cizojazyčných slov

Už samo téma této práce naznačuje, že nebude možné se vyhnout různým cizojazyčným pojmům. Jedná se hlavně o názvy pramenů v originále, místní názvy, pojmy označující různé staroseverské praktiky (náboženské, mystické, soudní, atp. ...), ale i osobní jména. Zde se bude práce držet úzu, nastoleného v knize *Staroislandské ságy* (rok vydání 2015, jedná se o nejnovější vydání islandských rodových ság v češtině), který dobře reprezentuje směřování moderní historiografie v rámci nakládání se staroseverskými pojmy a abecedními odlišnostmi. Ve *Staroseverských ságách* jsou původní staroseverské znaky ponechány, kniha obsahuje i jejich seznam s výslovností, který zde pro lepší orientaci předkládám:

„Ð, ð – jako anglické *znělé* ,th‘ (např. v *then*) [ð]

Þ, þ – jako anglické *neznělé* ,th‘ (např. v *thief*) [θ]

Æ, æ – *dlouhé otevřené* ,e‘ (podobné pražskému ,é‘) [æ:]

Ø, ø – *krátké zaokrouhlené* ,e‘ (např. v něm. *Hölle*) [œ]

Æ, œ (= dlouhé ø) – dlouhé zaokrouhlené ,e‘ (např. v něm. schön) [ø:]
O, o – krátké otevřené ,o‘ (obdobné normálnímu českému ,o‘) [ɔ]“¹

Stejně tak i v této práci tedy budou původní staroseverské znaky ponechány. Po vzoru editorů *Staroseverských ság* zanechám v původní staroseverské podobě i osobní a vlastní jména, kromě složenin obsahujících v češtině již zavedené slovo *fjord* (např. Dýrúv fjord místo Dýrafjörðr)², ale pouze v případech, že je taková složenina tímto způsobem v ságách přeložena.

Kromě běžných anglicko-českých slovníků pro práci s anglicky psanou literaturou využívám zejména islandsko-anglický slovník Guðbranda Vigfússon, založený na díle Richarda Cleasbyho. Jedná se o slovník vydaný roku 1874 a je dosud považován za nejkomplexnější a nejspolehlivější slovník staré islandštiny. V rámci této práce slouží pro lepší porozumění specifickým výrazům staré islandštiny a pomáhá vysvětlovat právě ty výrazy, které nemají jednoznačný překlad do češtiny a zpravidla ani do jiného jazyka.

U ság, které nejsou součástí knihy *Staroseverské ságy*, ale jedná se o překlady Emila Waltera z let 1919 (*Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku*) a 1929 (*Sága o lidech z Vatnsdalur*) a o překlad Karla Vrátného z roku 1926 (*Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*), využívám také znění ság v originále, tedy ve staré islandštině. Z těchto originálů čerpám původní podobu místních názvů a jmen osob, aby byla dodržena jednotná podoba ság, tedy aby byly všude stejně ponechány původní staroseverské znaky.

1.2 Historické a kulturní pozadí

Pro tuto práci, která se zabývá jak hmotnými archeologickými prameny, tak prameny ságového písemnictví, je velice důležité vzít v úvahu historické skutečnosti ze zkoumaného období na Islandu. Co se týče datace, v názvu práce je pro snazší orientaci využito pojmu „středověk“. Ten bývá ve Skandinávii vymezován lety 1000 až 1520

---

¹ *Staroislandské ságy*. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015. ISBN 9788074072840, s. 18.

² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, s. 639.

n. l., do zkoumaného období však zahrnují i léta 800 až 1000 n. l., která jsou ve Skandinávii často označována zvláště jako věk vikingský.³

Bylo by nejspíše bezpředmětné se dohadovat, či oko či noha spočinula na Islandu jako první. Již ve starověkých spisech nalézáme zmínky o „nejsevernějším ostrově v blízkosti zamrzlého moře“ jménem Thule (či Ultima Thule), jehož název poté přejímají středověcí autoři (ti píší i Thyle nebo Thile). Právě tento název ale může být kamenem úrazu, neboť v některých případech se nejednalo o Island, ale spíše o Orkneje, Shetlandy, nebo o pobřeží Norska.⁴ Ještě v roce 2004 O'Donoghue píše, že neexistuje žádný, ať již archeologický či písemný, důkaz o trvalém osídlení Islandu, který by spadal do starší doby, než je počátek 9. století anebo se takové osídlení snažil doložit.⁵ Toto tvrzení však v posledních letech nabourávají výsledky nových archeologických výzkumů. Podle analýzy archeologických vykopávek ze souostroví Vestmannaeyjar (u jižního pobřeží Islandu) se zdá, že první osídlení Islandu budeme moci doložit již na přelom šestého a sedmého století.⁶ Ovšem písemné důkazy pro starší osídlení, než v 9. století, zatím opravdu nemáme. Právě na počátku 9. století píše irský mnich Dicuil v dopise pro dvůr Karla Velikého o irských mniších, nazývaných *peregrini*, kteří se přes léto na Islandu vyskytovali.⁷ Již o sto let dříve sice Beda Ctihodný cituje muže, kteří se prý navrátili z ostrova Thule, ale zda se lidé v jeho době opravdu doplavili právě na Island, nelze prokázat. Je však možné, že již Beda Ctihodný lokalizoval ostrov Thule jako tenkrát neznámý Island. Obecně lze říci, že poloha „nejsevernějšího ostrova“ Thule nebyla až do 2. poloviny 11. století přesně lokalizována, dokud jej Adam Brémský nespojil s tehdy již známým Islandem.⁸

Ovšem i nejstarší islandští dějepisci pak psali o irských mniších (v jejich podání *papar*), na které na ostrově narazili. Tyto mnichy ovšem příjezd pohanských Norů

---

³ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 9788075532282, s. 15.

⁴ KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*. Praha: Lidové noviny, 2001. Dějiny států. ISBN 8071064084, s. 13.

⁵ O'DONOGHUE, Heather. *Old Norse-Icelandic literature: a short introduction*. Malden, MA: Blackwell Pub., c2004. ISBN 0631236260, s. 1.

⁶ BUDIL, Ivo T., pozn. 3, s. 104.

⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 14.

⁸ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 14.

nepotěšil, přerušil jejich poustevnické záměry a ostrov tak urychleně opustili.⁹ A právě tyto Norové jsou lidmi, kteří nás budou nejvíce zajímat.

Nyní se totiž dostáváme k důležitému období v dějinách Islandu, tedy k počátkům jeho trvalého osídlení. Informace o této události čerpáme ze dvou literárních islandských památek, tj. z *Knihy o Island'anech (Íslendingabók)* a z *Knihy o záboru země (Landnámabók)*. Samotná *Kniha o Island'anech* je považována za poměrně spolehlivý pramen. Sepsal ji, dle údajů v předmluvě, mezi lety 1122 - 1133 první islandsky píšící historik Ari Þorgilsson (1068-1148) a nám se zachovala v opisech ze 17. století.¹⁰ V knize nalezneme popsanych prvních cca 250 let od počátků osídlení ostrova až do roku 1120. Ari sice vycházel z ústní tradice, která však na Islandu byla a je velice silná, navíc přesně uváděl své informátory a choval se velice kriticky a systematicky.¹¹ U *Knihy o záboru země* autora neznáme, má se však za to, že by jím také mohl být Ari. Kniha se dochovala v mladších opisech ze 13. a 14. století a vypráví se v ní o více jak 400 vůdčích postavách prvních osídlenců na Islandu, o místech, odkud z Norska pocházeli, a jakou oblast na Islandu osídlili.¹²

Kdy byl Island poprvé Seveřany objeven, nevíme, pravděpodobně to bylo omylem, kdy sem byly jejich lodě zanesené bouří. Co se týče samotného osídlování ostrova, hlavní vlna proběhla mezi lety 870 – 930.¹³ Novými obyvateli byli povětšinou norští sedláci, které ze starých domovů vyhnal nedostatek zemědělské půdy a její pracné získávání mýcením hustých lesů, vyhlídka na neplacení daní, které na ně uvalil král Harald Krásnovlasý, ale i konflikty se zákonem v domácím prostoru. Část osídlitelů představovali i vikingové a jarlové poražení králem Haraldem. Na Islandu byl dostatek půdy zdarma a žádní domorodci (pár irských poustevníků pro Nory nemohlo představovat potíže) a tak byl bez větších problémů osídlen.¹⁴

Noví obyvatelé si s sebou na ostrov přinesli kulturní, náboženské i společenské uspořádání, které začali velice brzy prosazovat. Již kolem roku 930 byl založen zákonodárný sněm *Alþing*, který byl inspirován sněmovní organizací kraje, ze kterého

---

⁹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 14.

¹⁰ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 16.

¹¹ KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny severských literatur*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 8070667532. s. 105.

¹² KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 105.

¹³ O'DONOGHUE, Heather, pozn. 4, s. viii.

¹⁴ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 30 – 31.

většina záborců ostrova pocházela (Gulatingslagen v západním Norsku)¹⁵. Tento obecný sněm se konal každý rok, v přesně určené datum kolem letního slunovratu, na Sněmovní pláni (*Pingvellir*), dobře přístupné z celého ostrova. Dále bylo ustaveno 12 lokálních sněmů a jejich náčelníků. Tak vznikl právní systém založený na norském vzoru, přizpůsobený pokročilejším představám Islandců o fungování společnosti, kteří již nechtěli být závislí na norském králi.¹⁶

Náboženský systém, který si noví osadníci přinesli na Island, odpovídal víře v pantheon pohanských bohů, podobný u všech skandinávských Germánů. Povědomí o jejich náboženství čerpáme ze *Starší Eddy*, plné mytologických básní. *Starší Edda* byla zapsána ve 13. století na Islandu, ale její kořeny bezpochyby sahají daleko do pohanské doby. Neboť však její básně předpokládají znalost skandinávské mytologie, vznikla ve 13. století z pera Snorriho Sturlusona *Mladší Edda*. Snorri zde kompletně zpracoval pohanskou kosmogonii, jednotlivá božstva, představy o uspořádání světa a převedl do prózy řadu mýtů.¹⁷ Nesmíme však zapomínat, že *Mladší Edda* vznikla v době, kdy byl již Island křesťanský, a nelze tak přesně určit nakolik to jejího tvůrce ovlivnilo.

Mezi prvními Islandci bylo zajisté mnoho „čistokrevných“ pohanů, ale i křesťané nebo spíše lidé se smíšenou vírou. Jako příklad může posloužit záborce Helgi Hubený, který prý „věřil v Krista, ale před mořeplavbou a jinými nebezpečnými výpravami vzýval Tóra.“¹⁸ Postupně se však na Island prostřednictvím keltských přistěhovalců, otroků, ale i konvertovaných Seveřanů šířilo povědomí o křesťanské víře. Ta byla oficiálně přijata na *Alþingu* roku 1000 (tradičně udávaný letopočet). Důvody byly velice pragmatické, neboť dvojí víra mezi lidmi mohla ohrozit právní systém a vést k rozkolu společenství.¹⁹ Podle toho, co se píše v *Knize o Islandcích*, však nebylo dodržování nové víry příliš přísně vymáháno a pokud chtěl někdo nadále obětovat starým bohům, mohl tak na tajno činit. Stejně tak se mohlo dále pojídat koňské maso či

---

¹⁵ HROCH, Miroslav, Helena KADEČKOVÁ a Elisabeth BAKKE. *Dějiny Norska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 8071064076, s. 7.

¹⁶ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 35 – 36.

¹⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 48.

¹⁸ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 52.

¹⁹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 4, s. 56.

mohli být odkládáni neduživí nebo nadpočetní novorozenci. Tyto pohanské zvyky prý ale byly za pár let zrušeny.²⁰

K přijetí křesťanství se neoddělitelně váže rozvoj gramotnosti a písemnictví. Před jeho přijetím máme svědectví o jazyce a básnictví Seveřanů jen z runových nápisů. Ty byly ovšem většinou krátké, přeci jen tesání do kamene a rytí do kovů či kostí je poměrně namáhavé a časově náročné.²¹ Ze všech Seveřanů pak právě Norové a Islandčané nejvíce využili potenciálu, který jim nabízelo latinské písmo a ve 12. století tak začali psát ve svém rodném jazyce.²² To poté vedlo k zapsání eddické a skaldské poezie, zákonů a rozmanitých ság, o jejichž části, islandských rodových ságách, bude řeč zanedlouho.

---

²⁰ ARI, Þorgilsson. *Kniha o Islandčanech. Plav: měsíčník pro světovou literaturu*. Marie Novotná. Praha: Splav!, 2009, roč. 5, č. 09, s. 49-53. ISSN 1802-4734, s. 51.

²¹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 14.

²² KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 23.

2. Kritika pramenů a literatury

Jak již bylo řečeno, budou se v této práci střetávat a porovnávat dva druhy pramenů, a to písemné prameny v podobě islandských rodových ság a hmotné archeologické prameny. Při studiu islandských rodových ság a v rámci archeologických výzkumů na Islandu je již od 90. let 20. století uplatňován silně interdisciplinární přístup, který neustále přináší nové poznatky a možnosti, kde uplatnit znalosti získané ze ság i archeologie. Islandské rodové ságy (spolu s další islandskou středověkou literaturou) jsou například využívány i ve výzkumech ohledně životního prostředí a ekologie, kde slouží jako zdroj informací o změnách v přírodě. Poskytují například informace o tom, jak dřívější Islandané chránili přírodní zdroje a jak si přes mnoho generací předávali znalosti o místních ekologických poměrech. Informace z islandských písemných pramenů pak dnes pomáhají například ekologům porozumět lidskému rozměru v dlouhotrvajících environmentálních změnách.²³

Stejně tak je uplatňován interdisciplinární přístup při archeologických výzkumech. Moderní archeologické projekty kombinují poznatky z archeologie, historie, antropologie, forenzních věd, dále z věd o životním prostředí a v neposlední řadě i z literatury, respektive právě z literatury ságové.²⁴

V duchu interdisciplinárních přístupů se tedy i tato práce snaží o kombinaci literárních a hmotných pramenů, spolu s rozmanitou sekundární literaturou. Nyní budou využité prameny a literatura představeny a podrobeny kritickému zvážení ohledně historické věrohodnosti, která je bodem neutuchajících sporů zejména u islandských rodových ság.

---

²³ HARTMAN, Steven. Revealing Environmental Memory. What the study of medieval literature can tell us about long-term environmental change. *Biodiverse* [online]. 2016 (2) [cit. 2018-01-10]. ISSN 1401-5064. Dostupné z: <http://www.biodiverse.se/articles/revealing-environmental-memory-what-the-study-of-medieval-literature-can-tell-us-about-long-term-environmental-change/>

²⁴ BYOCK, Jesse a Davide ZORI. Viking Archaeology, Sagas, and Interdisciplinary Research in Iceland's Mosfell Valley. *Backdirt: Annual review of the Cotsen Institute of Archeology at UCLA* [online]. 2013, **40**, 124 - 141 [cit. 2018-01-10]. ISSN 2325-4904.

Dostupné z: http://ioa.ss.ucla.edu/sites/default/files/backdirt_2013.pdf, s. 126.

2.1 Islandské rodové ságy

Islandské rodové ságy (*Íslendingasögur*) bezesporu patří mezi unikátní literární díla evropského středověku. Islandské ságové písemnictví zahrnuje ještě několik dalších skupin ság jako ságy o dávnověku (*Fornaldarsögur*), které popisují události před osídlením Islandu a mají silně fantastický tón²⁵. Proto se také někdy označují jako tzv. lživé ságy (*Lygisögur*). Dále pak královské ságy (*Konungasögur*), jejichž vzorem je *Heimskringla* Snorriho Sturlusona, která je největším souborem ság o norských králich.²⁶ Dalšími skupinami ság jsou ságy o biskupech (*Biskupasögur*) a ságy o současnosti (*Samtímasögur*), které pojednávají o událostech ve 12. a 13. století.²⁷

Rodové ságy jsou ze všech skupin ság pravděpodobně nejznámější a dle Tulinia je důležité je žánrově odlišovat od zbylých skupin, neboť rodové ságy oplývají rysem, který je výrazně odlišuje od ostatních. Tulinius tento rys označuje jako „ontologickou nejistotu“, tedy jako nejistotu náboženského, nadpřirozeného a sociálního statusu postav. Tento rys pravděpodobně odráží dobu, ve které byly islandské rodové ságy zapsané, tj. především 13. století. Právě v této době totiž dochází k rozdělování vládnoucí, doposud homogenní, náčelnické třídy na laiky a církevní představitele.²⁸ Tím se dostáváme k neutuchajícímu problému, který se vznáší okolo vzniku ság a k tématu jejich věrohodnosti. Přesné datování ság, ať již jejich vzniku či zapsání, bohužel není možné, neboť se nám dochovaly pouze opisy ze 14. století a mladší. Nejpravděpodobněji se doposud jeví, že první ságy byly zapsány okolo roku 1200, většina pak v průběhu 13. století a některé pak ještě na počátku 14. století.

Samotná historická věrohodnost ság je diskutabilní a existují na ni dva pohledy. První pohled je reprezentován tzv. teorií ústního vzniku ság, podle které ti, kdo ságy zapisovali, více méně dodrželi tradovanou ústní podobu ság. Podle této teorie ságy poměrně věrohodně odrážejí historické realie z doby svého vzniku. Naopak tzv. teorie knižního vzniku ság má za to, že zapisovatelé brali ústně předávané ságy pouze jako inspiraci a přidali k nim notnou dávku svého tvůrčího umění, a proto ságy mnohem více

---

²⁵ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 120.

²⁶ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 111.

²⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 114.

²⁸ TULINIUS, Torfi H. Saga as a myth: the family sagas and social reality in 13th-century Iceland. In: *Old Norse Myths, Literature and Society: Proceedings of the 11th International Saga Conference 2-7 July 2000, University of Sydney*. Sydney: Centre for Medieval Studies, University of Sydney, 2000, s. 526-539. ISBN 1-86487-3167, s. 527.

odrážejí životní realitu z doby jejich zápisu.²⁹ V odborných kruzích nejprve převažovali zastánci teorie ústního vzniku, poté zastánci teorie knižního vzniku a v posledních letech se čím dál tím více pohlíží na každou ságu zvlášť a jejich věrohodnost se interpretuje samostatně.³⁰ J. L. Byock uvádí řadu pohledů od četných badatelů. Například dle teorie T. Anderssona islandské rodové ságy dodržují pevnou formu, skládající se ze šesti částí (úvod – konflikt – vrchol – pomsta – usmíření – následky), která pramení z jejich ovlivnění hrdinskými baladami a eddickou poezií. Nebo například podle teorie C. Clover rodové ságy nevycházejí z ústní tradice, ale vyvinuly se z latinské literatury jakožto napodobenina středověkých románů.³¹ Nicméně u těchto argumentů stranících teorii literárního vzniku islandských rodových ság existují problémy s datací. Doba, kdy se do Skandinávie dostávala evropská středověká próza, byla P. V. Rubowem určena rokem 1226, kdy byla na norském dvoře krále Hákona Hákonarsona (také známý jako Hákon IV. Norský) bratrem Robertem přeložena do staré severštiny legenda o Tristanovi. V této době však již bylo zapisování ság na Islandu v plném rozkvětu.³² Každopádně nelze Islandcům upřít dobrou paměť, potřebnou k udržení velké spousty ústně předávaného vyprávění. Když k ní přičteme klima ostrova, vhodné k dlouhému vyprávění, a fakt, že přednášení ság patřilo k oficiálnímu druhu zábavy (například na svatbách, pohřbech či sněmech), není tak těžké věřit, že nám dodnes zachovaná podoba ság řekne popravdě mnohé nejen o jejich autorech – zapisovatelích, ale i o dobách, o kterých ve skutečnosti pojednává.

Islandské rodové ságy jsou vlastně příběhy psané v národním jazyce a podané zcela uvěřitelnou formou (ať se již na jejich historickou věrohodnost díváme jakkoliv). Často pojednávají o skutečných lidech, kteří žili na Islandu v době od počátků jeho osidlování až zhruba do roku 1030.³³ Vzhledem k tomu, že bylo, jak se tradičně udává, roku 1000 na Islandu přijato křesťanství, obsahují rodové ságy i podněty z křesťanské literatury, nicméně přesto se jedná o čistě světský žánr. Styl islandských rodových ság se vyznačuje několika typickými znaky. Rodové ságy jsou zapsány střízlivým stylem, bez ozdob a vypravěčských figur. Jediným odchýlením od jejich strohého stylu jsou

---

²⁹ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 116.

³⁰ Viz kapitola „2.1.1. Stručný rozbor vybraných rodových ság“.

³¹ BYOCK, Jesse L. *Saga Form, Oral Prehistory, and the Icelandic Social Context*. *New literary history*. [Baltimore, etc: Johns Hopkins University Press, etc.], 1984-1985, č. 16, s. 153-173, s. 162 – 163.

³² BYOCK, Jesse L., pozn. 31, s. 164.

³³ BYOCK, Jesse L., pozn. 31, s. 153.

básně s množstvím *kenningů*³⁴. Autoři ság nijak nesoudí činy postav, nevyjadřují své pocity, jen popisují to, co je vidět a slyšet, a zahrnují přímou řeč postav (dialogy někdy zabírají až polovinu textu). Pocity všech zúčastněných si proto v ságách musíme domýšlet. Co nám ságy o postavách naopak říkají velmi podrobně, je jejich rodokmen. Téměř u všech postavy nám vypravěč nejprve představí celým jejich jménem, rodem výčtem jejich předků a místem, odkud pocházejí.

Tematicky se v islandských rodových ságách objevuje několik typických momentů, které se často opakují. Bývá zmiňován norský původ přistěhovalců a je kladen velký důraz na jména a rodovou příslušnost postav. Významným rysem objevujícím se v rodových ságách jsou různé sváry a jejich řešení, zejména na zákonodárných sněmech. Sváry a pře se pak týkají hlavně majetku a zabití. Například v *Královské knize* (rukopis zákoníku *Šedá husa*, který patří mezi nejstarší poklady písemnictví na Islandu³⁵) najdeme celý oddíl, který se věnuje zabití, či také seznamy *wergeldu*, tj. finanční kompenzace za zranění nebo zabití³⁶. Zabití (výraz „vražda“ se v ságách nepoužívá) či zranění se pak nejčastěji projednávala na sněmech, které byly nejbližší k místu, kde byl trestný čin spáchán. Pouze pokud spor nebyl vyřešen zde, mohl se dostat až na *Alþing*³⁷.

Mezi další velice výrazný prvek ság patří osud a skálopevná víra v něj. Osud je pevně daný, nevyhnutelný a často i dopředu známý.³⁸ Zmínky o víře v osud nacházíme dokonce i v zákonících, například v Mladším zákoníku sněmu v Gule, kde je zmiňována magická praktika *útisetá*, která je v zákoníku vysvětlována jako „pátrání po osudu“.³⁹ Jak již bylo řečeno, osudu se v ságách (a v myslích starých Skandinávců) nedalo uniknout a neměl ani žádné morální odůvodnění. Tento rys si uchovávají i později zapsané ságy, které ani poté neprostoupila křesťanská morálka a pojmy dobra a zla.

---

³⁴ Kenningy jsou slovní spojení s metaforickým významem, například „oř moře“ = loď.

³⁵ DOOVÁ, Lenka. *Islandské středověké zákoníky: Šedá husa : Železné kování : Jónova kniha*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, 2014. Historie, sv. 1. ISBN 978-80-87895-12-2., s. 24.

³⁶ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 28.

³⁷ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 67.

³⁸ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 117.

³⁹ STARÝ, Jiří. Věštba a proroctví u starých Germánů. In: VÍTEK, Tomáš, Jiří STARÝ a Dalibor ANTALÍK. *Věštění a proroctví v archaických kulturách*. V Praze: Herrmann, 2006. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 8087054040, s. 181.

Podstatné zůstává obhájit svou čest a čest svého rodu, dostát svým slibům a závazkům a přijmout rány osudu, ať již smrtelné či jiné.⁴⁰ S tím je spojený častý výskyt smrti v ságové literatuře. Informace o tom, že někdo zemřel, jsou velice časté, zároveň jsou však velmi často dosti strohé a skoupé na detaily. O podrobnostech viz dále v kapitole „3. Smrt a posmrtné rituály v islandských rodových ságách“.

Poznatky o pohřbech, nakládání s mrtvými a o posmrtných rituálech lze samozřejmě nalézt i v další staroseverské literatuře. Zejména pak v ságách o dávnověku, konkrétně například v *Sáze o Hrómundovi*⁴¹, či například v prozaické *Eddě*. Nicméně není možné v rozsahu diplomové práce zpracovat veškeré zmínky o daném tématu ve staroseverské literatuře. Proto vybírám islandské rodové ságy, které tvoří jednak velice významnou a specifickou složku ságového písemnictví a jako takové se jediné váží přímo k Islandu.

2.1.1 Stručný rozbor vybraných rodových ság

Nyní následuje krátký rozbor jednotlivých ság, které jsem pro svou práci vybrala. Tyto vybrané rodové ságy spojuje zejména kvalitní český překlad, u části z nich dokonce v nedávné době revidovaný. Každá ze ság je něčím jedinečná, a v každé najdeme unikátní zmínky o smrti, pohřebních rituálech a případných těžkostech, kterými uměli nebožtíci rušit klid a mír ve světě živých.

Sága o Eiríkovi Zrzavém, *Sága o lidech z Eyru*, *Sága o Gíslim*, *Sága o lidech z Lososího údolí* a *Sága o Njálovi* jsou z knihy *Staroislandské ságy*. Jedná se o překlad Ladislava Hegera, který původně vyšel v roce 1965, nyní však byl v roce 2015 zrevidován a znovu vydán. Kolektiv editorů doplnil chybějící pasáže a celkově český překlad přiblížil staroislandským originálům. *Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku* byla vydána v roce 1919 u nakladatele Ludvíka Bradáče a *Sága o lidech z Vatnsdalur* pak vyšla v roce 1929 (edice *Sever a Východ*), obě v překladu Emila Waltera. Nakonec pak následuje *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, jež vyšla roku 1926 v překladu Karla Vrátného.

Sága o Eiríkovi Zrzavém (Eiríks saga rauða)

V *Sáze o Eiríkovi Zrzavém* se dostáváme nejen na Island, ale také do Grónska a Severní Ameriky. Hlavní postava ságy, Eirík Zrzavý, je za ubití potrestán

⁴⁰ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 118.

⁴¹ Tato sága není přeložena do češtiny. Originální znění názvu je *Hrómundar saga Gripssonar*.

vyhnanstvím nejprve z Norska na Island a poté i z Islandu, odkud se vydává do Grónska. Jeho synové Leif a Þórstein se pak vydávají ještě dále na západ a objevují Ameriku (Vínland).

V této sáze se objevuje značné množství křesťanských prvků, jako například když je Eiríkův syn Leif určen norských králem Óláfem Trygvassonem k tomu, aby v Grónsku šířil křesťanskou víru, nebo když nebožtíci nemohou najít klid, neboť nebyli pohřbeni do posvěcené půdy.

Není bez zajímavosti, že události popisované v této sáze – tedy zejména cesty z Islandu na západ, jsou dnes podepřené archeologickými výzkumy. Je potvrzeno, že se po roce 980 Islandané usídlili na zhruba 500 let v Grónsku a dokonce i to, že krátký čas pobývali v Severní Americe (oblast Newfoundlandu)⁴².

Sága o lidech z Eyru (Eyrbyggja saga)

Sága o lidech z Tósnesu, Eyru a Labutí zátoky (používá se zkrácený název *Sága o lidech z Eyru*) patří mezi ságy, které byly zapsány mezi prvními, měla by tedy patřit mezi ságy s největší historickou věrohodností. Spojovacím prvkem je v této sáze zejména místo, kde se odehrává (poloostrov Snæfellsnes), ale jinak má poměrně volnou kompozici – je tvořena několika příběhy. Právě pro svou rozmanitost a pestrost bylo některými autory (hlavně v 19. století, kdy byla autenticita rodových ság silně kritizována) zpochybňováno, zda se nám sága dochovala ve svém původním znění. Teorii, že některé části ságy jsou podvrhy, zastával hlavně Guðbrandur Vigfússon a Finnur Jónsson, nicméně ani jeden z nich nebyl schopen doložit přesvědčivé argumenty a jejich teorie se dodnes neprokázala.⁴³ Dalším spojovacím prvkem je pak goði⁴⁴ Snorri, který je zde velice obdivován a vyzdvihován. Goði Snorri se také zasloužil o přechod Islandu od pohanství ke křesťanství, což lze v sáze také dobře pozorovat.

Zajímavost této ságy spočívá hlavně v bohatém popisu magických praktik, tradic, pověr, rituálů a nadpřirozených událostí. Velice barvitě jsou zde popisovány i mrtvé postavy, jež se z různých důvodů vracejí zpět mezi živé. Ať už proto, aby

---

⁴² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, s. 14.

⁴³ HOLLANDER, Lee M. The Structure of Eyrbyggja Saga. *Journal of English and Germanic Philology*. University of Illinois Press, 1959, 58(2), 222 - 227. ISSN 0363-6941, s. 222.

⁴⁴ *Goði* = předák, který zastupuje svůj kraj na sněmech. Disponuje světskou i kněžskou mocí.

škodily, nebo proto, aby daly do pořádku věci, které za života nestihly, či spíše je nedodrželi jejich pozůstalí.

Sága o Gíslim (Gísla saga Súrssonar)

Sága o Gíslim vypráví tragický příběh psance Gíslího, který je tažen sledem událostí – tedy osudem – způsobenými prokletým mečem Grásíðou. Přestože existuje několik interpretací, kdy je úpadek hrdiny Gíslího vysvětlen řekněme „existenciálními“ důvody a vysvětlení jeho smrti jsou zaměřena spíše na lidský aspekt této tragédie, nelze popřít, že pravé, ságou jasně podané odůvodnění má nadpřirozený charakter.⁴⁵ Celá sága se točí okolo Gíslího života a má proto velice pevnou formu. V sáze je velké množství mrtvých a na ságové poměry jsou zde podrobné popisy pohřbů.

Tím, že Gíslí pomstí smrt bratra svojí ženy, se stává psancem a je odsouzen k vyhnanství. Nejprve se za pomoci své milující a oddané ženy a přátel skrývá, ale nakonec neuteče svému osudu a je zabit. Celou ságou se silně prolíná neutěšený pocit, jak vše spěje k jejímu nevyhnutelnému, tragickému závěru, podpořený samotnou formou ságy, která neodbíhá k žádným vedlejším příběhům a soustředí se na Gíslího.⁴⁶

Sága o lidech z Lososího údolí (Laxdæla saga)

Sága o lidech z Lososího údolí patří rozhodně mezi nejlepší rodové ságy. Tato sága popisuje osudy velkého množství postav, které mají spojitost s Lososím údolím na západě ostrova.

Kadečková⁴⁷ i Novotná⁴⁸ se shodují, že lze v této sáze pozorovat vliv kontinentálních rytířských eposů, a to zejména na postavách pobratimů Bolliho a Kjartana. V sáze se několikrát objevuje motiv nenaplněné lásky, nejvýrazněji se pak projevuje u Guðrúny, která patří nejslavnější ženu islandských rodových ság a sama se nakonec stává první jeptiškou na Islandu. Známost je zejména její věta: „Tomu, kterého

---

⁴⁵ JAKOBSSON, Ármann. *Nine saga studies: the critical interpretation of the Icelandic sagas*. Reykjavík: University of Iceland Press, 2013. ISBN 978-9979-54-997-0, s. 93.

⁴⁶ ÓLASON, Vésteinn. *The Sagas of Icelanders. Viking Revaluations: Viking Society Centenary Symposium 14-15 May 1992*. University of Birmingham: Viking Society for Northern Research, 1993, 26 - 42. ISBN 9780903521284, s. 27.

⁴⁷ KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 119.

⁴⁸ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, s. 16.

jsem měla nejraději, jsem ublížila nejvíc.“⁴⁹ V sáze je ale krom Guðrúny vykresleno značné množství silných ženských postav.

Za další neobvyklý rys této ságy lze považovat i důraz, který je věnován myšlenkám a pocitům postav. *Sága o lidech z Lososího údolí* je považována za výjimečně zdařilou zejména po stránce využití metaforického jazyka a také po stránce vhledu a porozumění lidské duši.⁵⁰

Sága o Njálovi (Brennu-Njáls saga)

Mezi další špičku mezi islandskými rodovými ságami patří bezesporu *Sága o Njálovi*. Tato sága je jednak nejdelší ze všech, ale obecně je považována za nejzdařilejší.⁵¹ Jedná se o ságu, která byla zapsána až ke konci 13. století⁵², a proto v ní nalézáme silné stopy ovlivnění křesťanstvím, zejména co se týče řešení různých sporů. Samozřejmostí je všeprostupující přítomnost osudovosti, pochopitelně nejvíce patrná u hlavního hrdiny Njála. Ten, usmýkán osudem, přichází o život tak, že sám se svými blízkými uhoří ve vlastním domě. Celá sága končí větou „*A tím se končí Sága o upálení Njálově.*“⁵³, jakoby na to čtenář (posluchač) celou dobu čekal.

I tato sága je bohatá na mstu a tím pádem na velké množství mrtvých. Pozorujeme zde i relativně obsažné popisy posmrtných rituálů.

Sága o lidech z Vatnsdalů (Vatnsdæla saga)

Sága o lidech z Vatnsdalů (jinak také *Sága o lidech z Jezerního údolí*) mezi ostatními rodovými ságami vyniká zejména tím, že pojednává výhradně o historii jedné rodiny, po které je pojmenovaná. Sága byla zapsána okolo roku 1270 a je nejspíše složená ze dvou celků.⁵⁴ První část pojednává o hrdinovi Ingimundovi, vnukovi Ketila Rauma, význačného sedláka ze severního Norska. Ingimund nejprve bojuje po boku krále Haralda Krásnovlasého v bitvě u Hafrsfjordu a posléze se (jak jinak, než řízením

---

⁴⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 361, kap. 78.

⁵⁰ JAKOBSSON, Ármann. Laxdæla Dreaming: A Saga Heroine Invents Her Own Life. In: *Leeds Studies in English*. University of Leeds, 2008, s. 33-51, s. 37.

⁵¹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, s. 17.

⁵² KADEČKOVÁ, Helena, pozn. 11, s. 118.

⁵³ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 636, kap. 159.

⁵⁴ HARRIS, Richard L. The Proverbs of Vatnsdœla saga, the Sword of Jökull and the Fate of Grettir: Examining an Instance of Conscious Intertextuality in Grettis saga. *University of Saskatchewan* [online]. 2009 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: http://www.usask.ca/english/icelanders/applic_Vatns-Grettla.html .

osudu, podpořeném slovy čarodějky) odstěhuje na Island. Druhá část ságy je stylově odlišná a je považovaná za méně kvalitní.⁵⁵ Tato část ságy popisuje osudy Ingimundových synů a jejich potomků, přičemž se zde objevuje silný akcent na přízeň osudu a značné množství magických prvků, souvisejících i s vypořádáváním se s mrtvými.

Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku (Gunnlaugs saga ormstungu)

Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku byla zapsána na počátku druhé poloviny 13. století.⁵⁶ Tato sága má, na rozdíl od ostatních rodových ság, velice silně zdůrazněnou milostnou zápletku a možná i proto je pro dnešního čtenáře velice lákavá a přístupná.⁵⁷ Hlavní hrdina Gunnlaug je často zjednodušeně viděn jako hrdina, který nedokázal získat svou hrdinku Helgu, přestože mezi nimi panovala oboustranná láska. Jakýmsi opakem a sokem Gunnlauga je Hrafn, který pomocí zrady a podvodu zabije Gunnlauga a zabrání tak naplnění lásky mezi Gunnlaugem a Helgou.

Celou ságou také prostupuje zdůrazněný křesťanský aspekt, nicméně zmínky o starých pohanských zvycích samozřejmě nemizí a objevují se v promluvách postav jakoby mimochodem. Křesťanský autor si ale nemohl, jako i v jiných ságách, odpustit poznámku, že po nástupu křesťanství se již pohanské zvyky na Islandu neobjevovaly: „*A brzy potom přihodila se ona událost, jež byla nejlepší zde na Islandě, že země byla všeska pokřesťanštěna a všechen lid že zanechal staré víry.*“⁵⁸

Sága o Egilovi, synu Skallagrímově (Egils saga Skallagrímssonar)

Sága o Egilovi, synu Skallagrímově patří mezi jednu z nejznámějších ság a je také ságou, o kterou mají nebývalý zájem archeologové. A to nejen proto, že se jedná

---

⁵⁵ HARRIS, Richard L., pozn. 54.

⁵⁶ PÁLSSON, Hermann. Saga: literature. *ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA* [online]. 1999 [cit. 2018-07-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/saga#ref503823>

⁵⁷ SØRENSEN, Preben Meulengracht. THE INDIVIDUAL AND SOCIAL VALUES IN "GUNNLAUGS SAGA ORMSTUNGU". In: *Scandinavian Studies: Norse Values and Society*. Vol. 60, No. 2. University of Illinois Press, 1988, s. 247-266, s. 247.

⁵⁸ *Sága o Gunnlaugovi Hadím Jazyku*. Přeložil Emil WALTER. V Praze: Ludvík Bradáč, 1919. Vybrané knihy, sv. 15, s. 4 (VII).

o ságu, které je připisována značná historická autenticita⁵⁹, ale zejména pro relativně přesné určení toho, kde Egil žil a kde trávil svá poslední léta.

Sága zevrubně popisuje život hlavního hrdiny Egila, jeho osudy od norského děda Kveld-Úlfa, přes přesídlení jeho rodu na Island, až po Egilovy výpravy po Skandinávii a Britských ostrovech. Již od mala byl Egila zvláštní: „*Už když byl malý, bylo poznat, že bude ošklivý a černý - celý otec. Když mu byly tři roky, byl tak velký a silný jako jiní v šesti nebo sedmi letech. Při hrách s jinými chlapci se urputně rval. Velmi brzy rozvázal a uměl mluvit pohotově a vtipně.*“⁶⁰ Jeho zvláštnosti jsou pak vysvětleny tím, že byl berserkem. Samozřejmě ani v této sáze nechybí zmínky o přijetí křesťanství na Islandu a dopadech této skutečnosti na život lidí – a na posmrtné rituály.

2.2 Archeologické prameny

V této části budou představeny archeologické prameny využité pro rekonstrukci posmrtných rituálů na Islandu. Nejprve bude věnována pozornost specifikům Islandu samotného, která zakládají nutnost se podrobněji podívat i na odlišnosti v archeologii. Do značné míry se dá využít archeologických poznatků z relevantního období z pevninské Skandinávie, neboť, jak již bylo řečeno, byl Island osídlen z velké většiny Nory. Avšak samotná skutečnost, že se jedná o odlehlý ostrov, zapříčinila odchylky ve vývoji společnosti, které dnešní archeologické výzkumy vynášejí na světlo.

Dále budou představena vybraná islandská archeologická naleziště, s jejichž nálezy tato práce operuje. Islandská archeologie zažívá od konce minulého století výrazný rozkvět a je tedy více než pravděpodobné, že se během let objeví další skvělá naleziště. A tyto nové (a možná i některé nyní známé) archeologické oblasti bezesporu vydají další svědectví ohledně smrti a nakládání s mrtvými na Islandu, která budou doplňovat a možná i přepisovat výsledky této práce. Mezi jeden z překvapivých nálezů poslední doby, který dokazuje právě tento předpoklad, patří objev dlouhého domu ve Stöðvarfjordu na východním pobřeží ostrova. Podle radiokarbonové metody datování byl tento dům postaven krátce po roce 800, nicméně doposud se mělo za to, že

---

⁵⁹ ENOKSEN, Lars Magnar. *Runy: dějiny, dešifrace, výklad*. Přeložila Tereza JANOUŠKOVÁ. Praha: BB art, 2003. ISBN 8073411334, s. 28.

⁶⁰ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*. Přeložil Karel VRÁTNÝ, ilustroval Jan KONŮPEK. Praha: K. Vrátný, 1926, kap. 32.

k prvnímu trvalému osídlení ostrova došlo až okolo roku 874 prvním osadníkem Ingólffem Arnassonem.⁶¹ Jako první vysvětlení se zde nabízela možnost, že dům nepostavili norští záborci ostrova, ale kupříkladu irští mnichové. Hlavní archeolog tohoto projektu, Bjarni F. Einarsson, však potvrzuje, že styl domu i jeho vybavení je typicky skandinávské.⁶² Nehledě na to, že vliv těchto mnichů na islandskou krajinu byl zcela nepatrný a zatím pro něj neexistují archeologické důkazy.⁶³ Dle Bjarniho Einarssona se nejspíše jednalo o osadu či spíše dlouhodobé tábořiště pro lovce a rybáře, nicméně skutečný účel těchto dlouhých domů zatím zůstává tajemstvím. A je tak jen otázkou času, kdy jiný nález přepíše nejen dataci osídlení ostrova, ale třeba i naše znalosti v oblasti posmrtných rituálů.

Závěrem této kapitoly se budeme krátce věnovat archeologickým metodám. Těžištěm bude stručné představení archeologických metod, jež se na Islandu využívají, a jsou pro něj specifické. Pozitivní je zejména využívání nejmodernějších technologií, které neminulo ani archeologii, a činí naše poznatky z dob dávno minulých mnohem komplexnější.

2.2.1 Specifika islandské archeologie

Než vůbec přistoupíme ke specifickým a zvláštnostem islandské archeologie, je potřeba si uvědomit zvláštnosti Islandu samotného, neboť právě z nich budeme dále čerpat a na ně budeme muset při interpretaci archeologických nálezů pamatovat.

Jako první je důležité zmínit samotnou dataci islandských dějin ve zkoumaném období, neboť i ta je poznamenána unikátním geografickým postavením ostrova, které mělo za následek jeho pozdní objevení a osídlení. Zkoumané období této práce je ohraničeno počátkem osidlovací vlny Islandu na straně jedné a posledním zápisem islandských rodových ság na straně druhé. Toto časové rozmezí, které běžně v Evropě pokrývá raný, vrcholný a pozdní středověk, na Islandu označují následující historická období: Období záboru Islandu (875 – 930 n. l.), Islandské společenství nebo také

---

⁶¹ HAFSTAÐ, Vala. Major Archaeological Find in Iceland. *Iceland Review* [online]. 2016 [cit. 2018-08-23]. ISSN 0019-1094. Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2016/09/15/major-archaeological-find-iceland>

⁶² HAFSTAÐ, Vala, pozn. 61.

⁶³ BYOCK, Jesse a Davide ZORI. Introduction to Viking Age Archaeology in Iceland's Mosfell Valley. ZORI, Davide a Jesse BYOCK. *Viking Archaeology in Iceland: Mosfell Archaeological Project*. 1. Turnhout: Brepols: BREPOLIS PUBLISHERS, 2014, s. 1-18. ISBN 978-2-503-54400-7, s. 6.

Islandská republika⁶⁴ (930 – 1220 n. l.), Věk Sturlungů (1220 – 1262/4 n. l.) a pozdní středověk (1264 – 1550 n. l.).⁶⁵

Nyní se již můžeme podívat na konkrétní skutečnosti, které Island odlišují od zbytku Evropy, potažmo i světa. Island v první řadě nemá lidské prehistorické dějiny. Nenalézají se zde žádné megalitické památky, dolmeny, či kamenné kruhy jako jinde v Evropě. A právě absenci starších (prehistorických) památek danou velice pozdním osídlením tohoto ostrova lze, na rozdíl od zbytku Evropy (a snad lze říci i světa), považovat za jedno z výrazných specifíků islandského prostoru.⁶⁶ I když nikdo nemůže říci, že nás v budoucnu nepřekvapí nějaký nález, jehož datace otřese i těmito skutečnostmi, kterými jsme si dnes tak jistí.

Nicméně právě ono pozdní osídlení Islandu je, jako jeden z mála případů kolonizace doposud neosídlené krajiny, popsáno v rozsáhlém korpusu literárních děl, tedy v ságách.⁶⁷ Což nás přivádí k dalšímu specifíku, kterým je prvotní výběr míst pro zahájení archeologického průzkumu. Přestože se tomu většina archeologů, kteří pracují na Islandu, snaží kvůli neprokázané (či „neprokazatelné“ a tudíž diskutabilní) věrohodnosti ság vyhýbat, je faktem, že množství konkrétních archeologických výzkumů započalo právě kvůli islandským rodovým ságám a místům, jež popisují.⁶⁸ Nicméně ne všichni archeologové sdílejí názor, že se na ságy nelze dívat jako na historický pramen, který lze s jistou dávkou opatrnosti využít pro pomoc v nalézání archeologicky potenciálně zajímavých míst. Zvláště v posledních letech se badatelé navracejí k ságám a archeologické výzkumy probíhající na Islandu lze nazvat vskutku interdisciplinárními.

Samotná kombinace archeologie a ságové, resp. širěji islandské středověké literatury, je tématem, jež je pro mnoho badatelů zajímavé samo o sobě. Zabývá se jím

---

⁶⁴ V angličtině se pro označení tohoto období na Islandu užívá termínu „Icelandic Commonwealth“, který snad lépe vystihuje podstatu tehdejšího islandského státního zřízení.

⁶⁵ SMITH, Kevin P. a Jeffrey R. PARSONS, ed. *Regional Archeological Research in Iceland: Potentials and Possibilities. The Anthropology of Iceland*. Iowa City: University of Iowa Press, 1989, s. 179-202. ISBN 0877452342, s. 179.

⁶⁶ O'DONOGHUE, Heather, pozn. 5, s. 1.

⁶⁷ BOLENDER, Douglas J. *House, Land, and Labor in a Frontier Landscape: The Norse Colonization of Iceland*. In: BECK, R. A., ed. *The Durable House: Architecture, Ancestors, and Origins*. Carbondale, IL: Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University, 2007, s. 400-421. ISBN 0881040924, 401.

⁶⁸ BYOCK, Jesse a Davide ZORI, pozn. 24, s. 126.

v první řadě Jesse Byock, hlavní archeolog Mosfellského archeologického projektu. Jako jeden z mála vyzdvihuje důležitost a ojedinělost středověkých narativních pramenů, jež popisují události, architekturu a obyvatelstvo Islandu. To samo je výjimečným jevem i pro archeologii doby vikingské, zejména vzhledem k tomu, že máme rozsáhlá vikingská archeologická naleziště po celé pevninské Skandinávii, na Britských ostrovech a v severní Evropě. Nicméně pro tyto oblasti žádná pramenná literatura podobná té islandské neexistuje. Islandské rodové ságy a další islandské středověké texty jako *Kníha o Island'anech (Íslendingabók)* a *Kníha o záboru země (Landnámabók)* představují původní domorodou islandskou kulturní památku z vikingské doby. A Byock ve svých textech často pojednává kontroverzi, kterou může ve výzkumech kombinace těchto textů a archeologie způsobovat. Již od 20. let 20. století se většina archeologických výzkumů na Islandu, co se týče ságové literatury, přiklání k teorii knižního vzniku ság.⁶⁹ A právě jakási obecná přichylnost archeologů 20. století k této teorii vedla k tomu, že ságy nebyly využívány ani pro hledání rozmanitých vodítek, která mohou archeologii poskytnout, ani pro pomoc při určování nových archeologických nalezišť. Někteří badatelé (např. Bjarni Einarsson ve své studii *The Settlement of Iceland: A Critical Approach*, 1995) dokonce došli ve svém kritickém pohledu na věrohodnost ságové literatury tak daleko, že se rozhodli tyto zdroje naprosto ignorovat. Tento „trend“ pokračoval až do počátku 21. století (např. Adolf Friðriksson and Orri Vésteinsson, 2003). Argument, který Vésteinsson předkládá, se zakládá na jednoduchém principu. Dle Vésteinssona měly být archeologické nálezy, kterých bylo dosaženo na základě určení místa výzkumu pomocí ság, logicky z vikingské doby. Nicméně u velké části toto nebylo potvrzeno, neboť se vyskytovaly problémy s datací nálezů. Tento argument však dle Byocka problematizuje záležitost, která sama o sobě problémem není. Dnešní archeologické metody, jako tefrochronologie, radiokarbonová metoda datování či například dendrochronologie již s datací nálezů z raného osídlování Islandu nemají problém.⁷⁰ Archeologové, kteří zastávají teorii knižního vzniku ság, jistě nejsou zcela na omylu. Bylo by však škoda takový ojedinělý pramen, jakým rodové ságy bezpochyby jsou, zcela zavrhnout. Po celou dobu, kdy měla teorie knižního vzniku

---

⁶⁹ BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project: Archaeology, Sagas and History*. ZORI, Davide a Jesse BYOCK. *Viking Archaeology in Iceland: Mosfell Archaeological Project*. 1. Turnhout: Brepols: BREPOLIS PUBLISHERS, 2014, s. 27-44. ISBN 978-2-503-54400-7, s. 29.

⁷⁰ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 30.

Více o archeologických metodách v kapitole „2.2.3 Archeologické metody“.

ság navrch, měli archeologové problém s nalézáním zdrojů sloužících k objevování nových archeologických nalezišť. Jesse Byock jako člen archeologického týmu, který zkoumá Mosfellské údolí, považuje ságy za skvělý doplněk, který nelze při interpretaci archeologických nálezů na Islandu opomenout, pokud chceme využít všech dostupných nástrojů, jež se nám nabízejí. V posledních letech se k tomuto názoru navíc přiklání stále více archeologů.⁷¹

Další zajímavý vhled do islandské archeologie přinášejí Bolender a Aldred. Poukazují zejména na nebezpečí promítání vikingského světa, tak jak je popsán v ságách, do soudobé islandské krajiny.⁷² Islandané jsou již od středověku jakýmisi přirozenými ochránci skandinávské mytologie a jejích tajemství. Nicméně zejména v rámci archeologie je potřeba rozlišovat, co je v krajině produktem jaké doby a nevyužívat krajinné rysy pro dokazování pravdivosti ság (nebo dokonce mýtů) jen proto, že to lze. Velice náchylné na to bylo zejména 19. století, neboť existují velice reálná geografická spojení mezi farmami a osídlenými místy doby vikingské a farmami, jež na Islandu existovaly v 19. století (a mnohdy existují dodnes). Tyto farmy 19. století opravdu pomohly identifikovat některá místa, která byla dějišti ság a zasadit je do soudobé krajiny. Přestože využití konkrétních současných míst jako, nadneseně řečeno, oken do minulosti je jádrem dnešní archeologie, je potřeba vzít v úvahu, že tím ságy i samotné reálné osoby dané doby fixujeme k určitému místu. Problémem archeologických výzkumů na Islandu tak často byl fakt, že se nedostaly dále než ke zkoumání nalezených budov, zejména jejich interiérů, beze snahy o něco většího než jen zafixování stavu nálezů.⁷³

Dnešní islandská archeologie však urazila dlouhou cestu a posunula se značně kupředu. Je dodnes platné, že výchozím bodem většiny moderních výzkumů na Islandu stále zůstává konkrétní farma (zpravidla jedno určité stavení), nicméně archeologové se již posouvají daleko za zkoumání pouhých staveb. Při zkoumání nových míst, objevených na základě ságové literatury, se neomezují na rámec, který sága nastavuje, a uvádějí výsledky svých výzkumů do širšího kontextu krajiny.⁷⁴ Důkazem, jak se

---

⁷¹ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 31.

⁷² BOLENDER, Douglas J. a Oscar ALDRED. A restless medieval? Archaeologies and saga-steads in the Vikingn Age North Atlantic. *Postmedieval: A Journal of Medieval Cultural Studies*. Macmillan Publishers, 2013, 4, 136-149. ISSN 2040-5960, s. 138.

⁷³ BOLENDER, Douglas J. a Oscar ALDRED, pozn. 72, s. 139.

⁷⁴ BOLENDER, Douglas J. a Oscar ALDRED, pozn. 72, s. 139.

posunula moderní islandská archeologie a kam směřuje, jsou interdisciplinární archeologické projekty, které na Islandu probíhají posledních cca 20 let a jsou popsány v následující kapitole.

2.2.2 Hlavní archeologická naleziště

Nyní se dostáváme ke konkrétním archeologickým projektům na Islandu, jejichž výsledky budou využity v této práci. Konkrétní naleziště jsou vybrána zejména a právě s ohledem na výsledky, jež z nich vzešly. Pro tuto práci jsou samozřejmě zajímavá naleziště, jež nám podávají co největší množství informací o pohřbech, pohřebních rituálech a nakládání s mrtvými. Další aspekt, který mají vybraná naleziště společný, je, že se jedná o moderní výzkumy. Nejstarší z nich má kořeny v 90. letech 20. století, všechna ostatní naleziště začali archeologové zkoumat až ve 21. století. Je jim tedy společné použití nejmodernějších archeologických metod, interdisciplinární přístup a využívání moderních technologií.

Mezi vybrané archeologické projekty patří Mosfellský archeologický projekt, archeologické průzkumy ve Skagafjörðu, výjimečné a poslední dobou se velice rozvíjející naleziště v Eyjafjörðu a naleziště v Þegjandadal. Tato naleziště, jež vydala na světlo světa množství (nejen) hrobového materiálu, jsou zmiňována v rodových ságách a nacházejí se na různých místech ostrova. Zejména pak Mosfellský archeologický projekt a naleziště ve Skagafjörðu využívají mnoho poznatků z jiných oborů a různorodé archeologické metody, které vyžadují vysoký stupeň mobility a flexibility archeologů samotných. Na začátku výzkumné sezony nejsou pevně dané lokace výzkumu. Místo toho je každá další etapa určena až podle výsledků ze sebraných dat. Tento proces vyžaduje neustále zpracovávání a vyhodnocování získávaných dat a následnou (re)organizaci výzkumníků a používaných metod.⁷⁵ Takovéto archeologické projekty jsou sice logisticky velice náročné, pak ale „za odměnu“ poskytují značné množství dat, napříč všemi oblastmi života předků.

Mosfellský archeologický projekt

Mosfellský archeologický projekt (zkráceně „MAP“) je dlouhodobým mezinárodním archeologickým výzkumným projektem. Jedná se o interdisciplinární projekt, jež zaměstnává odborníky z řad historiků, archeologů, antropologů, forenzních

---

⁷⁵ BOLENDER, Douglas J. a Oscar ALDRED, pozn. 72, s. 142.

expertů, ekologů a literárních vědců, zejména se zaměřením na ságovou literaturu. Cílem MAPu je zrekonstruovat obraz lidského osídlení Mosfellského údolí na jihozápadě Islandu (viz Příloha A) a zmapovat klimatické proměny dané oblasti. Celý projekt bere v úvahu samotné Mosfellské údolí, na něj navazující hornatou oblast a nížinné pobřežní oblasti u ústí údolí. Oblast výzkumu MAPu tvoří reprezentativní celek jak z hlediska zastoupeného přírodního prostředí, tak z hlediska kulturního. Oblast byla na jednu stranu uzavřeným sociálním a ekonomickým celkem. Na druhou stranu však byla spojena se zbytkem ostrova sítí cest, jež zahrnovaly i spojovací východozápadní cestu na místo každoročního konání *Alþingu*. A vzhledem k umístění přístavu Leiruvogur v ústí údolí bylo Mosfellské údolí významně propojeno i se zbytkem Skandinávie, Evropy a možná i se samotnou Konstantinopolí.⁷⁶

Vzhledem rozmanitosti a specifičnosti zkoumaného prostředí byl pro Mosfellské údolí vyvinut tzv. „Systém údolní archeologie“.⁷⁷ Výzkumníci podílející se na MAPu se shodli, že opustí zavedené představy jejich jednotlivých oborů a vytvoří interdisciplinární archeologický průzkum. Údolní systém tak kombinuje analýzu kulturní a přírodní krajiny. Celý systém je velice adaptabilní a dynamický. Jak již bylo řečeno, kombinuje archeologii, antropologii, historii, architekturu, ságovou literaturu, forenzní disciplíny, ekologii a biologii, včetně genetiky a geofyziky. V rámci MAPu tak byla sebrána data vypovídající o strategii obživy, o zdraví a nemocech, dále pak o původu norských přistěhovalců, o shromážděních, o roli Leiruvogurského přístavu v rámci mezinárodního obchodu, o místních mocenských strukturách, architektuře, produkci železa, atd.⁷⁸

První výzkumy v Mosfellském údolí započaly v roce 1995. Prvotním cílem bylo určit, zda se podaří nalézt a identifikovat některá místa zmiňovaná ve středověkých textech. Přesto, že významná část oblasti byla znehodnocena těžkou technikou (i když byly zachovány alespoň základy pravděpodobně středověkého kostela), byl původní předpoklad naplněn a překonán. Byly objeveny další neporušené oblasti a jasně se ukázalo, že oblast bude mnohem většího významu, než se prve předpokládalo.

---

⁷⁶ BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project (MAP)* [online]. Davide Zori. University of California Los Angeles [cit. 2018-08-03].

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/index.html

⁷⁷ *Valley System Archaeology*

⁷⁸ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 31.

Výzkumy tak nabraly větší rozsah a pokračovaly až do roku 2012.⁷⁹ Výsledkem je zdokumentování lidského osídlení a environmentálních změn v Mosfellském údolí a jeho okolí v období od počátků osídlení Islandu v 9. století až do století 13. Během prvních století po osídlení Islandu byla zkoumaná oblast domovem „lidí z Mosfellského údolí“, ze kterých máme prokázané zástupce prvních záborců ostrova, náčelníků, farmářů, bojovníků a znalců práva. Tito lidé nejprve uctívali staré bohy, kteří záborci ostrova přinesli s sebou, a okolo roku 1000 se stali křesťany. Velice významným a pro tuto práci důležitým objevem tak jsou zejména zbytky pohanského a křesťanského pohřebiště.⁸⁰ Nejrozsáhlejší naleziště je v oblasti Hrísrú. Jedná se o farmu, rozloženou na několika malých pahorcích, na jižním svahu Mosfellského údolí. Bylo zde objeveno náčelnické sídlo z vikingské doby. Hlavními nálezy z Hrísrú jsou náčelnický dlouhý dům z doby počátků osídlení ostrova, dřevěný sloupový kostel (*stavkirke*) z období christianizace, křesťanské pohřebiště z konce 10. století a pohanské kremační pohřebiště. Na jiném místě údolí pak byla nalezena monumentální kamenná loď, zbytky farem a zemědělských budov a pozůstatky cest a vikingského přístavu.⁸¹

Význam MAPu pro tuto práci není jen v množství a kvalitě nálezů, ale také v přímé spojitosti se ságovou literaturou. Oblasti zkoumané v rámci MAPu jsou zmiňovány v následujících středověkých textech: *Kníha o záboru země (Landnámabók)*, *Sága o Egilovi Zrzavém (Egils saga Skallagrímssonar)*, *Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku (Gunnlaugs saga Ormstungu)*, *Sága o Hallfreðovi (Hallfreðar saga)*, *Sága o lidech z Kjalarnessu (Kjalnesinga saga)*, *Sága o lidech ze zátoky Flóa (Flóamanna saga)*, a *Krátká Sága o Ormovi Stórolfssonovi (Orms þáttur Stórolfssonar)* v „*Knize z plochého ostrova*“ (*Flateyjarbók*).⁸² Zejména populární pak je spojování Mosfellského údolí se *Ságou o Egilovi*. Podle ságy totiž Egil strávil poslední léta svého života se svou adoptivní dcerou Þórdís na farmě v Mosfellu. Posléze zde byl pohřben

---

⁷⁹ BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project (MAP)* [online]. Davide Zori. University of California Los Angeles [cit. 2018-08-03],

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/field_work.html

⁸⁰ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 27.

⁸¹ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 28.

⁸² BYOCK, Jesse et al. A Viking-Age Valley In Iceland: The Mosfell Archaeological Project. *Medieval Archaeology: JOURNAL OF THE SOCIETY FOR MEDIEVAL ARCHAEOLOGY*. Maney: Taylor & Francis on behalf of the Society for Medieval Archaeology, 2005, (XLIX), 193 -218. ISSN 0076-6097, s. 196.

v pohanské mohyle. O 10 let později, když bylo na Islandu přijato křesťanství, se Þórdís a její manžel Grím rozhodli Egilovy ostatky přemístit do malého kostela postaveného na jejich farmě. Cca o 150 let později byl zhruba o 500 metrů dále postaven druhý kostel. Skafti, významný potomek Egilova rodu, nechal exhumovat Egilovy kosti a nechal je uložit na hřbitově u nového kostela.⁸³ Kromě *Ságy o Egilovi* máme konkrétní popisy Mosfellu / Hrísrú také v *Sáze o Gunnlaugovi Hadím jazyku*. Konkrétní pasáže ze ság, jež korespondují s archeologickými nálezy, budou uvedeny dále.

Archeologický průzkum osídlení Skagafjörðu

Dalším interdisciplinárním projektem je archeologický průzkum osídlení oblasti Skagafjörðu (zkráceně SASS, The Skagafjörður Archaeological Settlement Survey), zejména pak oblast Keldudalur. Toto naleziště na severozápadě Islandu (viz Příloha B) je opět z hlediska archeologie velice pokrokovým projektem. Kombinuje zejména archeologii a fyziku, včetně využití moderních technologií – využívá tefrochronologii, geologické radary, drony.⁸⁴ Tento archeologický projekt, jež započal v roce 2001 a pokračuje dodnes, si dal za cíl prozkoumat skupinu farem ve významném islandském fjordu, počínaje vikingskou dobou až do doby dánské nadvlády.⁸⁵ Překvapením však byla zejména oblast Keldudalur, která v posledních letech vydala raně křesťanský hřbitov, pohanské pohřebiště a osídlení z doby vikingské. Nalezený hřbitov je prozatím nejkompexnějším objevem svého druhu na Islandu. Hřbitov prozatím vydal 45 hrobů, rozmístěných v kruhu okolo kostela. Hřbitov byl aktivně využíván od přijetí křesťanství na Islandu, tedy cca od roku 1000, až do roku 1104, kdy vybuchla sopka Hekla, jejíž popel dnes archeologům umožňuje velice přesnou dataci nálezů.⁸⁶

Archeologický průzkum Eyjafjörðu

Eyjafjörður na severu Islandu (viz Příloha C) patří mezi další výjimečná archeologická naleziště. Důležitá je hlavně západní část fjordu u Gáseyri, které bylo již

---

⁸³ BYOCK, Jesse L.. Egil's Bones. *Scientific American*. 1995, (January), 82-87, s. 83.

⁸⁴ Viz kapitola 2.2.3. Archeologické metody

⁸⁵ Skagafjörður Archaeological Settlement Survey. *Fiske Center for Archaeological Research* [online]. University of Massachusetts Boston, 2017 [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: <http://www.fiskecenter.umb.edu/Projects/Skagafjorður.html>

⁸⁶ JÓHANNESSON, Benedikt. Archaeologists Find 1,000-Year-Old Skeletons and Silver Coin. *Iceland Review* [online]. MD Reykjavík ehf., 31. 7. 2016 [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2016/07/31/archaeologists-find-1000-year-old-skeletons-and-silver-coin>

ve vikingské době obchodním centrem. První archeologický průzkum zde probíhal v létě roku 2009 v rámci projektu GHP (Gásir Hinterlands Project), jeho cílem je zlepšit naše porozumění vzájemným vlivům místního zemědělství, ovlivněného klimatickými změnami, a zámořského obchodu. Zaměření GHP je tak zejména na ekodynamiku historicky důležité části Islandu, která dokresluje celý obraz osídlení Eyjafjörðu od doby záboru ostrova až do moderní doby.⁸⁷

Ovšem nálezy z roku 2017 zatím předčily všechna očekávání, někteří se je nebrání dokonce označit za „nálezy století“. V červnu roku 2017 archeologové krátce za sebou objevili v oblasti Dysnes⁸⁸ (viz Příloha D) tři pohřební lodě z 9. / 10 století. Hildur Gestsdóttir, jež je vedoucí archeoložkou tohoto projektu, považuje za velkou přednost těchto nálezů zejména fakt, že žádný z hrobů nebyl vykraden. Naleziště jsou bohužel silně poškozená půdní erozí, zejména pak jedna loď, které de facto polovina chybí.⁸⁹ Samotné kosterní ostatky byly nalezeny rozptýlené na povrchu, archeologové ale předpokládají, že byly původně uloženy v lodi. Nálezy jsou však výjimečné hned z několika důvodů. Přestože bylo poměrně běžné pohřbívat zámožné vikingské náčelníky do lodí, tak na Islandu bylo takovýchto hrobů zatím objeveno jen málo. Jako vysvětlení se nabízí, že lodě byly pro Islandany příliš cenné a zdroje dřeva na ostrově velice omezené. Jeden hrob obsahoval mimo jiné i meč a psí kosterní ostatky. Objev vikingského hrobu s mečem je také zatím poměrně vzácný, a tak loď i meč naznačují, že šlo o hrob opravdu významného náčelníka.⁹⁰

Archeologický průzkum v Þegjandadal

Údolí Þegjandadalur na severovýchodě ostrova (viz Příloha E), jehož název se dá poeticky přeložit jako "Údolí ticha", skrývalo jeden z nejpozoruhodnějších islandských archeologických nálezů. V oblasti zvané Ingiríðarstaðir archeologové

---

⁸⁷ Eyjafjordur, Iceland. *Archaeology in the North Atlantic - HERC Blog* [online]. CUNY Graduate Center [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: http://northatlanticherc.gc.cuny.edu/?page_id=423

⁸⁸ Místní název „Dysnes“ lze přeložit jako „Pohřební útes“.

⁸⁹ Archaeologists think they might have found a third boat burial at site in N. Iceland. *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/archaeologists-think-they-might-have-found-a-third-boat-burial-site-n-iceland>

⁹⁰ Archaeologists in N. Iceland discover Viking age chief buried in ship with his sword and dog. *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/archaeologists-n-iceland-discover-viking-age-chief-buried-ship-his-sword-and-dog>

v roce 2010 objevili hrobové pole, jedno z největších na Islandu, předpokládá se v něm 15 – 20 hrobů.⁹¹ Nejvýznamnějším a také dosud nejzáhadnějším objevem je zeď z rašeliny a drnů, jež v sobě ukrývala otvory, v nichž byly uloženy kosti. V největším otvoru byly nalezeny pozůstatky lidské lebky, nespálená, částečně zachovalá kočičí kostra a pozůstatky kostí dobytka (ovce, koza a prase). Vedle této drnové zdi byla další, menší jáma, ve které byly nalezeny ostatky novorozence. Zeď na sobě nenesla známky toho, že by byla součástí nějaké stavby, nenavazovala na ni střecha ani podlaha, proto se nabízí možnost, že nebyla součástí žádné farmy, ale patřila jako jakýsi památník k okolním hrobům.⁹² Zda se jednalo o běžný pohřeb či spíš nějaký rituál je dodnes předmětem zkoumání.⁹³ Archeoložka Lilja Pálsdóttir však cca ještě rok po objevu nechtěla potvrdit, že by se jednalo o důkaz lidských obětí na Islandu (nicméně to ani nevyvrátila).⁹⁴

2.2.3 Archeologické metody

Islandská archeologie si ve 20. století prošla velkým rozvojem. Zatímco z počátku archeologové málokdy provedli hlubší zkoumání než jen téměř po povrchu, postupem času, zejména od 50. let 20. století, začali kopat hlouběji a přesouvat velké objemy zeminy. Od 70. let se archeologové dostávali až do hlubokých stratigrafických vrstev, což vyžadovalo kompletní odstraňování velkého množství materiálu. Zde nacházíme počátky moderních archeologických přístupů, jež vyžadují zevrubné zvážení všech stratigrafických vrstev (a tedy jejich kompletní odkrytí).⁹⁵

Rozvojem si prošly i samotné cíle archeologů. Nejprve vykopávky sloužily primárně pro testování platnosti hypotéz a fungovaly na základě negativních důkazů (tedy ne/nalezení důkazů podporujících/odporujících hypotéze). Naleziště byla vybírána

---

⁹¹ PREHAL, Brenda. *Freyja's Cats: Perspectives on Recent Viking Age Finds in Þegjandadalur North Iceland*. New York, 2011. Master Thesis. City University of New York. Vedoucí práce Thomas McGovern, s. 37.

⁹² Více viz kapitola „4.1 Příčiny smrti“.

⁹³ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 39.

⁹⁴ Archeological Discovery Indicates Human Sacrifice. *Iceland Review* [online]. MD Reykjavík ehf, 28. 11. 2011 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2011/11/28/archeological-discovery-indicates-human-sacrifice>.

⁹⁵ VÉSTEINSSON, Orri. Icelandic farmhouse excavations.: Field methods and site choices. *Archaeologia islandica*. Fornleifastofnun Íslands, 2004, (3), 71-100. ISSN ISSN 1560-8026, s. 94 -95.

podle ságové literatury, na základě místních názvů a často za podpory místních tradic. Postupem času se archeologové zaměřili spíše na to, aby jejich práce podávala nové důkazní materiály, i kdyby jen pro podporu zavedených hypotéz. Jejich cílem byla ilustrace a komparativní analýza.⁹⁶ V 70. a 80. letech 20. století se hlavním tématem islandské archeologie stala problematika datování. Archeologové díky výsledkům svých datovacích metod nabyli nového sebevědomí a někteří se začali domnívat, že jejich datovací metody jsou lepší, než metody historiků. Od 90. let se archeologové již necítili svázání historickými paradigmaty a neměli zapotřebí dokazovat či naopak vyvracet hypotézy z historických zdrojů a začali rozvíjet vlastní výzkumy.⁹⁷

Zajímavostí je, že archeologicky nejlépe zmapovaným časovým obdobím na Islandu je doba vikingská. Máme z ní co do počtu nejvíce nalezišť, nejvíce dat, a je dobře geograficky zaměřená.⁹⁸ Není se ovšem čemu příliš divit, neboť doba vikingská pro Islandany představuje nejslavnější období dějin, a je v ní zakotvena samotná identita národa.

V průběhu 20. století se islandská archeologie změnila z nepoznání. Opustila kulturně-historický přístup a přiklonila se k vědeckým metodám procesuí archeologie. Novou odpovědí na to, jak vědecky datovat historické události jako např. zábor ostrova, se staly moderní archeologické datovací metody, jako tefrochronologie či radiokarbonová metoda datování. Tyto metody pak eventuálně potvrzují či vyvracejí věrohodnost historických pramenů. Nicméně problémy s datováním, co se týče spolehlivosti datovacích metod, přetrvávají pro datování událostí před trvalým osídlením ostrova.⁹⁹

Přestože se většina archeologických pracovišť na Islandu stále soustředí na dobu vikingskou, ať už právě pro její slávu nebo kvůli národnostní otázce, tak se v souladu s celosvětovými trendy ve vědě klade důraz na dynamickou stránku interakce mezi lidmi a jejich životním prostředím (ne jen v ekologickém slova smyslu). To má za následek větší zaměření na tzv. *off-site* archeologii¹⁰⁰, primárně zaměřenou na využívání

---

⁹⁶ VÉSTEINSSON, Orri, pozn. 95, s. 95.

⁹⁷ VÉSTEINSSON, Orri, pozn. 95, s. 96.

⁹⁸ VÉSTEINSSON, Orri, pozn. 95, s. 96.

⁹⁹ MCGUIRE, Erin-Lee Halstad. Archaeology in Iceland: Recent Developments. *Scandinavian-Canadian Studies*. Canada, 2005-2006 (16), 10-26. ISSN 0823-1796, s. 11.

¹⁰⁰ Tento termín se využívá pro vyjádření vztahů mezi člověkem a jeho životním prostředím. Archeologické naleziště nebylo dříve samostatnou oblastí, ale patřilo do širšího kontextu krajiny – např.

zdrojů. Tento široký výzkumný rámec potřebuje přistoupit ke krajině jako celku, a to s velkou datovací škálou a zaznamenáním monumentů, pokud možno i s využitím dálkového průzkumu země¹⁰¹, což znamená, že získáváme znalosti o objektech, aniž bychom s nimi byli ve fyzickém kontaktu.¹⁰²

Nyní se krátce podíváme na některé moderní archeologické metody využívané v archeologických projektech, s jejichž výsledky tato práce operuje. Dle Byocka jsou právě metody jako tefrochronologie, radiokarbonová metoda datování, dendrochronologie a typologická metoda těmi správnými metodami pro datování raných islandských archeologických lokalit.¹⁰³

Tefrochronologie

Tefrochronologie je datovací metodou pro Island specifickou. Za jejího otce bývá označován Sigurdur Thorarinsson, jež ji představil v roce 1944. Jedná se o datování pomocí sopečného prachu, tzv. tefry, což jsou usazené vrstvy popela a pemzy po výbuchu sopky.¹⁰⁴ Nejčastěji skloňovanou vrstvou tefry je tzv. *ládnám tefra*, neboli vrstva z doby osídlení ostrova, označující rok 877 ± 1 . Dále pak např. *Eldgjá tefra*, jež označuje rok 939. Detekce různých vrstev tefry pak dovoluje jejich porovnávání napříč celým ostrovem a zařazení sebraných archeologických dat do období před zábořem ostrova, při nebo po něm.¹⁰⁵

---

k vesnici (jež je označena jako zkoumaná archeologická lokalita) patřila pole, lesy, louky, vodní plochy, atd. V těchto souvisejících oblastech se však nejde jen minimum nebo žádný nález. A právě tato „nenaleziště“ jsou označována termínem *off-site*.

¹⁰¹ EINARSSON, Árni a Oscar ALDRED. The archaeological landscape of northeast Iceland: a ghost of a Viking Age society. *Remote sensing for archaeological heritage management: proceedings of the 11th EAC Heritage Management Symposium, Reykjavík, Iceland, 25-27 March 2010*. Brussel: EAC, 2011, s. 243-258. EAC occasional paper, 5. ISBN 978-963-9911-20-8, s. 243.

¹⁰² Viz dále o využití dronů a geologických radarů.

¹⁰³ BYOCK, Jesse, pozn. 69, s. 30.

¹⁰⁴ VILHJÁLMSOON, Vilhjálmur Örn. Radiocarbon Dating and Iceland Archaeology. *Laborativ Arkeologi*. Arkeologiska Forskningslaboratoriet Stockholms Universitet, 1991, (5), 101-113. ISSN 1101-7848, s. 102.

¹⁰⁵ SCHMID, Magdalena M. E., Andrew J. DUGMORE, Orri VÉSTEINSSON a Anthony J. NEWTON. Tephra isochrons and chronologies of colonisation. *Quaternary Geochronology*. Arkeologiska Forskningslaboratoriet Stockholms Universitet, 2017, 40(5), 56-66. DOI: 10.1016/j.quageo.2016.08.002. ISSN 18711014. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1871101416301029>, s. 56.

Vrstvy tefry jsou způsobeny výbuchy islandských sopek Hekla, Katla, Öraefajökull, Eyjafjallajökull a Veiðivötn. Jednotlivé vrstvy tvoří barevně odlišné pruhy a při datování jsou vrstvy označeny nejprve písmenem, jež nám říká, z výbuchu které sopky prach pochází a dále číslem, jež označuje příslušný rok spadu (viz Příloha F).¹⁰⁶

Radiokarbonová metoda datování

Radiokarbonová, nebo také uhlíková, metoda datování je metoda určování stáří materiálů organického původu, jako je např. dřevo (včetně uhlíků), dřevěné uhlí, kosti, rašelina, obilná zrna, papír, kůže, atd. Datování se provádí na základě sledování snižování počtu atomů izotopu radioaktivního uhlíku ^{14}C .¹⁰⁷

Problémem při použití této metody někdy bývá její nedostatečná přesnost. Většina islandských vzorků ^{14}C byla do laboratoří poslána za účelem prokázání tradičního datování záboru ostrova. Značné množství vzorků však poukazovalo na to, že by osídlení ostrova mělo proběhnout cca o 100 až 150 let dříve. Nové výzkumy však ukazují, že je podstatné, z čeho přesně vzorky pocházejí, neboť vzorky ^{14}C ze dřeva podávají tyto výsledky a výsledky ze vzorků z obilných zrn víceméně přesně souhlasí s datací z písemných pramenů.¹⁰⁸

Geologický radar (Ground penetrating radar, GPR)

Geologický radar, zkráceně GPR (Ground Penetrating Radar), patří mezi moderní archeologické metody. Jedná se o geofyzikální techniku využívanou pro sběr dat o podobě zemského podloží. Archeologům umožňuje udělat si přehled o tom, co leží pod zemským povrchem a nelze k tomu použít klasické archeologické metody. Mapy generované GPR poskytují primární data, která lze využít k určení nových archeologických lokalit. Zároveň také umožňují odhalit „citlivé“ lokality, jež ukrývají

---

¹⁰⁶ DUGMORE, Andrew a Anthony NEWTON. Isochrons and beyond: maximising the use of tephrochronology in geomorphology. *Jökull*. 2012, (62), 39-52. ISSN 0449-0576, 0449-0576, s. 39.

¹⁰⁷ Radiouhlíkové datování: jak funguje nejrozšířenější datovací metoda. *Atominfo: Aktuálně o jádru* [online]. 19. 11. 2012 [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://atominfo.cz/2012/11/radiouhlikove-datovani-jak-funguje-nejrozsiirenejsi-datovaci-metoda/>

¹⁰⁸ SVEINBJÖRNSDÓTTIR, Arny E, Jan HEINEMEIER a Gardar GUDMUNDSSON. 14C Dating of the Settlement of Iceland. *Radiocarbon*. 2004, 46(01), 387-394. DOI: 10.1017/S0033822200039692. ISSN 0033-8222. Dostupné také z:

https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0033822200039692/type/journal_article, s. 387.

kulturní pozůstatky jako např. pohřebiště, a je lépe do nich pro jejich zachování nezasahovat.¹⁰⁹

Využití dronů

Jak již bylo řečeno, archeologie nezaostává, co se týče využití moderních technologií. A jednou z nich jsou i drony. Guðný Zoëga, vedoucí archeoložka naleziště ve Skagafjörðu, vyzdvihuje využití dronů z několika důvodů. Drony nám poskytují unikátní pohledy na krajinu a zkoumané lokality. Výhodou pohledu z ptačí perspektivy je zejména fakt, že je takto možné zachytit (bez potřeby letadla) pozůstatky lidské činnosti, které bychom při pohledu ze země nemuseli rozeznat. Další nespornou výhodou je, že takto se lze pomocí dronů dostat na vzdálená místa a posoudit, zda má význam archeologickou lokalitu rozšiřovat daným směrem.¹¹⁰

2.3 Dosavadní zpracování tématu

V rámci celého tématu práce i jednotlivých disciplín, jež se tématu dotýkají, bylo publikováno již mnoho knih, článků a příspěvků všeho druhu. Již mnoho toho bylo napsáno o islandských rodových ságách a také máme k dispozici značné množství archeologických dat, která vypráví příběhy islandských mrtvých. Co se týče samotné ságové literatury, různé pohledy na její věrohodnost již byly popsány v kapitole „2.1 Islandské rodové ságy“ a krátké seznámení s aktuálními archeologickými lokalitami a islandskou archeologií jako celkem proběhlo v kapitole „2.2 Archeologické prameny“. Prolínání obou oborů je nepopiratelné. Zřejmé je zejména ovlivnění archeologie ságovou literaturou, která sloužila jak pro pomoc při určování nových archeologických lokalit, tak při určování stáří nálezů (ať je to již jakkoliv sporná metoda). Faktem je, že celkový zájem veřejnosti o kombinaci ságové literatury archeologie je nejznatelnější na příkladu *Ságy o Egilovi* a spojování postavy Egila s archeologickou lokalitou v Hrísbú (v Mosfellském údolí). Nicméně vzhledem

---

¹⁰⁹ JOHNSTON, Grahame. Ground Penetrating Radar in Archaeology. *Archaeology expert* [online]. 2000, 25. 5. 2017 [cit. 2018-10-11]. Dostupné z:

<http://www.archaeologyexpert.co.uk/groundpenetratingradarinarchaeology.html>

¹¹⁰ HELGASON, Magnús Sveinn. Drones used to chart archaeological sites in Skagafjörður fjord. *Iceland Magazine* [online]. Imag ehf., 2014, 31.7.2015 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/drones-used-chart-archaeological-sites-skagafjordur-fjord>

k rozsáhlým archeologickým výzkumům na Islandu (a jejich propagaci v médiích) zájem veřejnosti celkově roste.

Pokud vezmeme v úvahu sekundární literaturu k tématu, bude se jednat zejména o různé eseje, články, knihy a akademické práce na téma rodových ság. Dnešní vědecký pohled na toto téma se již ne vždy pevně drží v kolejích ať už teorie ústního či knižního vzniku ság, ale stále častěji si snaží uchovat otevřenost a přičítá jistou míru pravdivosti oběma teoriím.

2.3.1 Náboženské představy

Mezi neopomenutelnou literaturu, která se váže k našemu tématu, patří nesčetné množství spisů o severském náboženství před přijetím křesťanství. Vzhledem k tomu, že posmrtné rituály silně souvisejí s vírou v posmrtný život, považuji za nutné se o tomto faktu zmínit. Nicméně vzhledem k objemu literatury, jež byla na toto téma publikována, již nepovažuji za nutné severské předkřesťanské náboženství představovat více než jen velice stručně.

Je nutné vzít v úvahu, že naše moderní poznatky o předkřesťanském náboženství ve Skandinávii jsou formovány ne-islandskými prameny, jako jsou např. *Činy Dánů* (*Gesta Danorum*) Saxo Grammatica na straně jedné, a naopak právě islandskými literárními prameny, které jsou ovšem zapsány až několik století po přijetí křesťanství,¹¹¹ na straně druhé. Největší množství poznatků o staroseverském náboženství dnes máme z tzv. *Starší (poetické) Eddy* a tzv. *Mladší (prozaické) Eddy*¹¹². Není náhodou, že oba tyto prameny vznikly na Islandu. Zdroje, jež vyprávějí o staroseverském náboženství, však nejsou vždy kompletní, obsahují narážky na ztracené (alespoň doposud) příběhy, a snaha o jejich interpretaci tak někdy může být mírně frustrující. Ve zkratce je však staroseverské náboženství polyteistické, s mnoha bohy, v jejichž čele je bůh Odin. Vesmír se skládá z devíti světů (*Asgrad* a *Vanaheim* jsou světy bohů, *Midgard* je světem lidí, *Jotunheim* je světem obrů, *Alfheim* světem elfů, *Niflheim* je světem ledu, *Múspelheim* světem ohně a konečně říše bohyně *Hel* je světem mrtvých)¹¹³, které nese světový strom *Yggdrasil*.¹¹⁴

---

¹¹¹ MITCHELL, Stephen A. *Witchcraft and magic in the Nordic Middle Ages*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c2011. Middle Ages series. ISBN 978-0-8122-4290-4, s. 27.

¹¹² Viz kapitola 1.2 Historické a kulturní pozadí.

¹¹³ U názvů devíti světů jsou použity zažité české přepisy jejich jmen, nikoliv staroseverské, jako např. *Midgard* namísto *Miðgarðr*.

Náboženské představy pochopitelně silně ovlivňovaly podobu posmrtných / pohřebních rituálů a nakládání s mrtvými. Duše mrtvého odcházela na onen svět a to do říše bohyně Hel, dcery boha Lokiho a obryně Angrbody.¹¹⁵ Další možné, nepříliš často zmiňované místo pro pobyt mrtvých (zejména žen), je u bohyně Freyji v její síni *Folkvangr*.¹¹⁶ Pro ty, kteří utonuli na moři, přichystala posmrtný život ve své říši bohyně Rán. Posledním, zato nejslavnějším příbytkem mrtvých, je Odinova síň *Valhalla*, kam se dostanou pouze zasloužilí válečníci, kteří padli v boji. Tito válečníci, či lépe řečeno hrdinové, mají za úkol pomoci bohům v závěrečném boji, až nastane *Ragnarök*, konec světa.¹¹⁷

Po přijetí křesťanství se samozřejmě náboženské představy začaly měnit, nicméně někde to trvalo celá staletí, než byla stará víra zcela opuštěna.¹¹⁸ Již v kapitole „1.2 Historické a kulturní pozadí“ je zmíněn Helgi Hubený, který sice věřil v Krista, ale v případě potřeby vzýval boha Tóra. A takových jemu podobných Islandců se smíšenou vírou bylo jistě více, jak o tom podávají svědectví i rodové ságy: „*Byla to stará víra, ale tehdy byla ještě živá, ačkoliv lidé byli pokřtěni a nazývali se křesťany.*“¹¹⁹ Ze ság je však silně cítit, že přijetí křesťanství bylo pro Islandce důležité. I když můžeme pochybovat o osobní důležitosti tohoto aktu pro lidi, kteří v té době žili, středověcí zapisovatelé ság si nenechali ujít možnost přijetí křesťanství akcentovat. Viz například v *Sáze o lidech z Eyru*: „*Nejbližší událostí potom bylo, že Gizor Bílý a jeho zeť Hjalti se vrátili z Norska s poselstvím křesťanské víry. Všichni lidé na Islandě byli pokřtěni a nová víra byla přijata zákonem na obecném sněmu. O přijetí křesťanství v Západních fjordech se nejvíce zasloužil goði Snorri. Jakmile skončil sněm, dal Snorri ihned postavit v Helgafellu kostel a druhou svatyni postavil jeho tchán Styr pod Hraunem. K stavbě kostelů podněcoval tehdy příslib kněží, že každý, kdo postaví kostel, opatří tolika lidem místo v nebeském království, kolik osob se do jeho kostela vejde. Také Þórodd Poklad dal u svého dvorce ve Fróðá postavit svatyni. Tak vzniklo mnoho kostelů, ale často v nich nemohly být konány bohoslužby, protože tehdy bylo na Islandě*

---

¹¹⁴ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *The lost beliefs of northern Europe*. New York: Routledge, 1993. ISBN 04-150-4936-9, s. 69.

¹¹⁵ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 77.

¹¹⁶ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 67.

¹¹⁷ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 70.

¹¹⁸ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 35.

¹¹⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 130, kap. 54.

ještě málo kněží.“¹²⁰ Nebo například v *Sáze o lidech z Vatnsdalů*: „*Þorkell se dal pokřtít, až když křesťanství bylo na Islandě zavedeno zákonem, i všichni Vatnsdalští. Þorkell byl veliký předák. Dal na svém statku vystavět kostel, a zachovával dobře novou víru.*“¹²¹

2.3.2 Rituál

Zajímavé zastavení v sekundární literatuře je u pojmu *rituál*. Pokud bychom sáhli po encyklopedii v naší oblasti nejznámější, tedy po *Ottově slovníku naučném*, pojem *rituál* zde nenajdeme. Je zde však obdobný pojem *ritus*, přičemž jako jeho prvotní význam je zde uvedeno „zvyklost, obřad“. Šířeji pak „1) U Římanů slovem *r.* značen byl soubor zvyklostí náboženského rázu zapsaných v obřadářích (*libri rituales*) *Saliů, vestálků, flaminů, pontifiků a augurů*. – 2) V církvi katolické *r.* znamená souhrn ceremonií (obřady) většího nebo obširnějšího úkonu posvátného, na př. mše sv., křtu, svěcení chrámu, nebo liturgii církevní jednoho způsobu na rozdíl od liturgie jiného druhu, na př. *r. latinský, r. řecký, r. arménský aj.* Viz *Liturgie*. – 3) *R. sluje nauka a návod davaný bohoslovcům, kterak jim konati bude posvátné obřady.*“¹²²

I C. Bell rituál úzce spojuje s vírou a zároveň je podle ní formou sociální/společenské kontroly. Rituál je podle ní způsobem, jak v symbolické rovně vyjádřit víru za účelem jejího hlásání a potvrzení.¹²³ Další zdroje pak rituál vysvětlují jako akt, který se provádí v případě, že se k sobě přiblíží hranice našeho a nadpřirozeného světa. Jeho účel přitom je zajistit pozornost konkrétního božstva nebo nadpřirozené síly.¹²⁴

Tato práce s *rituálem* operuje ve světle těchto významů, jež v sobě rituál nese. Posmrtné rituály jsou vlastně všechny úkony, které je potřeba provést po něčí smrti, aby došlo k hladkému přechodu z tohoto výjimečného, smrtí nastoleného stavu, zpět do stavu běžného. To v sobě zahrnuje několik složek. Jednou z nich je správné nakládání

---

¹²⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 125, kap. 51.

¹²¹ *Sága o lidech z Vatnsdalů: Ze staré islandštiny přeložil a úvod napsal Emil Walter*. Turnov, 1929. Edice Sever a Východ, Svazek 32, 129 s, kap. 46.

¹²² *Ottův slovník naučný: Illustrované encyklopaedie obecných vědomostí: Dvacátýprvý díl. R (Ř) - Rozkoš*. Praha: J. Otto, 1904, s. 834.

¹²³ BELL, Catherine M. *Ritual theory, ritual practice*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-973362-0, s. 182.

¹²⁴ PREHAL, Brenda, pozn. 91, s. 4.

s tělem zemřelého, jehož cílem je duši zemřelého dostat tam, kam patří, tedy do posmrtného světa. Další složkou pak je reorganizace pozůstalých za účelem obnovení běžného chodu společnosti. Obě složky jsou řízeny zvyklostmi a mají nějakým způsobem daný průběh, projevuje se u nich tedy ritualizované chování společnosti. Pročež zejména při nakládání s nebožtíkem je zapotřebí zvláštní opatrnosti, neboť právě zde dochází ke kontaktu našeho profánního světa se světem nadpřirozeným, posvátným. V následujících kapitolách budou nastíněny středověké islandské posmrtné rituály, jak nám o nich podávají svědectví ságy a archeologické nálezy.

3. Smrt a posmrtné rituály v islandských rodových ságách

Hned z počátku je nutné sdělit, že smrt je v islandských rodových ságách, tématem tak častým, jako máloco jiného. Klasické, originální členění islandských rodových ság je na kapitoly a proto zde pro ilustraci uvádím celkový počet kapitol každé vybrané ságy a počet kapitol, kde se nějakým způsobem setkáváme se smrtí:

Sága o Eiríkovi Zrzavém: 14 kapitol celkem, setkání se smrtí v 10 kapitolách.

Sága o lidech z Eyru: 65 kapitol celkem, setkání se smrtí ve 40 kapitolách.

Sága o Gíslim: 37 kapitol celkem, setkání se smrtí ve 20 kapitolách.

Sága o lidech z Lososího údolí: 78 kapitol celkem, setkání se smrtí ve 40 kapitolách.

Sága o Njálovi: 159 kapitol celkem, setkání se smrtí v 76 kapitolách.

Sága o lidech z Vatnsdalur: 47 kapitol celkem, setkání se smrtí ve 26 kapitolách.

Sága o Gunnlaugovi, Hadím jazyku: 13 kapitol celkem, setkání se smrtí v 6 kapitolách.

Sága o Egilovi, synu Skallagrímově: 90 kapitol celkem, setkání se smrtí ve 46 kapitolách.

Jak je vidno, se smrtí se v rodových ságách setkáváme vskutku často. Autoři ság se nad ní nijak nepozastavují, zachovávají při jejím popisu střízlivý ságový styl. Ten se nemění ani při popisu nadpřirozených událostí, jež nastávají po smrti některých ságových postav. Vliv křesťanství je v ságách patrný, a to dle doby zápisu ságy buď více či méně. Nesetkáváme se zde však kupodivu s odsuzováním původních náboženských představ. Autoři nám však v některých ságách sdělují, že lze posmrtného klidu dosáhnout pouze po přijetí křesťanství, potažmo po pohřbu v křesťanském ritu.

3.1 Příčiny smrti

Příčiny smrti v islandských rodových ságách jsou vskutku rozličné. Téměř by se dalo říci, že popisují rozmanité způsoby a důvody smrti, jak už je ve středověku život přinášel. Než se tedy podíváme na samotné posmrtné rituály, podívejme se stručně na příčiny smrti, jak nám je předkládá svědectví rodových ság.

3.1.1 Smrt násilná

Nejčastější příčinou smrti v rodových ságách je smrt násilná, která nastává v různých případech. Může to být v bitvě či souboji, smrt je pak popisována velice stručně: „*Bolli po něm sekl svým mečem Fótbitem tak prudce, že uřal hrot štítu*

a zároveň rozťal Ánovi hlavu až po ramena. Byla to smrtelná rána.¹²⁵ Nebo např.: „Hrapp šel kolem pole a vtom vyskočilo šest mužů se zbraní a vrhlo se na něj, ale Hrapp se dobře bránil a konec toho utkání byl, že zabil tři muže a Þránda, Guðbrandova syna, smrtelně zranil.“¹²⁶

Mírně popisnější pak je v ságách smrt úkladná, tedy vražda: „Tu s nich stáhl Gísli jednou rukou přikrývku a druhou udeřil Grásíðou po Þorgrímovi tak prudce, že kopí mu projelo hrudí a zabodlo se do postele. Þórdís se probudila a vykřikla: „Vstaňte honem, Þorgrím je zavražděn, můj muž!“¹²⁷

Ságové postavy také někdy popadne vztek a zuřivost, přičemž pak někdy způsobí v afektu smrt jiné ságové postavy: „Skallagríma popadla taková zuřivost, že popadl Þórda, zdvihl ho a udeřil jím o zem tak prudce, až z toho měl smrt.“¹²⁸

Mezi nepříjemnou, zato v ságách relativně často zmiňovanou násilnou smrt, patří smrt v plamenech. Najdeme ji pochopitelně v *Sáze o Njálovi*, také někdy uváděné jako „*Sága o upálení Njálově*“, kde je v domě mimo jiné upálen Njál se svou ženou Bergþórou, přičemž zde jejich osud sdílí dalších devět postav. Těla Njála, Bergþóry a jejich vnuka jsou pak nalezena takto: „Pod popelem našli kůži, celou svaštělou od ohně, a když ji odtáhli, spatřili, že oba manželé zůstali ohněm nedotčeni. Chválili za to Boha a zdálo se jim to velkým divem. Potom vzali chlapce, který ležel mezi nimi. Hoch měl uhořelý prst, poněvadž ho vystrčil zpod kožené přikrývky.“¹²⁹ Důvod, proč těla nebyla zohavena ohněm, můžeme hledat v pozdním zapsání ságy a proto v silném vlivu křesťanství – ságové postavy, které byly upáleny nevinné, jsou zde vyzdvihovány tímto a podobným způsobem. Další zmínky o smrti upálením nacházíme například v *Sáze o Gíslim*, kde bylo upálení (resp. zapálení domů) aktem pomsty¹³⁰ nebo v *Sáze o Egilovi*, kde byl upálen král i s družinou kvůli majetku: „Rögnvaldur se zmocnil stavení, ve kterém hodovali, a krále s devadesáti lidmi uvnitř upálil. Pobral všechny jeho lodě a zmocnil se všeho majetku.“¹³¹

---

¹²⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 320-321, kap. 55.

¹²⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 492, kap. 88.

¹²⁷ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 178, kap. 16.

¹²⁸ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 41.

¹²⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 559, kap. 129.

¹³⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 160, kap. 3.

¹³¹ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 4.

Mezi další způsob násilné smrti, které lze v ságách objevit, řadím smrt obětováním. Zmínky o obětování lidí jsou v rodových ságách velice zřídka. V ságách vybraných pro tuto práci se zmiňuje v *Sáze o lidech z Eyru*: „A když Þórð Bućel ustanovil čtyři spolkové sněmy pro čtyři čtvrti země, určil tento sněm za sněm pro Západní fjordy. Na něm se měli scházet lidé z celé západní čtvrti. Dosud je tam možné vidět kruh soudu, v němž byli lidé odsuzováni k obětování. V tom kruhu stojí Þórův kámen, na němž lidem odsouzeným k obětování lámali páteř, a dosud je na kameni vidět stopy po krvi.“¹³² Další zmínku o obětování lidí nacházíme v *Sáze o lidech z Vatnsdalů*, ale spíše v rovině podezření: „Þórólf začal vztahovat ruku po majetku a stal se z něho obávaný zloděj; měl také obětní hroby, z čehož lidé usuzovali, že obětuje lidi i dobytek.“¹³³ Co se týče samotného obětování lidí, odstaváme se na poměrně tenký led. V *Sáze o lidech z Eyru* je jasně naznačena existence trestu smrti, který mohl mít podobu obětování. Podobné tvrzení nacházíme v *Sáze o křesťanství*, ve které se praví, že „Pohané oběťují nejhorší lidi, svrhávají je z útesů...“. O trestech smrti a lidských obětech na Islandu nám však poskytují svědectví pouze literární prameny, archeologicky doložené je zatím (s jistotou) nemáme.¹³⁴ Více pak v kapitole „4.2 Pohřeb“.

V rodových ságách se také objevuje smrt ukamenováním, specifická pro čaroděje, neboť se věřilo, že pouze ukamenováním lze čarodějnici usmrtit na dobro, aby se nevracela škodit. Například v *Sáze o Gíslim* tento osud potkal čarodějnici Auðbjörgu: „Potom odejel na jih do Borgarfjordu a odtud do Norska. Børk se vypravil do Annmarkastaðů, sebral Auðbjörgu a odvedl ji na Saltnes, a tam ji ukamenoval.“¹³⁵ A v *Sáze o lidech z Eyru* pak tato smrt čekala čarodějnici Katlu: „Potom tam pod vrchem Katlu kamenovali a odjeli na Mávahlíð, kde strávili noc, a druhý den pokračovali v cestě domů.“¹³⁶ Na příkladu popisu ukamenování Katly je také na první pohled vidět, že ani tato smrt autora ságy nijak nevyvádí z míry a drží se střízlivého stylu.

Poslední typ smrti, jež zde řadím mezi násilné, je trochu odlišný. Jedná se o pohození novorozence. Je popisováno v *Sáze o lidech z Vatnsdalů*: „Þorgrím na Karnsá dostal dítě s kuběnou, jež se jmenovala Nereiður, a na naléhání jeho ženy bylo

¹³² Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 57, kap. 10.

¹³³ *Sága o lidech z Vatnsdalů*, pozn. 121, kap. 30.

¹³⁴ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 190.

¹³⁵ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 181, kap. 19.

¹³⁶ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 76, kap. 20.

dítě pohozeno.¹³⁷ a v *Sáze o Gunnlaugovi*: „...a porodiš-li děvče, bude dítě pohozeno, ale bude-li to hoch, bude zachován na živu.“ A bylo tehdy jaksi zvykem, když země byla ještě všecka pohanská, že lidé, kteří byli chudí a musili se starat o mnoho nezletilých členů rodiny, pohazovali své děti, ač se to vždycky pokládalo za špatný skutek...¹³⁸

3.1.2 Smrt nadpřirozená

Nadpřirozená smrt se v rodových ságách vyskytuje také velice často, aniž by na jejím původu přišlo někomu něco zvláštního. Smrt také často doprovází, resp. předchází zjevení *fylgji*. Termín *fylgja* („ta, jež následuje“) značí ve staroseverské literatuře ženského ducha, jež je průvodcem a rádcem ságové postavy, ale může také odkazovat na zvířecí formu tohoto průvodce.¹³⁹ V ságách se o *fylgje* referuje například takto: „*Jsi asi zasvěcen smrti,*“ pravil *Njál*. „*Viděl jsi svého ochranného ducha a měj se na pozoru.*“¹⁴⁰ Podrobnější popis konání *fylgji* může vypadat takto: „*Třetí noc, dříve než se Þorstein z domova vypravil, měl sen, že žena, jež vždycky doprovázela jeho příbuzné a předky, přišla k němu a prosila jej, aby nejezdil. On však řekl, že to slíbil. Ona pravila: „Zdá se mi to od tebe pošetilé a bude ti to ke škodě,“ — a tak se mu zjevovala po tři noci a varovala ho a říkala, že se mu nepovede dobře, a dotýkala se mu očí.*“¹⁴¹ Zjevení *fylgji* nastává buď ve snu, nebo ji mohou vidět jasnozřiví lidé, jak někoho doprovází.¹⁴² Vždy je ovšem předzvěstí smrti. Osud *fylgji* po smrti člověka, jehož doprovází, není zcela konzistentní. Někdy *fylgja* jako ochranný duch přechází na někoho jiného v rodině a někdy zaniká.

Teď již k nadpřirozeným příčinám smrti. Ty jsou někdy v rodových ságách vysvětleny, ale někdy jsou jen popsány bez dalšího vysvětlení a čtenářovo pochopení je zanecháno spíše v rovině pohádkové představitivosti, viz *Sága o Eiríkovi Zrzavém*: „*Jednou ráno spatřili Þorfinnovi lidé, že se nahoře na mýtině cosi leskne, a volali na to. Začalo se to pohybovat a byl to jednorožec. Mířil k břehu, u něhož kotvili. Þorvald, syn Eiríka Zrzavého, seděl u kormidla. Jednorožec po něm vystřelil šíp a zasáhl ho do*

¹³⁷ *Sága o lidech z Vatnsdalur*, pozn. 121, kap. 37.

¹³⁸ *Sága o Gunnlaugovi Hadím Jazyku*, pozn. 58, kap. 3.

¹³⁹ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 119.

¹⁴⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 426, kap. 41.

¹⁴¹ *Sága o lidech z Vatnsdalur*, pozn. 121, kap. 36.

¹⁴² DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 114, s. 119.

slabiny. Þorvald šíp vytáhl a pravil: „Na vnitřnostech je tuk. Je zde dobrá země, ale sotva si ji někdo z nás užije.“ Brzo potom Þorvald na to zranění zemřel.¹⁴³ Zbytek družiny jednorožce dále pronásledoval a dokonce si mysleli, že dorazili do země jednorožců. Pochybnosti, ani vysvětlení o jednorožcích se v sáze nedozvíme žádné.

Smrt v ságách způsobují i další nadpřirozené bytosti, ne jen jednorožci. V *Sáze o lidech z Eyru* způsobují smrt duchové zemřelých: „A ráno ho (pastevce) našli lidé mrtvého a pochovali ho na hřbitově u kostela. Brzo potom začalo strašit. Jednou v noci šel Þóri ven za svou potřebou, stranou od dveří. Ale když se pak vracel a chtěl opět dovnitř, viděl přede dveřmi stát pastevce. Þóri zamířil ke dveřím, ale pastevec ho nechtěl pustit. Þóri se ho pak pokusil obejít, ale ovčák šel za ním a uchopil ho a mrštil jím o veřeje. Þórimu bylo velmi zle, ale přece jen se doplížil na svou postel. Od toho pádu však byl na celém těle černý jako uhel a zemřel a také byl pochován na hřbitově u kostela. Potom se však objevovali oba spolu, ovčák a Þóri. Lidé byli z toho, jak se dalo čekat, celí ustrašení. Po Þóriho smrti přepadla nemoc Þóroddova pacholka. Musel ulehnout a za tři dni zemřel. Potom umírali jeden po druhém, až jich bylo šest mrtvých.“¹⁴⁴ O tom, jak se s takovými problematickými nemrtvými vypořádat viz kapitola „3.3. Posmrtné těžkosti“.

Posledním příkladem nadpřirozeného druhu smrti v ságách je zásah čaroděje. Při popisu takové události opět text nezbuzuje žádné pochyby o skutečnosti takového děje: „Potom dal Kotkel připravit k provedení kouzel velké lešení, na které si všichni stoupli a pronášeli mocná zaříkání. Byly to kouzelné zpěvy. A hned se zdvihla hrozná bouře. Þórð, Ingunnin syn, a jeho druhové na moři brzo poznali, že proti nim někdo vyvolal bouři. ... Þórð a všichni jeho druhové utonuli a loď se rozbila na třísky.“¹⁴⁵ Pro další násilnou využití počasí čarodějnice Auðbjörga: „Stařena obešla několikrát pozpátku stavení a tu se začalo počasí měnit, rozpoutala se vánice a nato přišla obleva a se stráně se uvolnila lavina a strhla Bergův dvorec a zahynulo tam dvanáct lidí.“¹⁴⁶

---

¹⁴³ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, s. 41, kap. 12.

¹⁴⁴ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 129, kap. 53.

¹⁴⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 276-277, kap. 35.

¹⁴⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 181, kap. 18.

3.1.3 Smrt přirozená

Posledním způsobem smrti, jež může ságovou postavu potkat, je smrt přirozená. Mezi tu řadím veškeré další příčiny smrti, jež nejsou ani násilné, ani způsobené nadpřirozeným zásahem.

Příkladem přirozené smrti tedy může být například nějaká nemoc či nákaza nebo jednoduše smrt stářím. Popisy přirozené smrti, pokud se v ságách vůbec objevují, jsou velice stručné: „*Nyní je třeba povědět o tom, že Mǫrð Housle onemocněl a zemřel.*“¹⁴⁷ nebo „*Herjólf onemocněl a zemřel. Jeho smrt se zdála všem velkou ztrátou.*“¹⁴⁸ či např.: „*Brynjólf onemocněl a umřel a jeho synové Þórð a Björn se rozdělili o dědictví.*“¹⁴⁹ Smrt stářím je také popisována velice stručně: „*Snorri zemřel na svém dvorci v Sælingsdalu rok nato, co padl král Ólaf Svatý, a byl pochován u kostela, který sám dal postavit.*“ nebo: „*Ale třebaže se zde nejprve vypravuje o smrti Þorsteinově, zemřel první z bratrů Jökul, ale Þórir žil nejdéle. Þorkelu Kraflovi byly tři zimy, když ujec jeho Þórir zemřel.*“¹⁵⁰ Pokud je zmiňována poklidná přirozená smrt, značí to, že se jednalo o významnou postavu ságy nebo bylo potřeb zmínit, že někdo dědil.

Mezi přirozenou smrt řadím i nehody, které se mohou přihodit, a ságy nás o nich zpravují. Poměrně častá je smrt utonutím: „*Konečně nastal příliv, ale když se loď již málem uvolnila, převrátil ji náhle mohutný náraz větru a všichni lidé, kteří byli na lodi, utonuli, kromě jednoho.*“¹⁵¹ nebo např. smrt Helgiho, který jí opravdu neměl uniknout, ať již v takové či jiné podobě: „*Byli za ním posláni najatí vrazi, aby mu ukládali o hlavu, ale osud mu určil jinou smrt: utonul při lovu ryb a jeho smrt byla pokládána za velkou ztrátu.*“¹⁵²

I v ságách pak najdeme příklad, kdy někdo strachem pozbyl rozum, tím i pozornost a následně život: „*A když Arnkel domluvil, dali se otroci na útěk a zvláště Ófeig měl naspěch. Byl tak dolekán, že úplně pozbyl rozum. Vyběhl na skálu, s které se zřítíl do vodopádu, a v něm zahynul. Říká se tam nyní U Ófeigova vodopádu.*“¹⁵³

---

¹⁴⁷ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 394, kap. 18.

¹⁴⁸ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 225, kap. 8.

¹⁴⁹ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 41.

¹⁵⁰ *Sága o lidech z Vatnsdalů*, pozn. 121, kap. 38.

¹⁵¹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 240, kap. 18.

¹⁵² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 210, kap. 37.

¹⁵³ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 103, kap. 37.

Závěrem zde uvádím jednu smrt, kterou obestírá tajemství: „*Bjarniho Grímsólfssona a jeho družinu zahnal vítr do Irského moře, kde se dostali na místo plné červů a loď se pod nimi začala pomalu potápět. Měli s sebou člun, který byl natřený tulením tukem, protože do takového dřeva se červi nedávají. Vstoupili na člun, ale viděli, že je všechny nepojme. ... Potom vstoupil Bjarni na loď a jinoch do člunu. Posádka člunu připlula do Dyflinu v Irsku a vypravovala tuto příhodu. Lidé většinou myslí, že Bjarni se svými druhy zahynul v moři červů, poněvadž o nich nikdo nikdy už neslyšel.*“¹⁵⁴ Smrt v „moři červů“ není žádným kenningem, ani geografickým označením, můžeme se tedy jen domnívat, jaký je skutečný důvod smrti Bjarniho a jeho posádky. Podle mého názoru se jedná o „prostou“ smrt utonutím na neznámém místě, důkazy pro toto tvrzení však nemám.

3.2 Pohřeb

Nyní se konečně dostáváme k samotným posmrtným rituálům, jejichž těžištěm je právě pohřeb nebožtíka. V islandských rodových ságách se setkáme s několika způsoby nakládání s tělem zesnulého. Jedním z nich je, jak již bylo řečeno v kapitole „3.1.1 Smrt násilná“, pohození těla novorozence. Zmínky o tom, co se dělo s tělem poté, již nenalzáme.

Velice často se nedozvídáme vůbec, co se s tělem po smrti stalo. Sága nám pouze oznámí kdo (popř. i jak) zemřel a dále se o něm již nezmiňuje. Popřípadě se v ságách vyskytují zmínky o tom, že tělo mrtvého bylo někam odvezeno („*Kjartanovo tělo odvezli do Tungy.*“¹⁵⁵) nebo se ho živí zbavili jiným, rychlým způsobem („*Stein a jeho bratr byli zabiti a hozeni do moře.*“¹⁵⁶). Nicméně pokud se jednalo o ságovou postavu, která měla pro děj nějakou důležitost a zemřela, dostane se nám zpravidla alespoň stručné informace o tom, jak bylo s tělem naloženo. A právě tomu se budou věnovat následující kapitoly. Nakládání s mrtvými v rodových ságách dělím dle toho, zda šlo o pohřební ritus pohanský či křesťanský.

3.2.1 Pohřeb pohanský

Pohanské pohřební rituály jsou popsány téměř ve všech vybraných ságách kromě *Ságy o Eiríkovi Zrzavém* a *Ságy o Gunnlaugovi Hadím jazyku* (kde se ovšem

---

¹⁵⁴ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, s. 42, kap. 14.

¹⁵⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 312, kap. 49.

¹⁵⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 313, kap. 49.

nacházejí zmínky o pohazování novorozenců). První, co bývá u pohanských pohřebních rituálů v rodových ságách zdůrazněno, je fakt, že pozůstalí jednají podle tradice. Viz: „*Þorstein mu vše vypověděl a brzy nato skončil. Byl inu pak vystrojen slavný pohřeb podle starobylého zvyku.*“¹⁵⁷ Nebo „*Mrtvé, jak bylo zvykem, dal s poctami pochovat.*“¹⁵⁸

Jen v několika málo případech se dozvídáme, jaké rituály byly prováděny přímo na těle zemřelého, než byl pochován. Většinou se ale popis těchto úkonů v ságách nevyskytuje vůbec nebo jen velice stručně, jako třeba: „*Potom dal ošetřit Vésteinovo tělo, jak tehdy bylo zvykem.*“¹⁵⁹ Konkrétní úkony, „které byly zvykem“, se přímo nedozvíme, až na jeden. O pár odstavců dále se praví následující: „*Když byly Vésteinovu tělu prokázány poslední služby podle tehdejšího mravu, přistoupil Þorgrím ke Gíslimu a pravil: „Je zvykem zašněrovat mrtvým na cestu do Valhally střevíce a tuto službu chci prokázat Vésteinovi já.*“¹⁶⁰

Podrobnější popis, co se dělalo s tělem nebožtíka, nacházíme v *Sáze o lidech z Eyru*: „*Arkel se hned vypravil s několika svými lidmi nahoru do Hvammu, a když tam přijel, viděl, jak otec sedí v křesle mrtev. Všechny obešla při Þórólfově smrti hrůza, neboť tušili zlé věci. Arkel vešel do světnice a pomalu se blížil odzadu k Þórólfovi. Varoval také ostatní, aby se k němu nepřibližovali zředu, dokud mu nezatlačí oči a nozdry. Potom vzal Þórólfa za ramena a tu poznal, že bude muset napnout všechny síly, aby ho sundal z křesla. Ovázal mu hlavu látkou a prokázal mu poslední služby, jak bylo zvykem.*“¹⁶¹

Poté, co byly mrtvému prokázány poslední služby, bylo potřeba jeho tělo uložit na místo posledního odpočinku. Vzhledem k tomu, že ságy neposkytují ucelený obraz pohřebního rituálu, podívejme se i do jiných soudobých pramenů. Snorri Sturluson rozdělval doby minulé podle pohřebních rituálů na „Věk žehu“ a „Věk mohyl“. Podle Snorriho se nejprve nebožtíci spalovali, dokud nebyla mrtvému Freyovi¹⁶² postavena v Uppsale ve Švédsku první mohyla. Od té doby pro sebe stavěla mohyly většina

---

¹⁵⁷ *Sága o lidech z Vatnsdalur*, pozn. 121, kap. 11.

¹⁵⁸ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 10.

¹⁵⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 173, kap. 13.

¹⁶⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 174, kap. 14.

¹⁶¹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 98, kap. 33.

¹⁶² Personifikovaný bůh Freyr.

náčelníků, včetně např. dánského krále.¹⁶³ Zde je opět potřeba vzít v úvahu specifika Islandu. Faktem totiž zůstává, že v islandských rodových ságách se pohřeb žehem nevyskytuje (kromě situací, kdy je potřeba zneškodnit mrtvého, který se vrací škodit živým), a rodové ságy nám, co se týče pohanských pohřebních zvyklostí, podávají svědectví zejména o mohylovém pohřbívání.¹⁶⁴ Podívejme se tedy na to, jak se rodové ságy zmiňují o pohřbívání do mohyl.

Nejstručnější svědectví o mohylovém pohřbívání se omezují pouze na konstatování tohoto faktu: „*Bjorn Nor zemřel jako první z osídlenců a byl pochován do mohyly u Borgského potoka.*“¹⁶⁵ nebo: „*Když po několika letech onemocněla, uložili ji do mohyly a Hǫskuld se ujal celého dědictví, ačkoliv polovina patřila Hrútovi.*“¹⁶⁶

Většinou je ale mohylovému pohřbu věnována větší pozornost. Mohyly se na Islandu sice nevyskytují tak často a nejsou tak velkolepé, jako mohyly kontinentálních Skandinávců, přesto mají svou důležitost.¹⁶⁷ Islandské mohyly jsou tedy skromnější, cca 1 metr vysoké, mající 2-4 metry v průměru, a spolu s nebožtíky se do nich ukládaly i dary. Množství a druhy těchto darů se lišily podle postavení nebožtíka, ale třeba i podle regionu.¹⁶⁸ Záhadným významem mohyly je to, zda měla být novým domovem zemřelého, kde po smrti přebýval. Pro svědčí vkládání darů, zejména pak předmětů denní potřeby. Naopak proti tomu svědčí mohylové hroby, které jsou ve formě lodí nebo v nich nacházíme jízdní zvířata (koně). Ty naopak poukazují na cestu do zászvětní říše, přičemž mohyla má sloužit jako brána.¹⁶⁹ Nesporné však je to, že mohyla byla místem, kde se setkávají svět materiální a svět mrtvých/svět mýtů, a tvoří jejich hranici.¹⁷⁰

---

¹⁶³ DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *The road to Hel: a study of the conception of the dead in Old Norse literature*. New York: Greenwood Press, 1968, s. 30.

¹⁶⁴ DAVIDSON, Hilda, pozn. 163., s. 38.

¹⁶⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 54, kap. 7.

¹⁶⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 225, kap. 8.

¹⁶⁷ KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ. Mrtví a jejich poklady: Funkce mohyl podle staroseverských ság. *Archeologické rozhledy: Recenzovaný časopis*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2008, (1), 3-35. ISSN 0323-1267, s. 18.

¹⁶⁸ KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ, pozn. 167, s. 4-5.

¹⁶⁹ KOZÁK, Jan A. *Sága o Hervaře: komentář*. Praha: Herrmann, 2009. ISBN 978-80-87054-15-4, s. 129.

¹⁷⁰ KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ, pozn. 167, s. 32.

U pasáží o mohylovém pohřbívání se v rodových ságách často setkáváme i s předměty a dary, jež byly pochovávány spolu se zemřelými. Podle E. Heideho tyto předměty sloužily pro úspěšný přechod do světa mrtvých. Přestože byly předměty a dary rozličné povahy, stejně jako pohřby samotné (do mohyly, kremace u kontinentálních Skandinávců, pohřeb do lodi, atd.), samotné rozdíly v rituálních praktikách nenaznačují rozdíly v náboženských představách.¹⁷¹

Podívejme se tedy nyní na příklady, jak rodové ságy popisují mohylové pohřby. V *Sáze o Njálovi* je do mohyly i s dary pohřben předák Gunnar a vypráví se o tom takto: „*Gunnar byl pochován vsedě a nad jeho tělem byla navržena mohyla. Rannveig nechtěla, aby mu dali oštěp s sebou do mohyly, a prohlásila, že se ho smí dotknout jenom ten, kdo bude chtít Gunnara pomstít.*“¹⁷²

V *Sáze o Gíslim* máme doklad mohylového pohřbu do lodi: „*Potom odjeli všichni do Sæbólú, aby tam připravili pohřeb, a když uložili Þorgrímovo tělo na loď, navršili nad ním mohylu, jak to tehdy bylo zvykem. Když už měla být mohyla uzavřena, šel Gíslí k potoku, vzal tam balvan a vhodil jej do lodi, že to zapraštělo, a pravil: „Nevyznám se v zakotvení lodi, jestliže tuto loď uvolní bouře.*““¹⁷³

Další popis mohylového hrobu, spolu s popisem darů vypadá např. takto: „*Když to bylo hotové, vzal otce pod hlavou a druzí u nohou. Tak ho nesli napříč stavením a prolámanou stěnou ven. Donesli ho dolů na Naustanes a tam nad ním postavili na noc stan. Ráno za přílivu odnesli Skallagrím na loď a veslovali s ním na Digranes. Tam na kraji mysu dal Egil udělat mohylu. Byl do ní uložen Skallagrím a jeho kůň, zbraně a řemeslnické náčiní. Nepřipomíná se, že by s ním snad byly uloženy nějaké peníze.*“¹⁷⁴

V *Sáze o lidech z Lososího údolí* se mohylové pohřby vyskytují také, např.: „*Poslední den hostiny byla Unn přenesen do mohyly, kterou pro ni připravili. V mohyle ji položili do člunu a dali jí tam mnoho darů. Potom mohylu zaházeli.*“¹⁷⁵ Na dalším příkladu z téže ságy lze vidět důležitost mohyly, neboť posloužila i pro vytvoření nového místního názvu: „*V létě na to Þórð onemocněl a zemřel. Ólaf dal nad ním navršit*

---

¹⁷¹ HEIDE, Eldar. Contradictory cosmology in old norse myth and religion – but still a system?. In: VIKØR, Lars S. a Jon Gunnar JØRGENSEN. *Maal og Minne*. Kristiania [Oslo]: Novus forlag, 2014, s. 102-143. ISSN 1890-5455, s. 128.

¹⁷² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 478, kap. 78.

¹⁷³ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 179, kap. 17.

¹⁷⁴ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 59.

¹⁷⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 223, kap. 7.

mohyly na ostrohu, který vybíhá do Lososí řeky a jmenuje se Drafnarnes. Nedaleko stojí usedlost, které se podle oné mohyly říká Haugsgarð.¹⁷⁶ Místní název Haugsgarð odkazuje přímo na staroseverské slovo *haugr*, které je napříč Skandinávií výrazem označujícím mohyly, a znamená zjednodušeně „vyvýšené místo“.¹⁷⁷

Další zajímavý pohanský pohřeb, nikoliv už mohylový, nacházíme také v *Sáze o lidech z Lososího údolí*. Jedná se o nález hrobu *seiðkony*¹⁷⁸, který je pod kostelem a nebohá *seiðkona* zde tak nemá klid: „Vypravuje se, že se jednou v noci Herdise zdálo, že k ní přišla nějaká žena. Měla na sobě vlněný plášť a kolem hlavy šátek. Vůbec nepůsobila nebezpečně. „Řekni své babičce,“ pravila žena, „že pro ni trpím, když nade mnou celé dni klečí a vylévá na mne tak horké slzy, že od nich celá hořím. Říkám ti to, protože ty se mi líbíš víc, ale i nad tebou se vznáší něco divného. S tebou bych však přece snad nějak vyšla, jen kdyby mě netrápila Guðrún.“ Na to se Herdís probudila a vypravovala babičce, co se jí zdálo. Guðrún v tom viděla dobrou předzvěst. Příští ráno dala z podlahy kostela, tam kde klekávala k modlitbě, vytrhnout desky a poručila tam kopat. Našly se tam pak kosti, celé černé a hrozné na pohled. Našla se tam také náprsní spona a kus dřeva s kouzelnými runami. Lidé se proto domnívali, že to jistě byl hrob nějaké vědmy. Ty kosti pak byly odneseny na odlehlé místo, kam jen zřídka kdy vkročila lidská noha.“¹⁷⁹ Přestože Herdís i Guðrún byly křesťanky a nalezené kosti patřily pohanské vědmě, je zde vidět, že si zasluhovaly úctu. Už na tom, že Guðrún považovala Herdísin sen za dobré znamení, lze pozorovat, že významným mrtvým ženám (a to pak zvláště v případě, že to byly příbuzné) je potřeba prokazovat úctu.¹⁸⁰

Kromě mohylových pohřbů nacházíme v rodových ságách také jiné typy pohanských pohřbů, které se případ od případů svojí podobou liší. Například v *Sáze o lidech z Vatnsdal* Ingólf projeví přání, kde chce být pohřben a je mu vyhověno. Zároveň je zde další příklad místního názvu, který odkazuje k hrobu: „Ingólf ležel onu zimu ve svých ranách, jež takřka zarostly. Ale z jara, když se začínalo letní teplo, znovu se všechny provalily, takže ho přivedly k smrti. Ale dříve, než Ingólf zemřel, chtěl, aby

¹⁷⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 256, kap. 24.

¹⁷⁷ KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ, pozn. 167, s. 4.

¹⁷⁸ *Seiðkona* je staroseverský výraz pro ženu (*kona* = žena), jež vykonává *seið*, což je druh magické praktiky. Zjednodušeně řečeno, lze výraz *seiðkona* přeložit jako vědma nebo čarodějka.

¹⁷⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 358-359, kap. 76.

¹⁸⁰ MCKINNELL, John. *Meeting the other in Norse myth and legend*. Rochester, NY: D. S. Brewer, 2005. ISBN 18-438-4042-1, s. 198.

mu vykopali hrob v jiném lese, než kde byli pohřbeni jeho předkové a příbuzní, a řekl, že Vatnsdalská děvčata budou spíše na něho vzpomínat, bude-li tak blízko cesty. Pak zemřel. A lesík, kde byl pochován, se jmenuje Ingólfsholt.¹⁸¹

Další nebožtík, který má specifickou představu o místě svého posledního odpočinku je násilnický Hrapp: „„Chci však, abych, až zemřu, byl pochován pod prahem kuchyně a abych byl pochován ve stoje. Tak budu moci lépe dohlížet na své hospodářství.“ Nato Hrapp zemřel. A všechno se stalo, jak si přál, neboť Vigdís neměla odvalu jednat jinak.“¹⁸² Více o Hrappovi a jemu podobných nemilých ságových postavách a problémech, jež způsobovaly po své smrti, viz kapitola „3.3 Posmrtné těžkosti“. Zde se budeme věnovat i dalšímu způsobu pohřbu, tj. kremaci, kterou si zneškodnění takových problematických nemrtvých žádalo.

3.2.2 Pohřeb křesťanský

Jak již bylo řečeno, rodové ságy zaznamenávají mimo jiné přechod islandské společnosti ke křesťanství. To s sebou pochopitelně nese i změnu posmrtných rituálů. Zatímco ukládání nebožtíků do mohyl bylo zvykem čistě pohanským, křesťanský pohřební ritus obnáší uložení mrtvého těla pod zem.¹⁸³ Nicméně v rodových ságách se pro identifikaci křesťanského pohřebního ritu budeme muset spokojit např. pouze s oznámením, že tělo nebožtíka bylo přeneseno ke kostelu.

Křesťanské pohřby se vyskytují ve všech vybraných rodových ságách, kromě *Ságy o Gíslim*. Ve vzorku vybraných ság nejsou zmínky o křesťanských pohřbech tak časté, jako o pohřbech pohanských. Většinou se jedná jen o krátkou zmínku, jako např. v *Sáze o Njálovi*, kde je po Njálově upálení, o kterém byla řeč výše¹⁸⁴, s mrtvými naloženo následovně: „Všeho všudy našli kosti jedenácti lidí a odnesli je ke kostelu.“¹⁸⁵ Žádné další, podrobnější informace o tom, co se s těly dělo dál, nám sága neposkytuje.

Další zmínku, ze které lze vyvozovat, že proběhl křesťanský pohřeb, nalzáme v *Sáze o lidech z Vatnsdalů*, kde se praví: „Þorkel připravil se na smrt křesťansky, jak se na něho slušelo, neboť byl upřímným křesťanem a byl horlivý ve víře. Nato vydechl duši a smrt jeho způsobila veliký zármutek sněmovníkům i všem lidem z kraje, neboť ho

¹⁸¹ *Sága o lidech z Vatnsdalů*, pozn. 121, kap. 41.

¹⁸² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 239, kap. 17.

¹⁸³ KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ, pozn. 167, s. 6.

¹⁸⁴ Viz kap. „3.1.1 Smrt násilná“.

¹⁸⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 567, kap. 132.

všichni právem pokládali za znamenitého vůdce a šťastného člověka a nejpodobnějšího starým Vatnsdalským, jako byl Þorstein a Ingimund. Ale Þorkel je předčil tím, že byl pravověřícím mužem a oblíbeným jako ten, jenž nade vše ostatní miluje pravého Boha.¹⁸⁶ Podrobnosti o tom, co se s Þorkelem dělo dále, se již v sáze nenacházejí, neboť dále nepokračuje. Nicméně je v sáze dříve zmíněno, že dal Þorkel vystavět kostel, dá se tedy předpokládat, že zde byl i pohřben.

Stručné zmínky o křesťanském pohřbu se nacházejí i v *Sáze o Gunnlaugovi Hadím jazyku*, kde je takto pochován právě sám Gunnlaug: „Potom pochovali nebožtíky a vsadili Gunnlauga na koně a sešli s ním nazpět do Lifangru. A tam ležel tři noci a dostal od kněze veškero opatření a skonak pak a byl pochován v kostele.“¹⁸⁷ a Helga: „Helga byla převezena do kostela, ale Þorkel tam pak ještě dlouho bydlil. A Helgina smrt, jak se dalo očekávat, vzbudila ve všech lidech hluboký zármutek.“¹⁸⁸

Nepříliš dlouhou zmínku o těžkostech křesťanského nebožtíka nám poskytuje *Sága o lidech z Lososího údolí*, kde bylo nutné mrtvého dopravit na patřičné místo, aby mohl být řádně pohřben: „Kjartanovo tělo dal přinést domů a dal nad ním zřídít stan, protože tehdy ještě nebyl v Dalech kostel.“¹⁸⁹ Následně se konečně Kjartanovi dostalo posledního odpočinku dle jeho víry: „Kjartanovo tělo zůstalo týden v Hjarðarholtu. Þorstein Egilsson, který dal postavit v Borgu kostel, odvezl Kjartanovo tělo s sebou, a tak byl Kjartan pochován v Borgu. Kostel byl právě vysvěcen a stál v bílém rouše.“¹⁹⁰

Komplikace, jež potkávají křesťany v zemi, kde ještě není víra zakotvená, se popisují události v *Sáze o Eiríkovi Zrzavém*, kdy se Islandčané vydali na západ a osídlili Grónsko: „Od té doby, co přišlo do Grónska křesťanství, bylo tam zvykem pohřbívat lidi u toho dvorce, kde zemřeli, v neposvěcené zemi. Na prsa mrtvého se postavil kůl a pak se hrob zasypal, a když potom přišli kněží, vytáhl se kůl a do otvoru se nalila svěcená voda a zpívaly se pohřební písně, i když už mrtvý byl dlouho v hrobě.“¹⁹¹

Velice zajímavým a pro nás důležitým výskytem křesťanského pohřebního rituálu je ten v *Sáze o Egilovi*. Nacházíme zde podrobný popis, co se dělo s Egilovými kostmi, včetně geografického umístění tohoto děje. Díky tomu lze ságu propojit

---

¹⁸⁶ *Sága o lidech z Vatnsdalů*, pozn. 121, kap. 47.

¹⁸⁷ *Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku*, pozn. 58, kap. 16.

¹⁸⁸ *Sága o Gunnlaugovi Hadím jazyku*, pozn. 58, kap. 18.

¹⁸⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 314, kap. 50.

¹⁹⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 314, kap. 51.

¹⁹¹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, s. 34, kap. 6.

s konkrétním archeologickým nalezištěm¹⁹² a získáváme tak výjimečně přesné propojení ságové literatury a archeologie. Pojdme se tedy podívat, co se s Egilem po jeho smrti dělo. Nejprve u něj dle jeho víry proběhl pohanský mohylový pohřeb: „*Na podzim potom se rozstonal a na tu nemoc zemřel. Grím dal mrtvého Egila obléci do drahých šatů. Pak ho dal dopravit dolů na Tjaldanes a dal navršit mohylu. Do ní Egila uložili s jeho zbraněmi a šatstvem.*“¹⁹³ Co se dělo následovně nepotřebuje komentář, sága mluví jasně a nenechává místo pochybnostem: „*Když bylo křesťanství na Islandu přijato zákonem, dal se Grím Svertingson pokřtít a postavil na Mosfellu kostel. Lidé povídají, že Þórdís dala přenést Egilovy ostatky do kostela a že je pro to důkaz. Když totiž později kvůli stavbě nového kostela (roku 1134) zbořili ten, který vystavěl Grím, našly se pod místem, kde stál oltář, lidské kosti, které byly mnohem větší, než kosti jiných lidí. Soudí se, podle vyprávění starých lidí, že to byly kosti Egilovy. Tenkrát tam působil kněz Skafti Þórarinsson, moudrý a zvědavý muž. Ten vzal Egilovu lebku a donesl ji na hřbitov. Lebka byla podivuhodně veliká, ale ještě podivnější se zdálo to, jak byla těžká. Byla na povrchu všecka zvlněná jako škeble hřebenatka. Skafti se chtěl přesvědčit o její tloušťce. Vzal velikou sekeru, rozebral se co nejprudčeji a chtěl ji rozbít. Na tom místě, kam sekera dopadla, se udělala bílá rýha, ale lebka zůstala celá. Dá se soudit, že dokud na ní byly vlasy a maso, jí nemohly rány příliš ublížit. Egilovy kosti pak byly uloženy na kraj hřbitova na Mosfellu.*“¹⁹⁴ Jak již bylo řečeno, Egilovy kosti jsou vděčným zájmem archeologů i širší veřejnosti, proto o nich více v kap. „4. Archeologický obraz smrti a posmrtných rituálů na Islandu“.

Nejdelší popis o nakládání s mrtvým tělem v křesťanském ritu nacházíme v *Sáze o lidech z Eyru*. Þorgunna, která očekává svou smrt, zde nejprve přednese svou poslední vůli. Po její smrti se dozvídáme, jak bylo nakládáno s jejím tělem, ale i to, že Þorgunna zatím sama neměla klid. A vzhledem k tomu, že kvůli chamtivosti nebyla dodržena její poslední vůle, není to naše poslední setkání s ní (více viz kap. „3.3 Posmrtné těžkosti“). Podívejme se tedy, jak to s Þorgunnou bylo: „*A potom (Þorgunna) pokračovala: „Vidím, že jsi ze všech zde na statku nejrozvážnější, a proto ti chci svěřit svou poslední vůli, a přála bych si, aby byla zachována, pokud se týče mého majetku, který tu zanechám, i mne samé. Neboť se vše stane tak, jak řeknu,” pravila, „i když na mně*

---

¹⁹² Viz kap. „2.2.2 Hlavní archeologická naleziště“.

¹⁹³ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 90.

¹⁹⁴ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 91.

nevidíte nic zvláštního, a myslím, že vám bude k malému užitku, jestliže nesplníte, co ustanovím. To, co se dnes stalo, dává tušit zlý konec, nebudou-li proti tomu provedena účinná opatření." „Myslím," odpověděl Þórodd, „že vidíš správně, a slibuji ti, že dodržím, co ustanovíš." Nato pravila Þorgunna: „Toto je moje závěť: chci, aby moje tělo, zemřou-li nyní, bylo odvezeno do Skálholtu, protože mi tušení říká, že toto místo bude zakrátko nejslavnějším místem v této zemi. Vím také," pokračovala, „že tam budou kněží, kteří budou za mne sloužit mši. Proto tě prosím, abys mě tam dopravil, a za to ti odkáži ze svého jmění tolik, že neutrpíš újmu. Ze svého dosud nerozděleného majetku odkazuji nejprve Þuríðě svůj šarlatový plášť. Činím tak proto, aby jí nebylo líto, jak naložím s ostatním jměním. A je mým přáním, aby sis vzal na výdaje, které budeš se mnou mít, z věcí, které k tomu účelu zanechám, tolik, kolik budeš chtít nebo kolik se bude zdát vhodným Þuríðě. Můj prsten mi však dejte do hrobu a mou postel i s ložními závěsy spalte, protože by nebyly nikomu k užitku. Neříkám to proto, že bych nepřála nikomu ty skvosty, kdyby mohly přinést někomu štěstí, ale rozhodla jsem se tak proto, že mě bolí pomyslení, že by lidé měli mít pro mne tolik trápení, které je stihne, jestliže nebude dodrženo, co ustanovím." Þórodd slíbil, že učiní, jak si přeje. Potom se Þorgunnina nemoc zhoršila a za několik dní Þorgunna zemřela. Nejprve bylo tělo nebožky odvezeno do kostela a pak dal Þórodd zhotovit rakev. Příští den postavil Þórodd hranici z dříví a na ni dal vynést ložní výbavu. Tu však přistoupila Þuríð a zeptala se ho, co míní udělat s tou výbavou. Þórodd odpověděl, že ji chce spálit, jak si to přála Þorgunna.“ (Þuríð spálení závěsů nepřipustila)... „Potom byly učiněny přípravy k odvezení mrtvé. K jejímu doprovodu byli vybráni spolehliví muži a nejlepší koně, jaké Þórodd měl. Mrtvola byla zabalena do plátna, ale nezašita, a tak byla uložena do rakve. Potom naložili rakev na koně a zamířili jižním směrem po pláni, přes níž vede cesta. O jejich pouti není zpráv, leč až když jeli kolem dvorce Valbjarnarvellir. Tam se dostali do mokřin, do nichž často zapadali. Odtud jeli dále na jih k Severní řece a u Ostrovního brodu přes řeku. Řeka byla hluboká, protože hustě přšelo. Konečně se dostali na dvůr Na ostrohu v močalovitém kraji Stafholtstungském a požádali hospodáře, aby se tam směli zdržet, ale sedlák je nechtěl přijmout. Protože se však už setmělo, neodvážili se pokračovat v cestě. Přejít přes Bílou řeku v noci se jim zdál příliš nebezpečný. Odstrojili tedy koně a rakev odnesli do vedlejšího stavení, v němž byly uloženy zásoby. Potom šli do světnice, kde hodlali strávit noc bez večeře. Domácí lidé šli už předtím spát. Ale než usnuli, slyšeli z vedlejšího stavení velký hluk. Vstali, aby

se podívali, nejsou-li to zloději, ale když vstoupili do stavení, spatřili mohutnou ženu, celou nahou. Připravovala jídlo. Ti, kteří ji spatřili, tak se polekali, že se neodvážili přistoupit blíž. A když se o tom dověděli muži z Þorgunnina průvodu, spěchali rovněž na místo, aby se podívali, co se děje. A když tam spatřili stát Þorgunnu, neměli ani oni odvahu něco si s ní začít. Když byla s pokrmem hotova, zanesla jej do světnice. Potom připravila stůl a podala večeri. Tu pravili Þorgunnini průvodci k sedlákovi: „Možná že se ti bude zdát, ještě než odtud odjedeme, že ti tvá neochota přijmout nás přišla draho.“ Sedlák i hospodyně však odpověděli: „Rádi vám poskytneme jídlo a všechno, co potřebujete.“ A sotva jim nabídl sedlák pohoštění, odešla Þorgunna ze světnice a už se neobjevila. Potom rozsvítili světlo a odebrali hostům mokré šaty a namísto nich jim dali suché. Nyní zasedli hosté ke stolu a požehnali jídlo znamením kříže. Sedlák však dal vykropit celý dům svěcenou vodou. Hosté pojedli a nikomu se nic nestalo, ačkoliv jídlo připravila Þorgunna. Zbytek noci prospali, nyní už na místě velmi pohostinném. Ráno se vydali na další cestu, která nyní proběhla bez nehod, neboť všichni, kdo uslyšeli, co se stalo, pokládali za vhodné poskytnout jim vše, co potřebovali. A tak se na jejich další cestě nepříhodilo nic zvláštního. Když přijeli do Skálholtu, předali tam skvosty, které Þorgunna odkázala tamnímu kostelu, a kněží je všechny s radostí přijali. Þorgunna pak tam byla pohřbena a po pohřbu odjeli její průvodci domů. Jejich cesta probíhala nyní bez nehod, takže se všichni šťastně vrátili.¹⁹⁵

Tolik ke křesťanským posmrtným rituálům, jak nám o nich podávají svědectví vybrané rodové ságy. Nyní se podíváme na jednu z nejzajímavějších a čtenářsky nejoblíbenějších částí islandských rodových ság, kterou jsou nemrtvé ságové postavy.

3.3 Posmrtné těžkosti

Po smrti ságové postavy se většinou, po jejím pohřbu, neděje nic zvláštního a tok ságy plyne nerušeně dál. Ale jsou i tací nebožtíci, kteří ani po provedení pohřebních rituálů nemají klid a nedopřejí jej ani pozůstalým. Tito revenanti se pak často stávají čtenářsky nejvděčnějšími a nejzajímavějšími ságovými postavami.

„Nemrtvé“ ságové postavy bývají označovány výrazem *draugr*, což je slovo používané pro oživlou mrtvolu, která vychází ze svého hrobu/mohyly nebo se vyznačuje tím, že projevuje neklid na cestě ke svému pohřbení. *Draugr* bývá obdařen velkou dávkou zlovolné magie a nadlidskou silou, která mu umožňuje vstávat z hrobu

---

¹⁹⁵ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 126-128, kap. 51.

a bojovat s živými. Není jisté, zda se do těla vrací duše zemřelého, ale jsou popsány případy naprosto bezduchých *draugar*¹⁹⁶ (*draugar* jest plurál od slova *draugr*). Tito oživlí mrtví jsou dokonce jedním z nejrozšířenějších a nejstarobylejších literárních motivů islandských ság. Samotné zničení takového revenanta zpravidla vyžaduje nějaké zmrzačení jeho těla. Tyto ritualizované činy jsou v ságách popisovány až pozoruhodně podobně tomu, co archeologové nacházejí v některých hrobech doby vikingské – tedy mrtvá těla se setnutými hlavami, naaranžovaná do neobvyklých pozic, nebo zatížená kameny. Nejjednodušší a nejúčinnější cestou, jak v prvé řadě zabránit vzniku těchto nebezpečných zjevení, bylo zajistit, že nebožtík zůstane pevně svázan s místem svého posledního odpočinku. Tomu mělo, dle staroseverského lidového zvyku, napomoci například umístění kovového předmětu do nebo okolo hrobového místa či právě zatížení těla kamenem.¹⁹⁷ Jak již bylo řečeno v kapitole „3.1.1 Smrt násilná“, ukamenování bylo navíc jedinou spolehlivou cestou, jak ze světa sprovodit čaroděje tak, aby se nevracel.

Podívejme se nyní na několik revenantů, kteří ve vybraných rodových ságách způsobovali živým problémy, a také na to, jak se s nimi pozůstalí vypořádali. Tyto nemrtvé ságové postavy, jež se po své smrti navracejí a páchají zlo, jsou vždy muži. Jedinou ženskou nemrtvou postavou je Þorgunna ze *Ságy o lidech z Eyru*, která však není typickým nemrtvým a rozhodně se nedá označit jako *draugr*. Jediný důvod, proč se Þorgunna vrací mezi živé, je ten, že nebyla dodržena její poslední vůle (viz kap. „3.2.2 Pohřeb křesťanský), tedy že nebyly spáleny její skvostné ložní závěsy. Sama Þorgunna však problémy nepůsobí, ale jako by její nepokoj přiváděl mezi živé jiné mrtvé, kteří páchají zlo a titulem *draugr* už by se jistě pyšnit mohli. Podívejme se tedy, jaké podivnosti se na dvorci ve Fróðá po její smrti děly. Nejprve se objevovalo špatné znamení: „ *Ve Fróðá měli velkou vytápěnou síň a na jejím konci proti vchodu byla komora na spaní, jak to tehdy bylo zvykem. Při přední stěně byly dvě menší komůrky, po každé straně dveří jedna. V jedné byly uloženy sušené ryby a v druhé mouka. Každý večer byly v síni rozdělány ohně a před večerí seděli lidé podél ohňů. Ten večer, kdy se vrátili muži z pohřební cesty domů, spatřili lidé, kteří seděli u ohňů, na dřevěném obložení stěny pŭlměsíc. Pohyboval se po stěně opačným směrem, proti dráze slunce,*

---

¹⁹⁶ DAVIDSON, Hilda, pozn. 163., s. 80.

¹⁹⁷ MCGINNIS, Meghan Paalz Mattsson. *Ring Out Your Dead: Distribution, form, and function of iron amulets in the late Iron Age grave fields of Lovö*. Stockholm, 2016. Mastersuppsats in Arkeologi. Stockholms Universitet, s. 46.

a nezmizel, dokud lidé seděli u ohně. Þórodd se ptal Þóriho, jaké je to znamení, a Þóri odpověděl, že ohlašuje asi smrt - „a jistě zde vypukne mor.“¹⁹⁸ Pak našli prvního mrtvého, kterým byl „bezejmenný“ pastevec: „A ráno ho našli lidé mrtvého a pochovali ho na hřbitově u kostela. Brzo potom začalo strašit. Jednou v noci šel Þóri ven za svou potřebou, stranou od dveří. Ale když se pak vracel a chtěl opět dovnitř, viděl přede dveřmi stát pastevece. Þóri zamířil ke dveřím, ale pastevec ho nechtěl pustit. Þóri se ho pak pokusil obejít, ale ovčák šel za ním a uchopil ho a mrštil jím o veřeje. Þórimu bylo velmi zle, ale přece jen se doplížil na svou postel. Od toho pádu však byl na celém těle černý jako uhel a zemřel a také byl pochován na hřbitově u kostela. Potom se však objevovali oba spolu, ovčák a Þóri. Lidé byli z toho, jak se dalo čekat, celí ustrašení. Po Þóriho smrti přepadla nemoc Þóroddova pacholka. Musel ulehnout a za tři dni zemřel. Potom umírali jeden po druhém, až jich bylo šest mrtvých.“¹⁹⁹ Krátce poté se na dvorci objevila nečekaná tulení návštěva a konečně začínalo být jasné, že za neštěstí může Þorgunna: „Když lidé vkročili dovnitř, viděli, jak z podlahy síně vyčnívá tulení hlava. První, kdo vstoupil do síně, byla služebná, a když uviděla tento div, vzala hůl, která stála ve dveřích, a praštila jí tuleně po hlavě. Ale tuleň se po ráně vynořil výš a začal se ohlížet po Þorgunniných ložních závěsech. Tu přistoupil čeledín a začal tlouci do tuleně, ale ten se při každé ráně vynořil výš, až měl i pracky venku. Tu čeledín omdlel a všech, kdo byli přítomni, se zmocnil veliký strach, kromě mladého Kjartana. Ten uchopil velké kladivo a udeřil jím tuleně do hlavy. Ale ačkoliv to byla těžká rána, tuleň jen potřásl hlavou a ohlédl se. Když mu však Kjartan zasazoval ránu za ranou, začal se tuleň propadat, jako kdyby se chtěl ztratit. Kjartan ho neprestal bít, až se tuleň stáhl tak hluboko, že mu udusal podlahu nad hlavou. Po celou zimu pak se strašidla Kjartana velmi bála.“²⁰⁰ Návštěvy mrtvých na dvorci však neustávaly, naopak lidí umíralo čím dál tím více a navštěvovali dvorec ve stále větším počtu. Dokonce jim i tajně vyjídali zásoby sušených ryb na zimu. Kjartan se pak vydal s prosbou o radu ke svému strýci Snorrimu do Helgafellu, kam právě přišel kněz Gizor Bílý: „Snorri poslal kněze s Kjartanem do Fróðá, a kromě toho tam poslal i svého syna Þórda Kocourka a šest jiných mužů. A dal jim radu, aby spálili ložní závěsy a jiné věci po Þorgunně a nad

¹⁹⁸ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 128, kap. 52.

¹⁹⁹ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 129, kap. 53.

²⁰⁰ Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 129-130, kap. 53.

mrtvými, kteří navštěvují dvůr, aby vykonali přede dveřmi soud. Kněze pak požádali, aby tam vykonal služby boží, posvětil vodu a vyzpovídal lidi. Potom ještě požádal Kjartan muže ze sousedních dvorů, aby jeli s ním, a večer před Hromnicemi přijeli do Fróðá, ve chvíli, kdy už byly rozdělány ohně. Tehdy se také roznemohla hospodyně Þuríð za stejných příznaků jako ti, kdo zemřeli. Kjartan vstoupil hned dovnitř a viděl, že Þórodd se svými druhy sedí u ohně, jako obyčejně. Kjartan sebral věci po Þorgunně, odešel s nimi do kuchyně, kde vzal z ohně hořící dřevo, a šel ven, kde spálili všechnu ložní nádheru, která patřovala Þorgunně. Potom vyzval Kjartan před soud Þóriho a Þórd Kocourek sedláka Þórodova proto, že bez dovolení navštěvují dvůr a připravují lidi o život a zdraví. A před soud byli pohnáni všichni, kteří seděli u ohně. Pak byl ustaven přede dveřmi soud a byla přednesena žaloba a celé jednání probíhalo jako při soudech na sněmu: byli vyslechnuti svědci, byla přednesena skutková podstata a vynesena rozsudek. Když byl vynesena rozsudek nad Þórim, povstal Þóri a pravil: „Pobýval jsem zde, dokud zde pokoj byl,“ a odešel dveřmi, před kterými se nekonal soud. Potom byl vynesena rozsudek nad ovčákem, který také vstal, když uslyšel výrok, a pravil: „Pryč odtud musím, a měl jsem dřív odejít.“ A když Þorgríma Čarodějka uslyšela vynášet rozsudek nad sebou, povstala a pravila: „Příjemné zde bylo přebývání.“ Pak přednášeli žalobci jeden po druhém svá obvinění a každý z těch u ohně povstal, když byl nad ním vynesena rozsudek, a každý něco pronesl, než odešel. A z jejich slov bylo vidět, že neradi odcházejí. Nakonec byla vznesena žaloba proti sedláku Þóroddovi. A když ji uslyšel, povstal a pravil: „Není zde bezpečí, běžme pryč všichni,“ a odešel. Potom vešel Kjartan s ostatními dovnitř. Kněz nesl svčenu vodu a se svátostmi obešel všechna stavení. Příští den sloužil zpívanou mši svatou, vykonal ostatní služby boží a od té doby nepřicházeli již mrtví a přestalo strašit. Þuríðina nemoc se zlepšila a brzo se selka úplně uzdravila. Příští jaro najal Kjartan novou čeleď. Žil potom dlouho ve Fróðá a byl z něho skvělý hospodář.“²⁰¹ Jak je zde vidět, a jak ještě v některých případech uvidíme, nakonec od nezvaných návštěv pomohly křesťanské rituály a dodržení poslední vůle zemřelého.

Zůstaňme ještě chvíli u *Ságy o lidech z Eyru* a podívejme se na pravděpodobně nejslavnějšího *draugar* ze všech rodových ság. Je jím Þórólf Kulhavý a jeho řádění mělo vskutku velkolepé rozměry: „Po smrti Þórólfa Kulhavého se zdálo mnohým lidem nebezpečné zdržovat se venku, když se slunce nachýlilo k obzoru. A když uplynulo léto,

---

²⁰¹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 131-132, kap. 55.

bylo zřejmé, že Þórólf neleží pokojně v hrobě. Po západu slunce nebyl venku nikdo bezpečný. Také to působilo, že lidé viděli, jak se na volech, kteří vezli mrtvého Þórólfa, proháněli trollové, a všechen dobytek, který přišel do blízkosti Þórólfovy mohyly, se plašil a nepřestal bučet, až pošel. Hvammský pastevec často přiběhl domů, protože ho Þórólf pronásledoval. A jednou na podzim se stalo, že se nevrátil ani pastevec, ani dobytek, a když se ráno lidé vydali je hledat, našli pastevece nedaleko Þórólfovy mohyly a byl mrtvý. Byl černý jak uhel a obě nohy měl zlomeny. Pohřbili ho vedle Þórólfa. Dobytek, který se pásł v údolí, buď uhynul, nebo prchl do hor a nikdo ho již nenašel. Když ptáci usedli na Þórólfov hrob, klesli mrtvi k zemi. Þórólfovo řádění se stále stupňovalo, takže se nikdo neodvažoval pást v údolí. V Hvammu bylo za noci často slyšet dunivé rány a lidé si všimli, že umrlec jezdí po hřebenu střechy. Když pak nastala zima, objevoval se Þórólf často doma na dvorci a zvlášt' rád vyhledával selku. Mnoho lidí trpělo těmito návštěvami, ale selka se málem pomátla na mysli a nakonec zemřela. Odvezli ji pak rovněž do Þórsárdalu a pohřbili vedle Þórólfa. Potom se všichni lidé ze dvorce odstěhovali a tu začal Þórólf strašit v celém údolí, takže tam zpustošil všechny dvorce. Jeho řádění se tak stupňovalo, že zničil každého, komu se nepodařilo utéci. A všichni, kteří tak skončili život, byli později viděni s Þórólffem. Těžce snášeli lidé toto trápení a domnívali se, že Arnkel je povinen zjednat zde nápravu. Arnkel pozval k sobě všechny, kdo pokládali pobyt u něho za jistější než jinde. A skutečně - tam, kde byl Arnkel, Þórólf a jeho druhové nikomu neublížili. Všichni však měli před Þórólffem takový strach, že se v zimě nikdo neodvážil na cestu, ani když měl nějakou nutnou záležitost. Po této zimě nastalo krásné jaro. A když země rozmrzla, poslal Arnkel do Kársstadu k Þorbrandovým synům se vzkazem, aby se vypravili s ním a odvezli Þórólfa z Þórsárdalu a pohřbili ho na jiném místě. Podle tehdejších zákonů byli stejně jako nyní všichni muži povinni pomoci při pohřbu mrtvých, byli-li k tomu vyzváni. ... Odtud jeli společně přes horský hřeben, až se dostali do Þórsárdalu k Þórólfovu hrobu. Když vykopali hrob, našli v něm Þórólfa tak, jak ho pochovali. Nebyl vůbec zetlelý a jeho výraz byl velmi zlý. Vytáhli ho z hrobu a naložili na sáně, do nichž zapřáhli dva silné voly, a vezli ho na Úlfarův vrch. Spřežení se však brzo unavilo a muselo být zapřaženo jiné, které ho vyvezlo nahoru. Arnkel ho chtěł odvézt na horský hřeben Vadilshöfði a tam ho pochovat. Ale když přijeli na kraj vrchu, splášili se voli a utrhli se a běželi s vrchu po stráni nad Úlfarsfellskou loukou až k moři a tam se složili a zdechli. Þórólf však byl tak těžký, že s ním sotva mohli hnout z místa. S námahou ho dopravili na

nedaleké skalisko a pohřbili ho tam, a od té doby se říká tomu místu Kulhavcovo skalisko. Arnkel pak dal postavit kolem hrobu ohradu tak vysokou, že přes ni mohl přeletět jen pták, a jsou po ní dosud vidět stopy. Dokud Arnkel žil, ležel tam Þórólf v pokoji.²⁰² Zde se nám opět objevuje motiv pojmenování místa podle skutečnosti, že je zde někdo pohřben. Troufám si odhadovat, že pro současníky s sebou takové pojmenování mohlo nést varování, že je lépe se tomuto místu vyhnout. Že není vhodné se místu, kde Þórólf leží, přibližovat, je ostatně vidět ze samotného faktu, že kdokoliv (ať již člověk či zvíře) tak udělal, zemřel také. První z lidí, kdo takto zemřel, byl hvammský pastevec. To že jako první podléhá řádění nemrtvého právě někdo mladý a často právě pasteveci, je v rodových ságách obvyklé. Můžeme se jen dohadovat proč, ale pastevectví bylo i na Islandu „nekvalifikovanou“ prací a mladých pastevců, kteří jsou v ságách anonymní, tedy, trochu krutě řečeno, nebyla škoda. Navíc se pohybovali o samotě, jen se zvířaty, a pro nemrtvého tak představovali snadnou „kořist“.²⁰³ Nyní se podívejme na to, jak to s Þórólfe bylo dále. Dokud žil jeho syn Arnkel, byl od Þórólfa klid, ale po Arnkelově smrti začalo jeho řádění nanovo: *V té době žil Þórodd Þorbrandsson v Labutí zátocce a hospodařil na obojích pozemcích, v Úlfarsfelli a Ørlygsstaðech. Ale tu znovu začalo řádění zemřelého Þórólfa Kulhavce, a to v takové míře, že lidé z obou statků utíkali. Bólstaðský dvorec byl tehdy již zcela opuštěný, poněvadž tam Þórólf hned po Arnkelově smrti obnovil své návštěvy a ničil lidi i dobytek. Proto se tam nikdo neodvážil usadit. A když byl dvorec zpusťšen, odstěhoval se Kulhavec do Úlfarsfelli a začal strašit zde. Všichni lidé se děsili, sotva se Kulhavec objevil. Jeden sedlák z kraje se tehdy vypravil k Þóroddovi do Kársstadu, aby si postěžoval na toto trápení, neboť byl Þóroddovým nájemníkem. Privil, že všichni jsou přesvědčeni, že Kulhavec nepřestane, dokud nezpusťší celý fjord, lidi i dobytek, nezatrhne-li se mu nějak jeho řádění - „a myslím, že se odtud budu muset vystěhovat, jestliže tomu nebude učiněn konec.“ Þóroddovi se nezdálo lehké zjednat zde nápravu, ale ráno dal přece osedlat koně a vyzval své čeledíny, aby jeli s ním, a také muže ze sousedství vzal s sebou. Zamířili pak ke Kulhavcově skále a k Þórólfově mohyle. Potom otevřeli hrob a našli tam Þórólfa. Jeho tělo bylo celé, nezetlelé, a vypadal jako zlý troll. Byl černý jako Hel, bohyně smrti, a tlustý jak býk. A když ho chtěli zdvihnout, nepohnuli*

---

²⁰² Staroislandské ságy, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 98-100, kap. 34.

²⁰³ JAKOBSSON, Armann. *The troll inside you: paranormal activity in the Medieval north*. Santa Barbara, CA: Punctum Books, 2017. ISBN 978-1-947447-01-1, s. 98.

s ním. Þórodd dal pod něho vložit kůl a tak ho dostali z mohyly. Potom dopravili tělo dolů k břehu a tam narovnali mohutnou hranici, a když ji zapálili, odtáhli mrtvolu do ohně a spálili ji, až z ní nezůstalo nic než chladný popel. Dlouho však trvalo, než plameny zasáhly Þórólfovo tělo. Vál ostrý vítr, který odnášel popel, jak hranice hořela. Zbylý popel hodili do moře. Když byli s dílem hotovi, odjeli domů.²⁰⁴ Na příkladu Þorgunny a Þórólfa je vidět, že ani po smrti se nezměnila charakteristika dané osoby. Snad by se spíše dalo říci, že byla posílena. Dokonce ani rodinné vztahy nejsou po smrti nějak změněny – Þórólf i po své smrti ctí syna Arnkela, kterému neublíží a ani lidem v jeho okolí. Davidson dokonce vyslovuje názor, že dokud se nerozloží tělo, tak i osobnost člověka mu po jeho smrti zůstává.²⁰⁵

Další typický *draugr* se vyskytuje v *Sáze o lidech z Lososího údolí*. Není jím nikdo jiný než nemilý Hrapp, o kterém již byla řeč v kapitole „3.2.1 Pohřeb pohanský“. Anabáze, která pozůstalé s Hrappem čekala, byla téměř stejná jako u Þórólfa ze *Ságy o lidech z Eyru*. Nejprve jeho tělo pouze přemístili, ale nakonec nepomohlo nic jiného, než jej spálit. Vzhledem k tomu, že je v povaze *draugar* vracet se mezi živé, neboť ze své sobeckosti nechtějí odejít, přestože každý má na zemi vymezený určitý čas, není tak jiná možnost, než jejich nezetlelé ostatky (do kterých je tedy možné se vrátit a existovat v nich) spálit a znemožnit jim tak návrat.²⁰⁶ Zde se podívejme, jak se mezi živé navracel a škodil Hrapp a jak byl nakonec zneškodněn: „*Jakkoliv násilnický však Hrapp byl za svého života, bylo ještě těžší s ním vyjít po smrti, protože strašil. Vypravuje se, že tak zahubil většinu své čeledi. Skoro všem lidem, kteří bydleli v sousedství, působil velké nepříjemnosti a dvůr v Hrappsstaðech pustl. Vígdís se odstěhovala na západ ke svému bratrovi Þorsteinu Surtovi, který se ujal jí a jejího majetku. Lidé ze sousedství však chodili jako dříve k Hǫskuldovi, stěžovali si na útrapy, které jim působil Hrapp, a prosili ho o pomoc. Hǫskuld slíbil, že pomůže. Vyjel pak s několika muži do Hrappsstaðů a dal vykopat Hrappovo tělo a pohřbít je na místě, kudy nevedla žádná cesta a v jehož blízkosti nebyly ani pastviny pro dobytek. Od té doby přestal Hrapp strašit.*“²⁰⁷ To však nevydrželo dlouho a Hrapp o sobě dal znovu vědět: „*Ale dříve než se Óláf nadál, obrátil se čeledín ze dveří a vběhl mu do náručí. Óláf se ho zeptal, co ho*

---

²⁰⁴ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 143, kap. 63.

²⁰⁵ DAVIDSON, Hilda, pozn. 163., s. 148.

²⁰⁶ JAKOBSSON, Armann, pozn. 203, s. 87.

²⁰⁷ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 239, kap. 17.

tak vyděsilo. „Ve dveřích stojí Hrapp,“ odpověděl čeledín, „a zas po mně natahoval pracky, ale já už mám těch potyček s ním dost.“ Óláf přistoupil ke dveřím a mrštil po Hrappovi oštěpem. Hrapp chytil oběma rukama ratiště oštěpu a trhl jím stranou, takže se zlomilo. Óláf chtěl skočit po Hrappovi, ale ten se na místě propadl. Rozešli se tedy tak, že Óláf měl ratiště a Hrapp hrot oštěpu. Potom přivázal Óláf s čeledínem dobytek a šel domů. Čeledínovi pravil, že mu jeho řeč nezazlívá. Příštího rána odešel Óláf z domu a zamířil na místo, kde byl Hrapp pochován, a poručil tam kopat. Hrapp byl celý a Óláf u něho našel hrot svého oštěpu. Potom dal narovnat hranici a Hrappa upálit a jeho popel hodit do moře. Od té doby už Hrapp nikomu neublížil.²⁰⁸ Na příkladu Hrappa je opět dobře vidět, že jedinou možností, jak se neodbytného škodícího mrtvého zbavit, byla likvidace jeho tělesné schránky, která odmítala podlehnout rozkladu. Nicméně Hrapp alespoň nebyl tolik zlovolným nemrtvým jako Þórólf, ale navracel se spíše z toho důvodu, aby i po své smrti mohl hlídat svůj majetek. Kromě toho, že nemrtví často zabíjejí živé a jejich zvířata, škodí jim právě i tím, že porušují zákony času a prostoru a tím i zákony ekonomické, neboť živým znemožňují užívat jejich dědictví.²⁰⁹ Proto je i pro správný chod společnosti nezbytně nutné provést osvědčené rituály, které vrátí chod života do normálu a mrtvé tam, kam patří.

Posledním příkladem neklidných mrtvých z vybraných ság je pasáž ze *Ságy o Eiríkovi Zrzavém*, která se odehrává v Grónsku. Dvorec v Lýsufjordu je zde zasažen morovou epidemií, ale mrtví zde nemohou nalézt klid. Jako první zemře a straší správce dvorce jménem Garðar. Na dvorci pak umírá jedna ságová postava za druhou, bez ohledu na postavení, věk či zdravotní stav. Mrtví nijak výrazně neškodí, ale zjevují se, a kdo je uvidí, zemře také. Když pak zemře Þorstein Eiríksson, dá věci do pořádku takto: „A ještě týž večer Þorstein Eiríksson zemřel. Sedlák Þorstein vybídl Guðríðu, aby si šla lehnout a spala, zatímco on bude v noci bdít nad mrtvým. Poslechla ho. Z noci mnoho neuplynulo, když tu se Þorstein Eiríksson posadil a promluvil. Řekl, že si přeje, aby k němu zavolali Guðríðu, že si s ní chce promluvit. „Bůh chce, aby mi byla dopřána tato chvíle, abych uspořádal své záležitosti.“ Sedlák Þorstein šel ke Guðríðě, vzbudil ji a vybídl ji, aby se pokřižovala a prosila Boha o pomoc, a řekl jí, co k němu její muž mluvil. „Chce tě vidět. Uvaž sama, co dělat, neboť já ti zde nemohu radit.“ „Možná,“ odpověděla Guðríð, „že tyto podivné události povedou k věcem, které zůstanou

²⁰⁸ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 258, kap. 24.

²⁰⁹ JAKOBSSON, Armann, pozn. 203, s. 87-88.

v paměti, a já doufám, že boží pomoc mě neopustí. V naději v boží slitování půjdu tedy k Þorsteinovi a uvidím, co bude mluvit. Nemohla bych ostatně uniknout nebezpečí, kdyby mi bylo souzeno. Ráda bych také, aby došel pokoje, a mám tušení, že by ho jinak nedošel." Guðrið tedy šla za Þorsteinem. Zdálo se jí, že roní slzy. Šeptal jí něco potichu do ucha, takže ona jediná to slyšela, ale pak mluvil, že to mohli slyšet všichni; že jsou blažení, kdo se drží pravé víry, neboť těm se dostane pomoci a milosrdenství. Privil také, že mnozí ji nezachovávají, jak by měli. „Stále se zde v Grónsku pochovávají lidé za slabého zpěvu do neposvěcené země, ačkoliv zde bylo přijato křesťanství. Já si však přeji, abyste mne a všechny ostatní, kteří zde zemřeli, přenesli ke kostelu. Ale Garðara spalte co nejrychleji na hranici, protože to on tu v zimě strašil." Mluvil k ní též o jejím postavení a prvil, že ji čeká skvělá budoucnost, ale prosil ji, aby se varovala sňatku s grónským mužem. Prosil ji též, aby část jeho i svého majetku věnovala kostelu a část chudým. A potom podruhé klesl a zůstal bez ducha ležet. ... Mrtvoly Þorsteina a ostatních byly přeneseny ke kostelu v Eiríkově fjordu a tam nad nimi kněží zapěli pohřební písně.²¹⁰ Postava nemrtvého Þorsteina Eiríkssona je výjimečná právě tím, že si chce uspořádat své záležitosti (to by výjimečné nebylo, vzpomeňme na Þorgunnu ze Ságy o lidech z Eyru) a činí tak jen slovem. V sáze není jeho zjevení nijak vysvětleno, a ani správce Garðar nemá žádný explicitní důvod strašit, až na to, že nebyl oblíben.²¹¹

Posmrtné těžkosti, které pozůstalým nemrtví způsobují, jsou si tedy vesměs velice podobné. Většinou způsobují choroby, zabíjejí lidi i zvířata a nepřestanou, dokud mají tělo, do kterého se mohou vracet. Společným rysem islandských nemrtvých je jejich sobeckost. Nehodlají se vzdát svého majetku, natož těla, přestože by měli přejít do světa mrtvých. Většina islandských nemrtvých je také připoutána ke svému hrobu / mohyle, kterou brání. Někteří agresivní nemrtví, jako Þórólf Kulhavý, se pak chovají jako upíři, a způsobují tak jakousi epidemii nemrtvých. Aby se pozůstalí obtěžujících nemrtvých zbavili, používají několik ritualizovaných praktik – v první řadě vykopou tělo nebožtíka a přesunou ho na jiné, odlehlé a nedostupné místo. To však zpravidla

---

²¹⁰ Staroislandské ságy, pozn. 1, Sága o Eiríkovi Zrzavém, s. 33-34, kap. 6.

²¹¹ DAVIDSON, Hilda, pozn. 163., s. 159.

nestačí a mrtvé tělo musí být znovu vykopáno a spáleno,²¹² což je jediná situace, kdy rodové ságy hovoří o pohřbu žehem.

3.4 A co na to pozůstali?

Po úmrtí jedince nastává ve společnosti změna, kterou je potřeba vyřešit a překlenout. Smrt společnosti přináší styk s „jiným“ světem, s „posvátnem“ a jak již bylo naznačeno v kapitole „2.3.2 Rituál“, pro úspěšný přechod mezi profánním a posvátným světem je zapotřebí provádět rituály. Nejdůležitějším rituálem, který pozůstali provádějí, je samozřejmě samotný pohřební rituál, o kterém bylo pojednáno v předchozích kapitolách. A právě v pohřebních rituálech se setkávají předkové, pozůstali, majetek, právo a náboženství.

3.4.1 Pohřební hostiny

Ve všech vybraných rodových ságách lze pozorovat, jak společnost reagovala při úmrtí jedince. Velké odlišnosti samozřejmě přináší postavení zemřelého a způsob, jakým zemřel. Největší krizi do společnosti pochopitelně přináší smrt *goðiho* nebo hlavy rodu. Po jeho úmrtí přichází nutnost ustanovit nového vůdce a je nutno se vypořádat s materiální pozůstalostí. V ságách také nacházíme popisy hostin, které byly po smrti významného jedince pořádány a sloužily jako přechodový rituál pro překlenutí křehkého období ve společnosti, způsobeného smrtí významného jedince.²¹³ Pohřební hostina v ságách někdy pohřbu přechází a někdy je až po něm. Podívejme se nyní na pohřební hostiny samotné, jak nám je předkládají rodové ságy. Například po smrti Þorgríma mu Gísli pořádá (mohylový) pohřeb. Potom se vypraví domů na hostinu, kde „*měl mnoho hostí, a když hostina byla u konce, dal Gísli všem hostům bohaté dary*“²¹⁴. Zde tedy vidíme, že nejprve byl uspořádán pohřeb a až poté hostina. Příklad opačného pořadí se vyskytuje například v *Sáze o lidech z Lososího údolí*, kde umírá ctihodná Unn, zrovna když se žení její vnuk Óláf: „*Ráno šel Óláf k babičce, a když vstoupil do její jizby, seděla Unn opřená o polštáře. Byla mrtvá. Óláf šel do hodovní síně a oznámil, co se stalo. Všichni se podívovali, jak si udržela důstojnost až do své smrti. Konala se tedy*

---

²¹² JAKOBSSON, Ármann. Vampires and Watchmen: Categorizing the Mediaeval Icelandic Undead. *Journal of English and Germanic Philology*. Board of Trustees of the University of Illinois, 2011, (July), 281-300, s. 299-300.

²¹³ BOLENDER, Douglas J., pozn. 67, s. 407.

²¹⁴ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 180, kap. 17.

najednou Óláfova svatba i Unnina tryzna. Poslední den hostiny byla Unn přenesena do mohyly, kterou pro ni připravili.²¹⁵ Pokud k popisu Unnina úmrtí a následného pohřbu („V mohyle ji položili do člunu a dali jí tam mnoho darů.“²¹⁶) přičteme ještě vyzdvihování jejích předností, kdy je v sáze popisována její moudrost a způsob, jakým se o sebe a svou rodinu dokázala postarat pro smrti svého manžela, můžeme říci, že rodové ságy sloužily i jako rituály k vyzdvižení předků.²¹⁷ Pohřební hostina se konala, i když nebyly okolnosti zcela běžné a k pohřbu nedošlo: „Člun a ryby byly vyplaveny pod skaliskem, ale mrtvoly nebyly nalezeny. Když zpráva o tom přišla do Fróðá, uspořádali Kjartan a Þuríð pohřební hostinu a pozvali na ni všechny sousedy. Pítí bylo hojnost, protože už měli přichystáno pivo na Vánoce.“²¹⁸

3.4.2 Pomsta

Kromě samotného pohřbu a hostiny měli pozůstalí také jiné starosti – a to hlavně pokud došlo k zabití a nebožtík tak musel být pro zachování cti pomstěn. Na pomstu za zabití bylo pamatováno i v zákoníku *Šedá husa (Grágás)*, kde je za zabití udílen trest vyhnanství (popř. později vysoká pokuta) a dále pak pokuta vyplácená pozůstalým příbuzným, která má pachatele chránit před jejich pomstou.²¹⁹ Samotné právo na pomstu (krevní mstu) je však v zákoníku zahrnuto také, ale má svá pevná pravidla. Zaprvé pachatel mohl být zabit do 24 hodin od spáchání trestného činu. Zadruhé je dáno, kdo měl na krevní mstu přednostní právo, což byl ten, kdo měl zároveň u soudu právo na vedení pře (nejbližší dědic mrtvého). Jinak mohl v daném časovém úseku zločince zabít kdokoliv. Pokud by měla být krevní msta provedena na více osobách, bylo dovoleno ji provést jen na jedné a zbytek osob měl být souzen. Pokud příbuzní smrt svého rodinného příslušníka nepomstili, bylo to vnímáno jako slabost. Byly i případy, kdy právo na krevní mstu zanikalo, a to pokud nebožtík před svou smrtí sám toto právo pozbyl tím, že se dopustil nezákonného chování.²²⁰

---

²¹⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lídech z Lososího údolí*, s. 223, kap. 7.

²¹⁶ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lídech z Lososího údolí*, s. 223, kap. 7.

²¹⁷ BOROVSKY, Zoe. Never in Public: Women and Performance in Old Norse Literature. In: *The Journal of American folklore: Vol. 112, No. 443*. New York: Published for the American Folklore Society, 1999, s. 6-39. Publications of the American Folklore Society. ISSN 0021-8715, s. 18.

²¹⁸ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lídech z Eyru*, s. 130, kap. 54.

²¹⁹ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 215.

²²⁰ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 245-6.

Zmínky o pomstě ve větší či menší míře obsahují bez výjimky všechny vybrané rodové ságy. Nicméně ságoví autoři se příliš nezabývali právem. Kupříkladu fakt, že lze pomstu vykonat do 24 hodin od zabití, zde není vůbec reflektován, ani tak v ságách vždy neplatí, že by byla pomsta vykonávána pouze na jednom pachateli trestného činu a zbytek byl souzen. Rodové ságy o pomstě informují věcně, např. takto, jako v *Sáze o Egilovi*, kde je celá jedna kapitola o pomstě za zabití *Þórólfa*: „*Potom se přišel říci otci, že poznal Þórólfovu loď. Shodli se, že jsou na ní určitě lidé, kteří by stáli za lov. ... Kveldúlf poručil svým lidem, aby šli po krajích a přesekali provazy, kterými byly stany přivázány. On sám pak kráčel na lodní příď a říká se, že ho v tu chvíli popadla zuřivost. Také někteří jeho druzi se rozzuřili a zabíjeli každého, na koho přišli. Právě tak si počínal na své straně Skallagrím. A nepřestali, dokud nebyla loď vybita.*“²²¹

Motivem, jenž se v rodových ságách objevuje, je pravidlo, že kdo se dotkne buď zbraně, kterou byl nebožtík zabit nebo zbraně nebožtíka samotného, je povinen jeho pomstou: „*Véstein se probudil, ale než se probрал ze spaní, projel mu oštěp hrudí. Když byla Vésteinovi zasazena rána, řekl něco jako: „ta sedí“ - a nato vrah zmizel. Véstein se chtěl zdvihnout, ale zhroutil se mrtvý vedle pelesti. Tu se probudila Auð a zavolala na Þórda, aby vytáhl oštěp z rány. Tehdy platil zvyk, že ten, kdo vytáhne zbraň z rány, je povinen mstou; zůstala-li zbraň v ráně, bylo takové ubití pokládáno za tajné ubití, nikoliv za vraždu.*“²²² nebo také: „*Gunnar byl pochován vsedě a nad jeho tělem byla navršena mohyla. Rannveig nechtěla, aby mu dali oštěp s sebou do mohyly, a prohlásila, že se ho smí dotknout jenom ten, kdo bude chtít Gunnara pomstít.*“²²³

Dalším motivem, který je v ságách častý, jsou soudy za zabití, jako například zde po zabití *Bolliho*: „*Když se přiblížila chvíle smluvené schůzky, jeli goði Snorri spolu s Bolliho syny, a celá jejich družina čítala celkem patnáct mužů. Se stejným počtem přijel i Steinþór. Snorri a Steinþór začali jednat a dohodli se. Nato oznámili peněžitou pokutu, ale není známo, v jaké výši. Říká se však, že byla správně vyplacená a že podmínky smíru byly přesně dodrženy. Peníze byly vyplaceny na þórsneském sněmu. Halldór daroval Bollimu znamenitý meč a Óláfův syn Steinþór daroval Þorleikovi štít, a byl to skvělý dar. Potom byl sněm skončen a zdálo se, že vážnost obou stran tímto*

---

²²¹ *Sága o Egilovi, synu Skallagrímově*, pozn. 60, kap. 28.

²²² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 173, kap. 13.

²²³ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Njálovi*, s. 477, kap. 77.

ujednáním jen vzrostla.²²⁴ Zde vidíme, že synové za mrtvého otce obdrželi peněžitou náhradu a dary, jiný trest však pachatele nečekal. V jiných ságách se vyskytuje i využití trestu vyhnanství: „*V té půtce padli dva Þorgestovi synové a ještě několik jiných mužů. Obě strany pak sebraly v nejbližší době četnou družinu. Na Eiríkově straně stál Styr a Eyjólf ze Svíney, Þorbjörn Vífilsson a synové Þorbranda z Labutí zátoky. Na Þorgestově straně byli synové Þórda Bučela a Þorgeir z Hítardalu, Áslák z Langadalu a jeho syn Illugi. Na þórsneském sněmu byl Eirík spolu se svými druhy odsouzen do vyhnanství.*“²²⁵ Eirík byl vyhnán z celého Islandu a pustil se na cestu do Grónska. Vyhnanství ale mohlo mít i mírnější podobu, která čekala na Hrolleifa: „*Uni se vypravil k Þórdovi na Höfði a žaloval mu svou nesnáz se zabitím syna Odda, — „a chtěl jsem tě poprosit o pomoc, aby se mi dostalo práva; záleží také na tvé cti, aby se nepokojní lidé nepotloukali v tvém kraji.*“ Þórd pravil, že má pravdu, — „*octli jsme se ve velikých obtížích, ale Sæmund je přece nejspíše povinen pykat za zločiny svého příbuzného a vyvésti jej z kraje.*“ Pak se odebrali k Sæmundovi a prosili ho, aby zjednal právo, a řekli, že toho vyžaduje jeho čest. Sæmund pravil, že tak učiní. Hrolleif byl vyhnán ze statku a přišel i s matkou k Sæmundovi. Dvůr zatím spravovali zvláště k tomu určení lidé. Ale na smírčí schůzi na jaře se skončila pře tak, že Uni v náhradu za utrpenou škodu zabral Hrolleifův pozemek, a Hrolleif prohlášen psancem v kraji tak daleko, kam až padají vody do Skagafjorðu.“²²⁶

3.4.3 Dědictví

Další neopomenutelnou záležitostí, již museli pozůstalí po smrti svého příbuzného vyřídit, bylo dědictví. To bylo samozřejmě dobře ošetřeno v zákonících, problematika dědění je v nich však poměrně složitá. Jen v *Šedé huse* nalezneme 19 základních a 5 dodatečných dědických stupňů. Základem zůstává logická posloupnost dědění, čím bližší pokrevní příbuzenství k mrtvému, tím jistější dědický podíl. Fakticky však výše dědictví závisela na pohlaví spoludědiců, jejich legitimnosti, či na tom, zda pocházeli z patrilineární či matrilineární rodové větve.²²⁷

V rodových ságách bývá po smrti významnější osoby dědictví zmíněno, zpravidla však velice stručně: „*Po svatbě se ujal statku a stal se z něho znamenitý muž.*

²²⁴ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 350, kap. 71.

²²⁵ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, s. 24, kap. 2.

²²⁶ *Sága o lidech z Vatnsdalu*, pozn. 121, kap. 20.

²²⁷ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 316-7.

*Brzo potom zemřel jeho otec a Gísli zdědil také po něm všechnen majetek.*²²⁸ nebo: „*Hǫskuld, Kollúv syn, byl ještě mladý, když ztratil otce, ale přes své mládí byl velmi rozumný. Byl to hezký a schopný muž. Případlo mu celé dědictví po otci i dvůr, který se po něm jmenuje V Hǫskuldsstaðech.*“²²⁹

Zajímavá je pasáž v *Sáze o lidech z Eyru*, kde je přiznána nerovnost pohlaví: „*Po Arnkelově smrti byly k dědictví a žalobě oprávněny jen ženy, a proto nebylo za jeho ubití dosaženo takové pokuty, jaká by se dala čekat u tak významného muže.*“²³⁰ Zde je vidět, že ženy dědily, ale jejich menší vážnost se projevila i na tom, že Arnkel nebyl pomstěn takovým způsobem, k jakému by došlo, kdyby měl mužské dědice, ale mírnějším.

V rodových ságách se také objevují spory o dědictví. Zde uvádím zajímavost, kdy dochází ke sporu o dědictví mezi Þorkelem a dalšími příbuznými. Þorkel je zde pro potvrzení svého dědického nároku podroben tzv. ordálu zemí:²³¹ „*Tato výpověď se přičiněním Þorkela a jeho lidí brzo rozšířila, ale předtím vypovídal Guðmund poněkud jinak. Þórarinovým příbuzným se proto jeho svědectví zdálo pochybné. Prohlásili, že mu nemohou věřit, nebude-li ověřeno, a požadovali pro sebe polovinu dědictví. Þorkel se však považoval za jediného dědice a dal podle tehdejšího zvyku činit přípravy k očištnému soudu. Tento soud v oné době vypadal tak, že člověk, kterého se týkal, musel vstoupit pod drnový pás, který byl uvolněn od země, ale jehož konce pevně tkvěly v půdě. Člověk, který se měl podrobit soudu, musel projít pod tímto pásem.*“²³² Þorkel ordálem lští prošel a dědictví mu tudíž dle ságy bylo přiznáno.

Hlavním motivem, který v ságách doprovází dědění, jsou právě při o něj, které se řeší buď na krajských sněmech nebo při trvajících neshodách až na *Alþingu*. Více se o dědické problematice z vybraných ság nedozvídáme – pro podrobnější informace o této problematice bychom se museli více ponořit do islandských středověkých zákoníků.

---

²²⁸ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o Gíslim*, s. 158, kap. 1.

²²⁹ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 224, kap. 7.

²³⁰ *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Eyru*, s. 105, kap. 38.

²³¹ DOOVÁ, Lenka, pozn. 35, s. 263.

²³² *Staroislandské ságy*, pozn. 1, *Sága o lidech z Lososího údolí*, s. 241, kap. 18.

4. Archeologický obraz smrti a posmrtných rituálů na Islandu

Archeologické prameny nám podávají mnoho informací o smrti, jejích příčinách a o pohřebních rituálech. Naše porozumění archeologickým nálezům však někdy může být komplikované. Z nálezů, které nezapadají mezi ostatní nálezy a něčím se liší, máme někdy problém extrahovat jejich skutečný význam a smysl. Například při objevu kosterních ostatků, které nejsou uloženy běžným způsobem, máme problém, jak správně identifikovat, co se na místě odehrálo. A jak trefně poznamenává Prehal, v archeologii je často nález bez zjevného účelu označen jako „rituál“, což může vést k jistému zmatení.²³³

Podívejme se nyní na svědectví, jež nám o islandských posmrtných rituálech předkládají archeologické nálezy. V oblasti Hrísbjú, která je součástí MAP, byl odkryt kostel, obklopený hřbitovem s přílehlou pohřební mohylou, která obsahovala pozůstatky lidské kremace,²³⁴ přičemž základní kameny malého kostely jsou datovány do doby okolo roku 1000.²³⁵ Oblast Keldudalur, jež je součástí archeologických průzkumů Skagafjörðu zase podává svědectví prostřednictvím hřbitova, který byl založen opět okolo roku 1000 a opuštěn v průběhu 12. století.²³⁶ Oblast Dysnes v Eyjafjörðu podává výjimečné zprávy o pohřebních rituálech prostřednictvím dokladů o pohřbívání do lodí datovaných do 9. až 10. století.²³⁷ A konečně oblast Ingiríðarstaðir v Þegjandadalum nám dává ke zkoumání možnosti lidských obětí na Islandu, přičemž nález je pravděpodobně z doby před přijetím křesťanství, tedy z 10. století.²³⁸

---

²³³ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 4.

²³⁴ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 196.

²³⁵ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 211.

²³⁶ ZOËGA, Guðný. A Family Revisited: The Medieval Household Cemetery of Keldudalur, North Iceland. *Norwegian Archaeological Review*. 2015, 48(2), 105-128. DOI: 10.1080/00293652.2015.1104382. ISSN 0029-3652, s. 106.

²³⁷ Archaeologists in N. Iceland discover Viking age chief buried in ship with his sword and dog., pozn. 90.

²³⁸ Archeological Discovery Indicates Human Sacrifice, pozn. 94.

4.1 Příčiny smrti

Příčiny smrti jsou jedním z faktorů, o kterém moderní archeologie, která má k dispozici i další vědní odbory (hlavně medicínu a forenzní vědy), vypovídá s velkou přesností. Při nálezech zachovalých kosterních ostatků, lze poměrně přesně určit, co bylo příčinou smrti nebožtíka, jaký byl jeho zdravotní stav a jakého se dožil věku. Naopak nám archeologie, na rozdíl od ságové literatury, samozřejmě neodpoví na otázku, zda byla případná vražda úkladná nebo ne, či zda nemoc propukla přirozeně nebo zda současníci zemřelého věřili, že za jeho skon mohou kouzla a čáry.

4.1.1 Smrt násilná

Násilná smrt je pro archeologii dobře prokazatelná, pokud jsou kosterní ostatky zachované natolik, že umožňují potřebnou analýzu. Nejvíce dokladů pro násilnou smrt nám poskytují výsledky z Mosfellského archeologického projektu, dále pak archeologický průzkum údolí Þegjandadalur, nicméně celkově na Islandu zatím není velké množství archeologických důkazů pro násilnou smrt.²³⁹

Signifikantní význam pro nás má nález z oblasti Hrísbú (viz Příloha G). Byly zde nalezeny ostatky zhruba čtyřicetiletého muže, který byl pohřben východním směrem od základů kněžiště kostela (hrob č. 2 v příloze G). Na jeho ostatcích je zřejmé, že byl obětí vraždy. Na jeho lebce je vidět veliká zející rána na levé straně temena a sečná rána, při které došlo k odštěpení kusu týlní kosti. Tato zranění byla smrtelná a rána byla způsobena zbraní prvotřídní kvality. První rána byla způsobena nejspíše sekyrou a druhá rána buď sekyrou, nebo mečem. Vzhledem k tomu, jak byly seky směřovány, je možné, že byl muž popraven. Právě tento nález rozvířil diskuzi o tom, zda se nemůže jednat o Björna ze *Ságy o Gunnlaugovi Hadím jazyku*, neboť je v této sáze popisována přímo oblast Hrísbú. Právě popis tohoto místa v sáze, alespoň zběžně, odpovídá archeologickým důkazům této násilné smrti²⁴⁰: „*Vypravuje se, že na podzim Illugi vyjel z domova z Gilsbakku s třiceti muži a brzy z rána dorazil na Mosfell. Önund i synovci jeho byli v kostele, ale Illugi vzal dva jeho příbuzné, z nichž jeden se jmenoval Björn a druhý Þorgrím, a poručil Björna zabít a Þorgrímovi utít nohy.*“²⁴¹

---

²³⁹ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 213.

²⁴⁰ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 214.

²⁴¹ *Saga o Gunnlaugovi Hadím Jazyku*, pozn. 58, kap. 17.

Další doklad násilné smrti nám podávají nálezy z oblasti Þegjandadalur. Jak již bylo řečeno v kapitole „2.2.2 Hlavní archeologická naleziště - Archeologický průzkum v Þegjandadalur“, zdejší nález není dodnes uspokojivě vysvětlen. Pohanské hrobové pole vydalo mimo jiné samostatnou zeď z drnů a rašeliny, která nebyla součástí žádné stavby. V jejích útrokách byly nalezeny fragmenty lidské lebky spolu s neúplnou kočičí kostrou a několika dalšími ovčími, kozími a prasečími kostmi. Hned vedle zdi byly nalezeny nepoškozené ostatky novorozenců. Nejzajímavějším prvkem tohoto nálezu je přitom právě kombinace lidských a kočičích kostí. Nálezy zvířecích kostí jsou běžné v odpadních jámách, nicméně kočky se na Islandu nejdly a na těchto kostech nebyly nalezeny ani žádné stopy po noži, které by napovídaly, že bylo zvíře nejprve staženo. Ani umístění odpadní jámy do prostorů pohanského pohřebiště nedává smysl, nehledě na to, že v blízkém okolí prozatím nebylo nalezeno lidské obydlí, ke kterému by patřila. Co se týče ostatků lidské lebky, bylo prokázáno, že se jedná o ostatky dvou dospělých osob. Na jedné lebce je ze zchovalé lebeční klenby jasné, že v době okolo úmrtí byla zasažena tupým předmětem. Zde nám tak vyvstává otázka, zda šlo o pohřeb či nějaký druh rituálu s neznámým účelem.²⁴²

První informace, které o objevu přinesl *Iceland Review*, hovoří o tom, že nález podporuje myšlenku lidských obětí na Islandu. Nicméně archeologové tuto premisu zatím nepotvrdili, přestože pro ni hovoří několik faktorů. Archeoložka Lilja Pálsdóttir sdělila, že není možné s jistotou určit, zda nalezené ostatky opravdu indikují, že se na místě odehrál rituál s lidskou obětí. Nicméně dodává, že fenomén ukládání kostí obětí do zdi je znám již od starých Římanů, přičemž Římané užívali ponejvíce kosti novorozenců.²⁴³ Také samotná kombinace lidských a zvířecích, zejména kočičích, kostí není obvyklá a stejně jako perimortální zranění na lebce jedné z *obětí*, indikují možný rituál, spíše než běžný pohřeb.²⁴⁴ Právě ze zranění na lebce vyplývá, že lidé (nebo minimálně jeden z nich) byli zabiti na místě, tedy pravděpodobně obětováni.²⁴⁵ Samotný účel zdi, ve které byly kosti uloženy, zůstává záhadou. Pokud ovšem vezmeme v úvahu, že ostatky byly ve zdi „schovány“, a zeď samotná je umístěná mezi hroby

---

²⁴² PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 39.

²⁴³ Archeological Discovery Indicates Human Sacrifice, pozn. 94.

²⁴⁴ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 39.

²⁴⁵ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 40.

(tedy na posvátné půdě), je možné, že zeď byla jakýmsi hřbitovním oltářem, který byl pro všechny viditelný.²⁴⁶

Dalším možným vysvětlením je, že šlo o pohřeb šamanky či/a její oběti. Vzhledem k tomu, že lidské ostatky pocházejí ze dvou osob, je možné že šlo o podobný rituální pohřeb, jaký známe z Osebergu (Norsko), kde byla pravděpodobně pohřbená kněžka bohyně Freyji a její otrok. Samotná přítomnost kočičích kostí pak může buďto poukazovat buď opět na bohyni Freyju nebo byla kočka obětována, aby sloužila jako průvodce zemřelého nebo jako prostředek útěchy v zásvěti.²⁴⁷

Více dokladů násilné smrti se ve vybraných archeologických průzkumech neprokázalo, nicméně značná eroze některých nalezišť a vykradači hrobů mohli způsobit znehodnocení kosterních ostatků a archeologům tak nezbyvá dostatek materiálu pro spolehlivé určení příčiny smrti.

4.1.2 Smrt přirozená

Přirozené příčiny smrti, jako je stáří a nemoci, jsou ve vybraných archeologických projektech částečně zmapované. Kosterní ostatky nám přinášejí zprávy jak o příčinách smrti, tak o nemocech, které se v místní populaci často vyskytovaly nebo o méně obvyklých onemocněních konkrétních jedinců. Bohatým zdrojem poznatků o nemocech jsou projekty MAP a SASS, které komplexně vypovídají zejména o zdravotním stavu místní populace.

První přirozenou smrtí, která bohužel Island'any potkávala, bylo narození mrtvých dětí či jejich úmrtí při porodu či krátce po něm. Průzkumy ve Skagafjörðu prokázaly, že těla novorozenců na hřbitovech tvoří v průměru 38 % kosterních pozůstatků.²⁴⁸ Je tedy zřejmé, že smrt novorozenců byla poměrně častou záležitostí. Napomáhaly k tomu také hladomory a infekční choroby žen, které pak způsobovaly podvýživu plodu a novorozence.²⁴⁹ K úmrtí novorozenců se pak váže i úmrtí matek při porodu. Island tomu není výjimkou, protože právě mladé ženy tvoří obecně největší skupinu kosterních ostatků žen na středověkých hřbitovech.²⁵⁰

---

²⁴⁶ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 44.

²⁴⁷ PREHAL, Brenda, pozn. 91., s. 40.

²⁴⁸ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 110.

²⁴⁹ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 113.

²⁵⁰ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 114.

Nacházené kosterní ostatky často vykazují traumatická zranění jako zlomeniny končetin a jiné kosterní léze, spojené s těžkou prací. Častá jsou také infekční onemocnění a osteoartritida. Jednou z rozšířených smrtelných chorob pak byla tuberkulóza, zejména v populaci Mosfellského údolí. Kosterní léze, které značí rozvinutou tuberkulózu, nacházíme na ostatcích dvou mužů pohřbených u kostela v Hrísbú.²⁵¹ Další důkaz této smrtelné choroby v Mosfellském údolí nám přinášejí kosterní pozůstatky zhruba 25 letého muže pohřbeného v části Kirkjuhóll. Na jeho lebce pozorujeme patologické změny, včetně pozůstatků po abscesu na mozku ve spánkové oblasti, který se rozšířil i na okolní kost. Tyto změny jsou opět typické pro rozvinutou tuberkulózu.²⁵² Nicméně výskyt tuberkulózy v populaci mohl být vyšší, než jaký z archeologických dat vyčteme, neboť ne všechny kosterní ostatky jsou v takovém stavu, aby umožňovaly získání důkazů o této chorobě.²⁵³

Mezi další prokázané smrtelné choroby patří například rakovina, konkrétně nejspíše mnohočetný myelom (rakovina krevních buněk). Na ostatcích jednoho staršího muže pohřbeného v Keldudalu lze nalézt masivní kosterní změny způsobené poruchou krvetvorby, které naznačují právě tuto chorobu.²⁵⁴

V islandské populaci se zajisté vyskytovalo i množství další smrtelných chorob, které však na kostrách nezanechaly stopy. Paradoxem je, že chybějící kosterní deformace po chorobách, jsou znakem celkově špatného zdraví populace. Čím déle totiž jedinec žije s nějakou chorobou, tím spíše se projeví na jeho kostech. Jedinec však musí být dosti silný a zdravý na to, aby s takovou chorobou přežil dostatečně dlouho na to, aby se na jeho kostře projevila. Velká část Islandčanů pravděpodobně zemřela na dnes neprokazatelné infekční choroby a v důsledku hladomorů – ať už kvůli krátkodobějším nedostatkům jídla nebo v rámci velkého hladomoru, který nastal v polovině 11. století na celém ostrově.²⁵⁵

---

²⁵¹ WALKER, Phillip L. et al. *Bioarchaeological evidence for the health status of an early Icelandic population: Paper presented at the 73rd meeting of the American Association of Physical Anthropologists*. Tampa, Florida, 2004, s. 1.

²⁵² BYOCK, Jesse et al., pozn. 83, s. 211.

²⁵³ WALKER, Phillip L. et al., pozn. 251, s. 3.

²⁵⁴ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 113.

²⁵⁵ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 114.

4.2 Pohřeb

Samotný pohřeb je akt, po kterém pro archeology v ideálním případě zůstává mnoho materiálu. Z dat nabytých při nálezů hřbitova získáváme komplexní přehled o složení populace, o jejím zdraví, některých zvycích a představách. Při nálezech jednotlivých hrobových míst pak získáváme povědomí o důležitosti konkrétního jedince, neboť takovéto nálezy často ukazují nějakým způsobem významnou osobu. Na Islandu samozřejmě nacházíme z období středověku jak pohřby pohanské, tak křesťanské.

Co se týče pohřebních zvyklostí, archeologové již dávno prokázali jejich nejednotnost. Například Skandinávií se z doby před přijetím křesťanství nacházejí jak hroby žárové, tak kostrové. Kostrové hroby jsou pak buď v podobě prostých rakví či velikých dřevěných komor, nebo v podobě velkých lodí, stejně jako malých člunů nebo symbolických lodí vyskládaných z kamenů. Hrobová místa jsou pak tvořena mohylami nebo prostými jámami a dary pro nebožtíka jsou bohaté, střídmé nebo zcela chybějící. Důvody pro tuto nejednotnost můžeme hledat na více místech. Jedním z nich je náboženství, které starým severanům nedávalo zcela jistou představu, co se s kterým z nich po smrti stane. Dalším důvodem je fakt, že na tak rozlehlém území byly pohřební zvyklosti roztržštěné již z dávné minulosti.²⁵⁶

K dalšímu ovlivnění pohřebních rituálů došlo s příchodem křesťanské víry. Ta zakazovala kremaci a ukládání darů do hrobů. Křesťan musel být pohřben v posvěcené půdě, v prosté hrobové jámě nebo v rakvi, a orientace jeho hrobu byla východ-západ.²⁵⁷

Jak je vidět, středověká Skandinávie neměla, co se týče pohřbívání, ustálená pravidla. Na Island se tedy s prvními záborci dostala celá paleta možností, jak nebožtíka uložit. Podívejme se nyní, co pro nás již archeologie na Islandu odkryla.

4.2.1 Pohřeb pohanský

Prvotní identifikace oblastí pohanských pohřbů na Islandu je mnohdy náhodná. Hroby se často objeví při průzkumu oblasti, která má být zastavěna, nebo díky půdní erozi, která hroby odkryje. Právě půdní eroze zapříčinila například dechberoucí objevy pohřebních lodí v Eyjafjörðu (viz dále v této kapitole).

---

²⁵⁶ BRØNDSTED, Johannes. *Vikingové: sága tří staletí*. Praha: Orbis, 1967. Orbis, s. 222.

²⁵⁷ BRØNDSTED, Johannes, pozn. 256, s. 222.

Vybrané archeologické projekty nám poskytují data o pohanských pohřbech různých typů. Je časté, že v pohanských hrobech nacházíme zejména muže. Ženy a děti již tolik zastoupené nejsou. Důvody pro tuto skutečnost nejsou zcela jasné. Může to být dáno vyšším statusem mužů (který jim zaručoval důstojný pohřeb), stejně jako okolnostmi nálezů. Nicméně právě pro náhodnost nálezů, nelze prozatím žádné vysvětlení této skutečnosti považovat za jistý fakt.²⁵⁸ Je stále velice dobře možné, že se naše vidění pohanských pohřbů na Islandu s budoucími nálezy promění.

Pohanské pohřby na Islandu lze dle archeologických pramenů dělit do dvou základních skupin. První skupinu pohanských hrobů nacházíme v blízkosti farem a druhou pak v mnohem větší vzdálenosti od lidských sídel, často na úplné hranici pozemku, který k farmě patřil. Oba typy pohřbů mají společnou jednu záležitost – jsou v blízkosti cest. Doposud se však považovalo za zvláštní, že hrobová místa nejsou nijak monumentální a nemohla tak být pro kolemjdoucí viditelná. Výzkumy z posledních let však prokazují, že některé hroby nad sebou nesly dřevěné konstrukce, které zajišťovaly jejich viditelnost pravděpodobně po celé desítky let od jejich stavby.²⁵⁹

Vzhledem k tomu, že nalezené pohanské hřbitovy jsou tvořeny velice malým počtem hrobů (málokdy více jak deseti), je pravděpodobné, že každá farma měla svůj vlastní malý hřbitov.²⁶⁰ Tomu odpovídají jak starší nálezy, tak ty novější, jako například hřbitov v Keldudalu ve Skagafjörðu. V Keldudalu byl objeven jak křesťanský hřbitov, tak malý pohanský hřbitov, pravděpodobně náležející k dlouhému domu z vikingského období (z konce 9. či počátku 10. století).²⁶¹

Jaké jsou tedy samotné pohřební rituály z pohanské doby, které nám dokládá archeologie? Navzdory dřívějším přesvědčením, že se na Islandu v pohanské době nevyskytovala kremace²⁶², nám novější výzkumy podaly důkaz o opaku. V rámci výzkumů Mosfellského údolí mezi lety 2001 a 2003 byl objeven první (a prozatím poslední) důkaz kremace na Islandu. Jedná se o nález na čedičovém vrchu zvaném Hulduhóll v Hrísbú. Zajímavostí je, že samotný název „Hulduhóll“ znamená „Kopec

---

²⁵⁸ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 109.

²⁵⁹ FRIDRIKSSON, Adolf a Orri VÉSTEINSSON. Landscapes of burial: Contrasting the Pagan and Christian Paradigms of Burial in Viking Age and Medieval Iceland. *Archaeologia islandica*. Fornleifastofnun Íslands, 2011, (9), 50-64. ISSN 1560-8026, s. 52.

²⁶⁰ FRIDRIKSSON, Adolf a Orri VÉSTEINSSON, pozn. 259, s. 53

²⁶¹ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 108.

²⁶² DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis, pozn. 163, s. 11.

neviditelných/skrytých lidí“. Místní legenda praví, že zde sídlí elfové, které není radno rušit. Nejspíše proto, na rozdíl od přilehlého křesťanského hřbitova, nebyl pahorek nikdy poničen žádnou technikou, neboť Islandčané jsou dodnes velice pověřiví. Samotný pahorek byl pravděpodobně vybrán záměrně pro svou, od přírody danou, podobnost s lodí. Západní cíp vrcholu směřuje k oceánu, přesně k přístavu v zátocce Leirvogur. Západní část pahorku přitom byla lehce poupravena lidskou rukou. Část „lodi“ je vysypaná štěrkem, který na jeho místě drží kamenné obrubníky.²⁶³

Samý nález na pahorku Hulduhóll byl skryt ve vrstvě půdy o hloubce cca 25 cm, která pokrývá jeho čedičový základ. Nález obsahoval zhutnělou vrstvu uhlí, popel, čtyři fragmenty lidské lebky (z jedné osoby) a množství menších úlomků kostí, u kterých se nepodařilo prokázat, zda jsou lidské či zvířecí. Dále zde byly nalezeny úlomky opracovaného bronzového plátku a množství menších železných úlomků, včetně nýtovaného železného plíšku, pocházejícího z většího artefaktu.²⁶⁴ Ostatky lidské lebky nesou jasné znaky dlouhého vystavení vysoké teplotě, ke kterému by nedošlo při běžném požáru. Vysoké teploty při kremaci navíc způsobují velký tlak na lebeční oblouk, který se tímto roztříští na charakteristické malé zlomky, stejně jako je tomu u hulduhóllského nálezu. Objevené lebeční fragmenty nám dále říkají, že se jednalo o člověka ve věku okolo 30 – 40 let, pohlaví se určit nepodařilo. Radiokarbonovou metodou datování bylo ze zuhelnatělých zbytků dřeva zjištěno, že ke kremaci došlo mezi lety 990 – 1020, tedy krátce před nebo po přijetí křesťanství, a zároveň v době, kdy byl postaven nedaleký kostel.²⁶⁵ Hulduhóllský objev je tedy první vědecky popsáný případ pohanského křemáčního rituálu na Islandu.

Další pohanské hroby na Islandu jsou již pouze kostrové. Mezi význačný objev patří nález čtyř pohanských hrobů patřících k farmě Keldudalur (oblast Skagafjörðu). Tyto hroby byly objeveny zhruba 500 metrů severně od farmy, v blízkosti její hranice (viz Příloha H). Hroby byly narušené a kosterní materiál nekompletní. Jedním z možných vysvětlení je exhumace a nové pohřbení pohanských předků na křesťanském hřbitově, což je konání popisované v rodových ságách. Je tedy lákavé chybějící kosterní ostatky připisat právě této možnosti, neboť přímo u farmy pak byl nalezen křesťanský

---

²⁶³ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 214.

²⁶⁴ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 215.

²⁶⁵ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 216.

hřbitov.²⁶⁶ Ze zubů dvou pohřbených žen bylo zjištěno, že první žena (datovaná do počátku 10. století) se nenarodila na Islandu, bližší určení místa narození se však nepodařilo. Druhá žena (datovaná na konec 10. století) se naopak na Islandu narodila. Tyto objevy značí, že Keldudalur byl pravděpodobně osídlen již v první vlně záboru ostrova. K dalším podrobnějším výzkumům pohanských hrobů prozatím nedošlo, neboť projekt byl veden jako záchranný a na další výzkum nezbyly potřebné finanční prostředky. Nicméně projekt by měl být v budoucnu mezinárodně dofinancován, což by mohlo vynést na světlo nové, zajímavé poznatky.²⁶⁷

Mezi nejvýznamnější objevy pohanských hrobů na Islandu patří nálezy z června roku 2017. Vzhledem k tomu, jak jsou objevy nové, není k nim ještě mnoho zpráv ani výsledků z archeologických výzkumů. Považuji je však za natolik významné, že zde nesmí chybět. Během třech dnů totiž byly v oblasti Dysnes na západním pobřeží Eyjafjörðu nalezeny pozůstatky tří pohřebních lodí. Ani jeden z nálezů nebyl vykraden, ani jinak poškozen lidmi, bohužel však všechny tři z nich více či méně zasáhla půdní eroze způsobená přímým působením oceánu. Archeologové zatím potvrdili, že voda zničila více jak polovinu druhé objevené lodi, a spláchla tak veškeré artefakty, které loď mohla obsahovat.²⁶⁸ V první lodi byl podle badatelů pohřben význačný předák, včetně jeho psa a meče. Hrob samotný je prozatím datován do 9. nebo 10. století.²⁶⁹

Z výsledků archeologických výzkumů na Islandu je vidět, že se zde vyskytovaly pohanské pohřební rituály podobné jako v kontinentální Skandinávii. Máme důkazy jak pro kostrové pohřby prosté i honosnější (nikdy však nedosahují nádhery a bohatství kontinentálních skandinávských pohřbů), tak i pro kremace, přičemž u obou druhů pohřbů máme prokázané pohřební dary. Dále byly objeveny i pohanské pohřby zahalené nejasnostmi, jak například pohřební rituál v Þegjandadal, který zdá se nebyl běžným pohřbem, ale byl buď pohřbem kněžky, nebo měl jiný, neznámý rituální význam (viz kap. „4.1.1 Smrt násilná“).

---

²⁶⁶ BOLENDER, Douglas J., pozn. 67, s. 413-414.

²⁶⁷ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 111.

²⁶⁸ Archaeologists think they might have found a third boat burial at site in N. Iceland., pozn. 89.

²⁶⁹ Archaeologists in N. Iceland discover Viking age chief buried in ship with his sword and dog, pozn. 90.

4.2.2 Pohřeb křesťanský

Z vybraných archeologických nalezišť nám křesťanské hřbitovy vydaly výzkumy v Mosfellském údolí (Hrisbrú) a ve Skagafjorðu (Keldudalur). S příchodem křesťanství se v životě Islandců odehrály změny a právě nový pohřební rituál byl jednou z nich. Potvrzují to jak rodové ságy, tak archeologické nálezy. Křesťanské hřbitovy reprezentují radikální proměnu zejména v kompletnosti pohřebních nálezů. Jak bylo zmíněno v kapitole „4.2.1 Pohřeb pohanský“, např. na farmě Keldudalur byly objeveny pouze 4 pohanské hroby, zato křesťanský hřbitov jich vydal přes 50. Křesťanské hřbitovy nám také podávají celistvější pohled na místní populaci, od novorozenců až po staré osoby. Na rozdíl od pohanských pohřbů bylo 47% hrobů v Keldudalu novorozeneckých. Děti a dospívající pak tvořily 11 %. Pouze 20% tvořili dospělí lidé po 45. roce života. Hroby byly také obecně vyrovnanější ohledně zastoupení pohlaví – téměř půl na půl. Faktem tak zůstává, že křesťanské hřbitovy mnohem přesněji odrážejí skutečný obraz místní populace.²⁷⁰

V Mosfellském údolí byl objeven zachovalý komplex kostela a přilehlého hřbitova (viz kap. „2.2.2 Hlavní archeologická naleziště“). Radiokarbonovou metodou datování a pomocí tefrochronologie bylo prokázáno, že oblast byla osídlena již ve vikingské době před přijetím křesťanství. Na pozůstatcích porušených drnových zdí z této doby byl objeven nedotčený kostel s hřbitovem, který archeologové datují do 10. až 11. století.²⁷¹ Nejzajímavějším objevem křesťanského hrobu na tomto hřbitově je bezesporu nález kostry muže, který trpěl tzv. Pagetovou chorobou (viz Příloha CH), což je onemocnění kostí, které způsobuje jejich deformaci.²⁷² To rozpoutalo diskuzi, zda by se nemohlo jednat o kosti samotného Egila ze *Ságy o Egilovi*, neboť jeho popis v sáze zní takto: „*Už když byl malý, bylo poznat, že bude ošklivý a černý - celý otec.*“²⁷³ Sága dále vypráví i o tom, že k stáru Egil oslepl a zábly ho končetiny²⁷⁴, což jsou vše příznaky, které odpovídají Pagetově chorobě.²⁷⁵ Podle výzkumů by i samotný nalezený

---

²⁷⁰ BOLENDER, Douglas J., pozn. 67, s. 414.

²⁷¹ BYOCK, Jesse et al., pozn. 82, s. 207.

²⁷² BYOCK, Jesse, pozn. 83, s. 85.

²⁷³ *Sága o Egilovi, synu Skallagrimově*, pozn. 60, kap. 32.

²⁷⁴ *Sága o Egilovi, synu Skallagrimově*, pozn. 60, kap. 90.

²⁷⁵ BYOCK, Jesse, pozn. 83, s. 83.

kostel podle radiokarbonového datování odpovídal kostelu z doby přijetí křesťanství, který je popisován v *Sáze o Egilovi* a v *Sáze o Gunnlaugovi Hadím jazyku*.²⁷⁶

Všechny křesťanské hroby na hřbitově v Hrísrú, jsou orientovány tak, že hlavy nebožtíků směřují k západu, což je pro islandské křesťanské pohřby typické. Všechny hlavy byly také otočeny tak, aby se dívaly na jih, až na jednu, která se dívala vzhůru. Většina hrobů je prvotních, ovšem několik hrobů vypovídá o tom, že se nejedná o první pohřeb, ale o kosti exhumované a uložené nově (jako např. i kosti muže s Pagetovou chorobou).²⁷⁷ V hrobech byly také nalezeny pozůstatky kovových předmětů, zejména hřebů a nýtů²⁷⁸, což podporuje hypotézu pohřbívání v rakvích. Některé nalezené hřeby však neodpovídají těm, které Skandinávci používali pro rakve, ale těm, které používali výhradně při stavbě lodí. Podle nálezů v Hrísrú se tak zdá, že do hrobů byly spolu s nebožtíky ukládány části lodí, a to jak do hrobů pohanských, tak zejména do těch křesťanských. Tyto pohřební dary měly pravděpodobně rituálně demonstrovat důležitost významu lodí v životě tehdejší společnosti.²⁷⁹ Zároveň to také ukazuje, že si Islandané po přijetí křesťanství upravovali zvyky a nový křesťanský ritus v sobě nesl pohanské prvky.

Výzkumy hřbitova v Keldudalu nám ukázaly podobná data jako výzkumy v Hrísrú. Kosterní ostatky byly podrobeny radiokarbonové metodě datování, jež prokázala, že byl hřbitov používán zhruba od roku 1000 až do počátku 12. století. Tato data potvrzují i tefrochronologické datování.²⁸⁰ Opět zde nacházíme vysoké procento kosterních ostatků novorozenců, kteří tvoří 39 % z celkového počtu hrobů.²⁸¹ I v Keldudalu je zastoupení pohlaví na křesťanském hřbitově rovnoměrné²⁸², stejně jako v Hrísrú. Křesťanské hroby v Keldudalu nevykazují žádné znaky synkretismu, k míšení staré a nové víry v rámci pohřebního rituálu zde pravděpodobně nedocházelo.

---

²⁷⁶ BYOCK, Jesse. *Findings from the Mosfell Archaeological Project's Seminal 2002 Excavations* [online]. 2002 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/publications/articles/findings_map_2002_excavations_byock_karlsson.pdf. UCLA, s. 97.

²⁷⁷ BYOCK, Jesse, pozn. 276, s. 104-105.

²⁷⁸ BYOCK, Jesse, pozn. 276, s. 106.

²⁷⁹ BYOCK, Jesse, pozn. 276, s. 107.

²⁸⁰ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 111.

²⁸¹ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 112.

²⁸² ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 113.

Hroby zde plně odpovídají křesťanskému ritu, kostry leží ve východo–západním směru, s lebkami na západě. Zhruba 70 % hrobů vykazuje pozůstatky po rakvích. Je možné, nikoliv prokázané, že právě přítomnost rakve značí vyšší společenský status nebožtíka, čemuž by odpovídala i skutečnost, že se rakve vyskytovaly v hrobech blíže u kostela, tedy na prominentnějším místě.²⁸³ Zajímavostí pak je, že v severní části hřbitova byly podle osteologického vyšetření pohřbeny ženy a v jižní části muži. Nicméně toto rozdělení hřbitovní plochy dle pohlaví není na Islandu a ani ve zbytku Skandinávie úplnou výjimkou.²⁸⁴

Křesťanské pohřby na Islandu nám ukazují, že záhy po přijetí křesťanství došlo i ke změně posmrtných rituálů podle pravidel nové víry. Některé hroby sice dokazují, že pravděpodobně docházelo k míšení pohanských prvků do křesťanského pohřebního rituálu (což není velkým překvapením), jiné ale naopak striktně dodržují nová pravidla.

4.3 Posmrtné těžkosti trochu jinak

Problémy po smrti, které nám ukazuje ságová literatura především ve formě neklidných mrtvých a jejich řádění, archeologie na Islandu spíše nedokazuje. Obdoby pohřbů různých „upírů“ a podobných škodlivých individuí, které známe z křesťanské Evropy, na Islandu (na rozdíl od kontinentální Skandinávie) prozatím objeveny nebyly. Nicméně i samotné ságy vypovídají, že způsob, jak se zbavit nechtěného nemrtvého návštěvníka, je změnit místo jeho posledního odpočinku nebo jej spálit. Pro obě skutečnosti, jak kremaci, tak přesuny hrobů (resp. exhumaci ostatků a jejich uložení na novém místě), archeologické důkazy máme (viz předchozí kapitoly).

Nadneseně by se dalo říci, že těžkostmi po smrti starých Islandanů tak ve světle archeologických výzkumů trpí spíše sami archeologové, než tehdejší pozůstalí. Projevuje se to zejména v typicky islandském tématu kombinace ságové literatury a archeologie. Odklon od ság jako pramene v průběhu 20. století způsoboval potíže především v nedostatku jiných pramenů, které by archeologům poskytovaly data pro nové průzkumy (více viz kap. „2.2.1 Specifika islandské archeologie“). Nicméně jak je vidět na nových interdisciplinárních archeologických projektech, problematika ság a jejich využitelnosti a věrohodnosti je snad již archeology dobře zvládnutá.

---

²⁸³ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 114.

²⁸⁴ ZOËGA, Guðný, pozn. 236, s. 115.

4.4 Mlčení pozůstalých?

Pravda je, že pozůstalí (kteří vyprávějí prostřednictvím ságové literatury) fakticky vzato již dávno mlčí. Nicméně z archeologického hlediska za ně hovoří jejich činy. To, jak nakládali se svými mrtvými, kde a jak je ukládali a čím je vybavili na poslední cestu, nám o tehdejší společnosti dokáže říci mnohé.

Typickým „hlasem“ pohanských pozůstalých je hrobová výbava, kterou nebožtíkovi poskytli. Napříč různými společnostmi pozorujeme stejnou skutečnost - čím vyšší postavení zemřelého, tím bohatší hrobová výbava. Avšak hrobová výbava a samotný tvar hrobu u Island'anů, a u starých Seveřanů obecně, má ještě další význam. Nebožtík po smrti odcházel do říše mrtvých (ať už to pro Island'ana byla *Valhalla*, *Folkvangr*, či jiná...) a zdá se, že bylo v moci pozůstalých mu na této cestě rituálně pomoci. Podle Heideho mohli pozůstalí věřit tomu, že konkrétní podoba pohřbu mohla mrtvému pomoci úspěšně dosáhnout posmrtného klidu v jemu určené říši mrtvých. To je pak důvodem, proč byli významní nebožtíci pohřbívání v/s dopravními prostředky jako lodě či koně. Volba konkrétního prostředku pak mohla záviset na tom, čím se nebožtík za svého života živil nebo k čemu měl blízko.²⁸⁵ Samotný Island, na rozdíl od kontinentální Skandinávie, nevydal prozatím tolik důkazů o pohřbech do dřevěných lodí. Island'ané byli ve většině případů pohřbívání do symbolických lodí či člunů vyskládaných z kamení. Domnívám se, že důvodem byl nedostatek dřeva, pro který by skutečná loď „obětovaná“ do hrobu byla příliš velkým zásahem do blahobytu pozůstalých.

Dalším skutkem, kterým k nám hovoří pohanští pozůstalí, je samotné umístění hrobů. Nejmarkantnější to je v případech, kdy pohanské hroby nacházíme na samé hranici farmy (jako např. v Keldudalu, viz příloha H). Z posledních výzkumů vyplývá, že právě umístění zesnulých předků na hranici pozemku mohlo vyjadřovat legitimitu dědického nároku na danou farmu. Podle Bolendera to není jediný případ, kdy jsou nároky společnosti na zemi a její zdroje deklarovány právě prostřednictvím pohřebních rituálů, ale jedná se ritualizované chování napříč různými kulturami.²⁸⁶

Nejvýznamněji a „nejhlasitěji“ k nám podle mého názoru hovoří skutečnost, na kterou tato práce poukázala již několikrát, a to přesuny hrobů v období po přijetí křesťanství. Již to, že byly tyto úkony opakovaně zmiňovány v rodových ságách, značí,

---

²⁸⁵ HEIDE, Eldar, pozn. 171, s. 128.

²⁸⁶ BOLENDER, Douglas J., pozn. 67, s. 409.

že byly pro pozůstalé důležité. Nicméně pokud se přikloníme k teorii knižního vzniku ság, můžeme oponovat, že tyto úkony nebyly důležité přímo pro křesťanské pozůstalé pohanských nebožtíků, ale až pro křesťanské autory 12. a 13. století. Tomu ovšem odporují archeologické nálezy, např. ze hřbitova v Keldudalu. Archeologické průzkumy zde prokázaly, že hřbitov byl využíván zhruba 100 let, cca od roku 1000, tedy od přijetí křesťanství na Islandu (viz kap. „2.2.2 Hlavní archeologická naleziště). Dále také bylo prokázáno, že tento hřbitov obsahuje přenesené ostatky, pravděpodobně pohanské. To ukazuje na fakt, že již v prvních sto letech po přijetí křesťanství bylo pro potomky pohanských obyvatel ostrova důležité, aby jejich předci byli pohřbeni způsobem, který považovali za správný. Podobné důkazy nám podává i hřbitov v Hrísbú. Čím je to způsobeno? Byla již v počátcích křesťanská víra na Islandu tak silně zakořeněná? Vzhledem k prokázaným případům synkretismu se to nedá s úplností tvrdit. Nicméně já se domnívám, že k exhumaci a křesťanskému pohřbu pohanských předků se individuálně přikláněli jednotliví Islandané ze dvou důvodů, přičemž ty spolu mohou souviset. Prvním důvodem mohlo být silné osobní přesvědčení o správnosti nové křesťanské víry. A druhým důvodem, proč se potomek rozhodl pro tento krok, mohl být fakt, že byl např. goðim, tedy i reprezentantem společnosti a jejího směřování k nové víře.

5. Závěr

V této práci jsou zpracovány pohanské a křesťanské posmrtné rituály na středověkém Islandu, jak nás o nich zpravují vybrané islandské rodové ságy a výsledky archeologických průzkumů. Jak z této práce vyplývá, existuje množství paralel mezi tím, co nám o smrti a posmrtných rituálech říkají rodové ságy a co bylo prokázáno archeologickými výzkumy.

Na obecné rovině nás nepřekvapí shoda ság i archeologických výsledků v důležitosti, jaká je kladena na místa posledního odpočinku nebožtíků. Taková místa jsou považována za posvátná. Pohanské prvky v posmrtných rituálech jako pohřbívání do mohyl či ukládání darů do hrobů se vyskytují jak v ságách, tak pro ně máme archeologické důkazy.

Stejně tak nalézáme shody ságové literatury a archeologie co se týče hrobů křesťanských. Po přijetí křesťanství nastala v posmrtném ritu změna, pohřby již neprobíhaly do mohyl a kremace se již také neprováděla. Místo toho byli nebožtíci ukládáni do zahloubených pohřebních jam, ať již v rakvích nebo bez nich. Zajímavé je, že archeologické prameny potvrzují i přesuny ostatků z pohanských hrobů na křesťanské hřbitovy. O těchto skutečnostech nám opět vyprávějí i rodové ságy.

Domnívám se, že se podařilo prokázat souvislosti mezi posmrtnými rituály, jak nám je přibližují rodové ságy, a výsledky, jež nám prezentují archeologové. Ve výsledné komparaci si troufám tvrdit, že islandské rodové ságy jsou využitelné i jako pramen pro poznání středověkých posmrtných rituálů na Islandu. A jako takové si zasluhují větší pozornost, než jaké se jim v daném tématu doposud dostávalo. Za krok správným směrem považuji interdisciplinární archeologické projekty, jež od konce 20. a počátku 21. století na Islandu probíhají. Tyto projekty berou rodové ságy v potaz jako pramen zejména pro určení potenciálních nových nalezišť. Podle mého názoru by bylo vynechání ságové literatury k tomuto účelu chybou, i když vezmeme v potaz pochybnosti o jejich historické hodnověrnosti. Pokud ságy, byť některými badateli považované téměř za pohádky, povedou k určení nového naleziště, které vydá na světlo světa nové objevy, proč bychom je měli a priori zavrhnout? Já pro to nevidím dostatečný důvod.

Větší opatrnost je dle mého názoru potřeba při spojování rodových ság s konkrétními archeologickými nálezy. Je nepochybně lákavé kosterní ostatky muže

s Pagetovou chorobou označit za samotného Egila ze *Ságy o Egilovi, synu Skallagrímově*, nebo kosti oběti násilného činu z hřbitova v Hrísbú označit za Björna ze *Ságy o Gunnlaugovi Hadím jazyku*, ale nemyslím si, že pro taková silná tvrzení vůbec někdy získáme dostatečné důkazy. Tímto spojováním postav rodových ság s konkrétními nálezy se dostáváme téměř do paradigmatu uvažování 19. století (viz kap. „2.2.1 Specifika islandské archeologie“). Nicméně i badatel může na chvíli odložit uvažování v rámci vědy a zasnít se. Důležité je se ze snu včas probudit a nespojovat osoby, místa a události napříč ságami a archeologií jen proto, že to lze (a svádí).

Závěrem si dovolím malou úvahu. „Neznámo“ bylo pro lidi vždy zdrojem fascinace. A posmrtné rituály podle mě zcela splňují kategorii „neznáma“. Kdo může říci, že ví, co je po smrti a jaký je ten správný rituál, který máme provést s mrtvým tělem, aby nebožtík došel klidu? Nebo je veškeré naše konání pro nebožtíka již bezcenné a má význam jen a pouze pro pozůstalé? Zdá se mi, že je v naší povaze pít se po věcech neznámých, spíše než se více zajímat o ty, které jsme již poznali. Naše mysl je na neustálé výpravě za věcmi, jež je složité interpretovat, neboť naše znalosti o nich jsou omezené a neúplné. Ale co by se stalo, kdybychom touto zvědavostí neoplývali? Bez neustálé snahy proniknout k neznámým věcem, jejichž základní prameny jsou špatně zachované nebo omezené, by jejich výzkum zákonitě ustal.

Úplným závěrem verš ústy boha Ódina na téma této práce:

*Zajde majetek,
zemřou přátelé,
ty sám též zemřeš.
Vím jedno jen,
co věčně trvá:
o mrtvém soud mužů.*²⁸⁷

---

²⁸⁷ KADEČKOVÁ, Helena, ed. *Edda, Výroky Vysokého (Hávamál)*, verš 77. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Argo, 2004. ISBN 8072035339, s. 54,

Zdroje

Prameny

ARI, Þorgilsson. Kniha o Islandčanech. *Plav: měsíčník pro světovou literaturu*. Marie Novotná. Praha: Splav!, 2009, roč. 5, č. 09, s. 49-53. ISSN 1802-4734.

KADEČKOVÁ, Helena, ed. *Edda*. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Argo, 2004. ISBN 8072035339.

Saga o Egilovi, synu Skallagrímově. Přeložil Karel VRÁTNÝ, ilustroval Jan KONÚPEK. Praha: K. Vrátný, 1926.

Saga o Gunnlaugovi Hadím Jazyku. Přeložil Emil WALTER. V Praze: Ludvík Bradáč, 1919. Vybrané knihy, sv. 15.

Saga o lidech z Vatnsdalů: Ze staré islandštiny přeložil a úvod napsal Emil Walter. Turnov, 1929. Edice Sever a Východ, Svazek 32, 129 s.

Staroislandské ságy. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015. ISBN 9788074072840.

Literatura

BELL, Catherine M. *Ritual theory, ritual practice*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-973362-0.

BOLENDER, Douglas J. House, Land, and Labor in a Frontier Landscape: The Norse Colonization of Iceland. In: BECK, R. A., ed. *The Durable House: Architecture, Ancestors, and Origins*. Carbondale, IL: Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University, 2007, s. 400-421. ISBN 0881040924.

BOLENDER, Douglas J. a Oscar ALDRED. A restless medieval? Archaeologies and saga-steads in the Viking Age North Atlantic. *Postmedieval: A Journal of Medieval Cultural Studies*. Macmillan Publishers, 2013, 4, 136-149. ISSN 2040-5960.

BOROVSKY, Zoe. Never in Public: Women and Performance in Old Norse Literature. In: *The Journal of American Folklore: Vol. 112, No. 443*. New York: Published for the American Folklore Society, 1999, s. 6-39. Publications of the American Folklore Society. ISSN 0021-8715.

BRØNDSTED, Johannes. *Vikingové: sága tří staletí*. Praha: Orbis, 1967. Orbis.

BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 9788075532282.

BYOCK, Jesse L.. Egil's Bones. *Scientific American*. 1995, (January), 82-87.

BYOCK, Jesse L. Saga Form, Oral Prehistory, and the Icelandic Social Context. *New literary history*. [Baltimore, etc: Johns Hopkins University Press, etc.], 1984-1985, č. 16, s. 153-173.

BYOCK, Jesse. The Mosfell Archaeological Project: Archaeology, Sagas and History. ZORI, Davide a Jesse BYOCK. *Viking Archaeology in Iceland: Mosfell Archaeological Project*. 1. Turnhout: Brepols: BREPOL PUBLISHERS, 2014, s. 27-44. ISBN 978-2-503-54400-7.

BYOCK, Jesse a Davide ZORI. Introduction to Viking Age Archaeology in Iceland's Mosfell Valley. ZORI, Davide a Jesse BYOCK. *Viking Archaeology in Iceland: Mosfell Archaeological Project*. 1. Turnhout: Brepols: BREPOL PUBLISHERS, 2014, s. 1-18. ISBN 978-2-503-54400-7.

BYOCK, Jesse et al. A Viking-Age Valley In Iceland: The Mosfell Archaeological Project. *Medieval Archaeology: JOURNAL OF THE SOCIETY FOR MEDIEVAL ARCHAEOLOGY*. Maney: Taylor & Francis on behalf of the Society for Medieval Archaeology, 2005, (XLIX), 193 -218. ISSN 0076-6097.

DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *The lost beliefs of northern Europe*. New York: Routledge, 1993. ISBN 04-150-4936-9.

DAVIDSON, Hilda Roderick Ellis. *The road to Hel: a study of the conception of the dead in Old Norse literature*. New York: Greenwood Press, 1968.

DOOVÁ, Lenka. *Islandské středověké zákoníky: Šedá husa : Železné kování : Jónova kniha*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, 2014. Historie, sv. 1. ISBN 978-80-87895-12-2.

DUGMORE, Andrew a Anthony NEWTON. Isochrons and beyond: maximising the use of tephrochronology in geomorphology. *Jökull*. 2012, (62), 39-52. ISSN 0449-0576, 0449-0576.

EINARSSON, Árni a Oscar ALDRED. The archaeological landscape of northeast Iceland: a ghost of a Viking Age society. *Remote sensing for archaeological heritage management: proceedings of the 11th EAC Heritage Management Symposium, Reykjavík, Iceland, 25-27 March 2010*. Brussel: EAC, 2011, s. 243-258. EAC occasional paper, 5. ISBN 978-963-9911-20-8.

ENOKSEN, Lars Magnar. *Runy: dějiny, dešifrace, výklad*. Přeložila Tereza JANOUŠKOVÁ. Praha: BB art, 2003. ISBN 8073411334.

FRIDRIKSSON, Adolf a Orri VÉSTEINSSON. Landscapes of burial: Contrasting the Pagan and Christian Paradigms of Burial in Viking Age and Medieval Iceland. *Archaeologia islandica*. Fornleifastofnun Íslands, 2011, (9), 50-64. ISSN 1560-8026.

HEIDE, Eldar. Contradictory cosmology in old Norse myth and religion – but still a system?. In: VIKØR, Lars S. a Jon Gunnar JØRGENSEN. *Maal og Minne*. Kristiania [Oslo]: Novus forlag, 2014, s. 102-143. ISSN 1890-5455.

HOLLANDER, Lee M. The Structure of Eyrbyggja Saga. *Journal of English and Germanic Philology*. University of Illinois Press, 1959, 58(2), 222 - 227. ISSN 0363-6941.

HROCH, Miroslav, Helena KADEČKOVÁ a Elisabeth BAKKE. *Dějiny Norska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Dějiny států. ISBN 8071064076.

JAKOBSSON, Ármann. Laxdæla Dreaming: A Saga Heroine Invents Her Own Life. In: *Leeds Studies in English*. University of Leeds, 2008, s. 33-51.

JAKOBSSON, Ármann. *Nine saga studies: the critical interpretation of the Icelandic sagas*. Reykjavík: University of Iceland Press, 2013. ISBN 978-9979-54-997-0.

JAKOBSSON, Ármann. *The troll inside you: paranormal activity in the Medieval north*. Santa Barbara, CA: Punctum Books, 2017. ISBN 978-1-947447-01-1.

JAKOBSSON, Ármann. Vampires and Watchmen: Categorizing the Mediaeval Icelandic Undead. *Journal of English and Germanic Philology*. Board of Trustees of the University of Illinois, 2011, (July), 281-300.

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*. Praha: Lidové noviny, 2001. Dějiny států. ISBN 8071064084.

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny severských literatur*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 8070667532.

KOZÁK, Jan A. *Sága o Hervaře: komentář*. Praha: Herrmann, 2009. ISBN 978-80-87054-15-4.

KOZÁK, Jan a Kateřina RATAJOVÁ. Mrtví a jejich poklady: Funkce mohyl podle staroseverských ság. *Archeologické rozhledy: Recenzovaný časopis*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 2008, (1), 3-35. ISSN 0323-1267.

MCGINNIS, Meghan Paalz Mattsson. *Ring Out Your Dead: Distribution, form, and function of iron amulets in the late Iron Age grave fields of Lovö*. Stockholm, 2016. Mastersuppsats in Arkeologi. Stockholms Universitet.

MCGUIRE, Erin-Lee Halstad. Archaeology in Iceland: Recent Developments. *Scandinavian-Canadian Studies*. Canada, 2005-2006 (16), 10-26. ISSN 0823-1796.

MCKINNELL, John. *Meeting the other in Norse myth and legend*. Rochester, NY: D.S. Brewer, 2005. ISBN 18-438-4042-1.

MITCHELL, Stephen A. *Witchcraft and magic in the Nordic Middle Ages*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c2011. Middle Ages series. ISBN 978-0-8122-4290-4.

O'DONOGHUE, Heather. *Old Norse-Icelandic literature: a short introduction*. Malden, MA: Blackwell Pub., c2004. ISBN 0631236260.

ÓLASON, Vésteinn. The Sagas of Icelanders. *Viking Revaluations: Viking Society Centenary Symposium 14-15 May 1992*. University of Birmingham: Viking Society for Northern Research, 1993, 26 - 42. ISBN 9780903521284.

Ottův slovník naučný: Illustrované encyklopaedie obecných vědomostí: Dvacátýprvý díl. R (Ř) - Rozkoš. Praha: J. Otto, 1904.

PREHAL, Brenda. *Freyja's Cats: Perspectives on Recent Viking Age Finds in Þegjandadalur North Iceland*. New York, 2011. Master Thesis. City University of New York. Vedoucí práce Thomas McGovern.

TULINIUS, Torfi H. Saga as a myth: the family sagas and social reality in 13th-century Iceland. In: *Old Norse Myths, Literature and Society: Proceedings of the 11th International Saga Conference 2-7 July 2000, University of Sydney*. Sydney: Centre for Medieval Studies, University of Sydney, 2000, s. 526-539. ISBN 1-86487-3167.

VÉSTEINSSON, Orri. Icelandic farmhouse excavations.: Field methods and site choices. *Archaeologia islandica*. Fornleifastofnun Íslands, 2004, (3), 71-100. ISSN 1560-8026.

SCHMID, Magdalena M. E., Andrew J. DUGMORE, Orri VÉSTEINSSON a Anthony J. NEWTON. Tephra isochrons and chronologies of colonisation. *Quaternary Geochronology*. Arkeologiska Forskningslaboratoriet Stockholms Universitet, 2017, 40(5), 56-66. DOI: 10.1016/j.quageo.2016.08.002. ISSN 18711014. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1871101416301029>

SMITH, Kevin P. a Jeffrey R. PARSONS, ed. Regional Archeological Research in Iceland: Potentials and Possibilities. *The Anthropology of Iceland*. Iowa City: University of Iowa Press, 1989, s. 179-202. ISBN 0877452342.

SØRENSEN, Preben Meulengracht. THE INDIVIDUAL AND SOCIAL VALUES IN "GUNNLAUGS SAGA ORMSTUNGU". In: *Scandinavian Studies: Norse Values and Society*. Vol. 60, No. 2. University of Illinois Press, 1988, s. 247-266.

STARÝ, Jiří. Věštba a prorocství u starých Germánů. In: VÍTEK, Tomáš, Jiří STARÝ a Dalibor ANTALÍK. *Věštění a prorokování v archaických kulturách*. V Praze: Herrmann, 2006. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 8087054040.

SVEINBJÖRNSDÓTTIR, Arny E, Jan HEINEMEIER a Gardar GUDMUNDSSON. 14C Dating of the Settlement of Iceland. *Radiocarbon*. 2004, 46(01), 387-394. DOI: 10.1017/S0033822200039692. ISSN 0033-8222. Dostupné také z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0033822200039692/type/journal_article

VILHJÁLMSOON, Vilhjálmur Örn. Radiocarbon Dating and Iceland Archaeology. *Laborativ Arkeologi*. Arkeologiska Forskningslaboratoriet Stockholms Universitet, 1991, (5), 101-113. ISSN 1101-7848.

WALKER, Phillip L. et al. *Bioarchaeological evidence for the health status of an early Icelandic population: Paper presented at the 73rd meeting of the American Association of Physical Anthropologists*. Tampa, Florida, 2004.

ZOËGA, Guðný. A Family Revisited: The Medieval Household Cemetery of Keldudalur, North Iceland. *Norwegian Archaeological Review*. 2015, 48(2), 105-128. DOI: 10.1080/00293652.2015.1104382. ISSN 0029-3652.

Internetové zdroje

Archeological Discovery Indicates Human Sacrifice. *Iceland Review* [online]. MD Reykjavík ehf, 28. 11. 2011 [cit. 2018-10-05].

Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2011/11/28/archeological-discovery-indicates-human-sacrifice>

Archaeologists in N. Iceland discover Viking age chief buried in ship with his sword and dog. *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05].

Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/archaeologists-n-iceland-discover-viking-age-chief-buried-ship-his-sword-and-dog>

Archaeologists think they might have found a third boat burial at site in N. Iceland. *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05].

Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/archaeologists-think-they-might-have-found-a-third-boat-burial-site-n-iceland>

BYOCK, Jesse. *Findings from the Mosfell Archaeological Project's Seminal 2002 Excavations* [online]. 2002 [cit. 2018-11-03]. Dostupné z:

http://www.viking.ucla.edu/publications/articles/findings_map_2002_excavations_byock_karlsson.pdf. UCLA.

BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project (MAP)* [online]. Davide Zori. University of California Los Angeles [cit. 2018-08-03].

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/index.html

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/field_work.html

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/burial_violence.html

BYOCK, Jesse a Davide ZORI. Viking Archaeology, Sagas, and Interdisciplinary Research in Iceland's Mosfell Valley. *Backdirt: Annual review of the Cotsen Institute of Archeology at UCLA* [online]. 2013, **40**, 124 - 141 [cit. 2018-01-10]. ISSN 2325-4904.

Dostupné z: http://ioa.ss.ucla.edu/sites/default/files/backdirt_2013.pdf

CLEASBY, Richard, GUÐBRANDUR Vigfússon a George Webbe DASENT. *An Icelandic-English dictionary: based on the ms. collections of the late Richard Cleasby*. [online]. Oxford: Clarendon Press, 1874, [cit. 2017-02-11].

Dostupné z:

http://www.ling.upenn.edu/~kurisuto/germanic/oi_cleasbyvigfusson_about.html

Eyjafjördur, Iceland. *Archaeology in the North Atlantic - HERC Blog* [online]. CUNY Graduate Center [cit. 2018-10-05].

Dostupné z: http://northatlanticherc.gc.cuny.edu/?page_id=423

HAFSTAD, Vala. Major Archaeological Find in Iceland. *Iceland Review* [online]. 2016 [cit. 2018-08-23]. ISSN 0019-1094.

Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2016/09/15/major-archaeological-find-iceland>

HARRIS, Richard L. The Proverbs of Vatnsdoela saga, the Sword of Jökull and the Fate of Grettir: Examining an Instance of Conscious Intertextuality in Grettis saga. *University of Saskatchewan* [online]. 2009 [cit. 2018-04-30].

Dostupné z: http://www.usask.ca/english/icelanders/applic_Vatns-Grettla.html .

HARTMAN, Steven. Revealing Environmental Memory. What the study of medieval literature can tell us about long-term environmental change. *Biodiverse* [online]. 2016(2) [cit. 2018-01-10]. ISSN 1401-5064. Dostupné z: <http://www.biodiverse.se/articles/revealing-environmental-memory-what-the-study-of-medieval-literature-can-tell-us-about-long-term-environmental-change/>

HELGASON, Magnús Sveinn. Drones used to chart archaeological sites in Skagafjörður fjord. *Iceland Magazine* [online]. Imag ehf., 2014, 31.7.2015 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://icelandmag.is/article/drones-used-chart-archaeological-sites-skagafjordur-fjord>

JÓHANNESSON, Benedikt. Archaeologists Find 1,000-Year-Old Skeletons and Silver Coin. *Iceland Review* [online]. MD Reykjavík ehf., 31.7.2016 [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: <http://icelandreview.com/news/2016/07/31/archaeologists-find-1000-year-old-skeletons-and-silver-coin>

JOHNSTON, Grahame. Ground Penetrating Radar in Archaeology. *Archaeology expert* [online]. 2000, 25.5.2017 [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://www.archaeologyexpert.co.uk/groundpenetratingradarinarchaeology.html>

PÁLSSON, Hermann. Saga: literature. *ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA* [online]. 1999 [cit. 2018-07-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/saga#ref503823>

Radiouhlíkové datování: jak funguje nejrozšířenější datovací metoda. *Atominfo: Aktuálně o jádru* [online]. 19. 11. 2012 [cit. 2018-10-11]. Dostupné z: <http://atominfo.cz/2012/11/radiouhlikove-datovani-jak-funguje-nejrozsi-renejsi-datovaci-metoda/>

Skagafjörður Archaeological Settlement Survey. *Fiske Center for Archaeological Research* [online]. University of Massachusetts Boston, 2017 [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: <http://www.fiskecenter.umb.edu/Projects/Skagafjordur.html>

STEINBERG, John M., ed. Report of the Skagafjörður Archaeological Settlement Survey. Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, 2002.

Dostupné z:

http://www.fiskecenter.umb.edu/Pdfs/Iceland_PDFs/assorted/SASS_2002.pdf

Prameny v originálním znění

Brennu-Njáls saga. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <https://www.snerpa.is/net/isl/njala.htm>

Egils saga. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <http://www.snerpa.is/net/isl/egils.htm>

Eiríks saga rauða. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <http://www.snerpa.is/net/isl/eirik.htm>

Eyrbyggja saga. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: <http://www.snerpa.is/net/isl/eyrbygg.htm>

Gísla saga Súrssonar. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.snerpa.is/net/isl/gisl.htm>

Gunnlaugs saga ormstungu. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.snerpa.is/net/isl/gunnl.htm>

Laxdæla saga. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1997 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.snerpa.is/net/isl/laxdal.htm>

Vatnsdæla saga. SÆMUNDUR, Bjarnason. *Íslendingasögur* [online]. 1998 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.snerpa.is/net/isl/vatnsdae.htm>

Seznam příloh

Příloha A: Mapa Mosfellského údolí

Zdroj: ZORI, Davide. Map of the Mosfell Valley region. In: *ResearchGate* [online]. 2018 [cit. 2018-10-03]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/profile/Davide_Zori/publication/277891118/figure/fig1/AS:669536147734536@1536641265987/Map-of-the-Mosfell-Valley-region-The-red-squares-show-the-locations-of-MAPs-excavation.ppm

Příloha B: Mapa umístění Skagafjörðu

Zdroj: STEINBERG, John M., ed. Report of the Skagafjörður Archaeological Settlement Survey. Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, 2002, s. 4.

Dostupné z: http://www.fiskecenter.umb.edu/Pdfs/Iceland_PDFs/assorted/SASS_2002.pdf

Příloha C: Mapa umístění Eyjafjörðu

Zdroj: Skuggi – Map of Eyjafjordur. In: *Archaeology in the North Atlantic - HERC Blog* [online]. CUNY Graduate Center [cit. 2018-11-04].

Dostupné z: <http://northatlanticherc.gc.cuny.edu/files/2013/06/map2.png>

Příloha D: Oblast Dysnes na západním pobřeží Eyjafjörðu

Zdroj: Eyjafjörður: Dysnes is located between Akureyri town and the village of Hjalteyri. In: *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z:

https://icelandmag.is/sites/default/files/styles/article_body_image/public/thumbnails/image/image4144_2.png?itok=ZsdXaOyc

Příloha E: Mapa umístění Þegjandadalur

Zdroj: PREHAL, Brenda. *Freyja's Cats: Perspectives on Recent Viking Age Finds in Þegjandadalur North Iceland*. New York, 2011. Master Thesis. City University of New York. Vedoucí práce Thomas McGovern, s. 75.

Příloha F: Tefrochronologie v praxi: vrstvy tefry

Zdroj: DUGMORE, Andrew a Anthony NEWTON. Isochrons and beyond: maximising the use of tephrochronology in geomorphology. *Jökull*. 2012, (62), 39-52. ISSN 0449-0576, 0449-0576, s. 41.

Příloha G: Mapa kostela a přilehlého hřbitova v Hrisbrú

Zdroj: BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project (MAP)* [online]. Davide Zori. University of California Los Angeles [cit. 2018-08-03].

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/burial_violence.html

Přeložila Bc. Veronika Holubcová

Příloha H: Mapa farmy Keldudalur (v oblasti Skagafjörðu).

Zdroj: BOLENDER, Douglas J. House, Land, and Labor in a Frontier Landscape: The Norse Colonization of Iceland. In: BECK, R. A., ed. *The Durable House: Architecture, Ancestors, and Origins*. Carbondale, IL: Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University, 2007, s. 400-421. ISBN 0881040924, s. 414.

Přeložila Bc. Veronika Holubcová

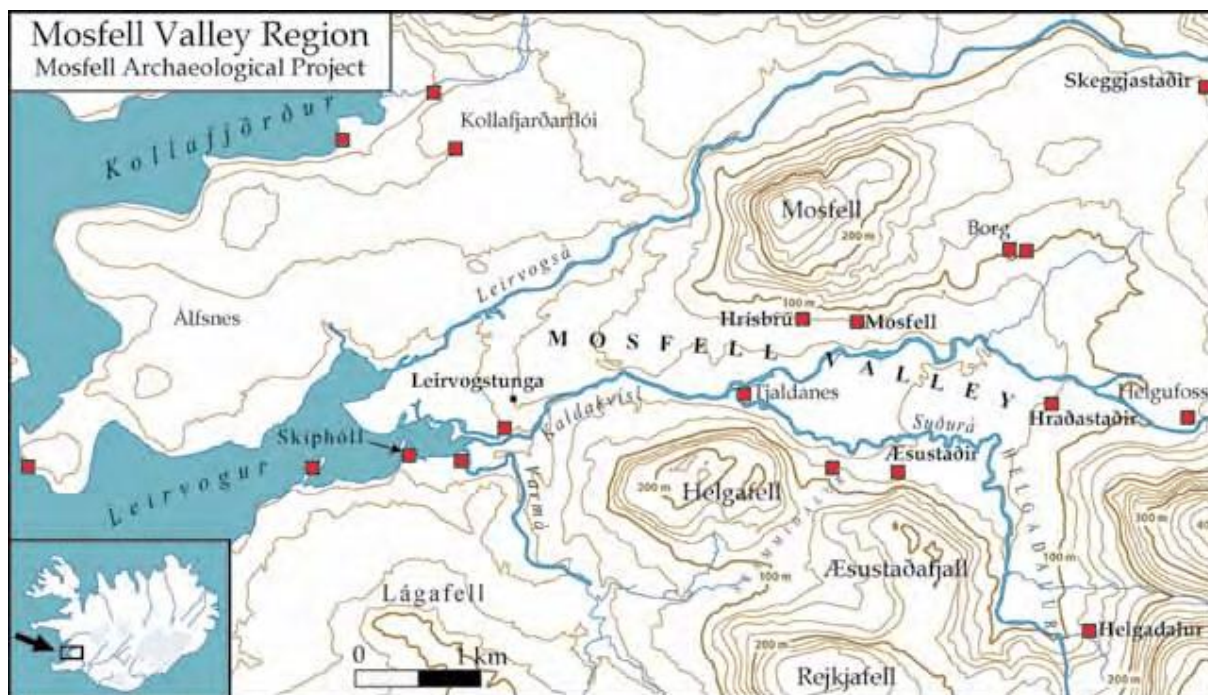
Příloha CH: Lebka muže trpícího Pagetovou chorobou, nález z hřbitova v Hrísbú

Zdroj: BYOCK, Jesse L.. Egil's Bones. *Scientific American*. 1995, (January), 82-87, s. 82.

Příloha I: Digitální verze diplomové práce na CD

Přílohy

A. Mapa Mosfellského údolí

Příloha A: Mapa Mosfellského údolí. Červené čtverečky znázorňují polohy vykopávek a výzkumných oblastí v rámci MAP.

Zdroj: ZORI, Davide. Map of the Mosfell Valley region. In: *ResearchGate* [online]. 2018 [cit. 2018-10-03]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/profile/Davide_Zori/publication/277891118/figure/fig1/AS:669536147734536@1536641265987/Map-of-the-Mosfell-Valley-region-The-red-squares-show-the-locations-of-MAPs-excavation.ppm

B. Mapa umístění Skagafjörðu

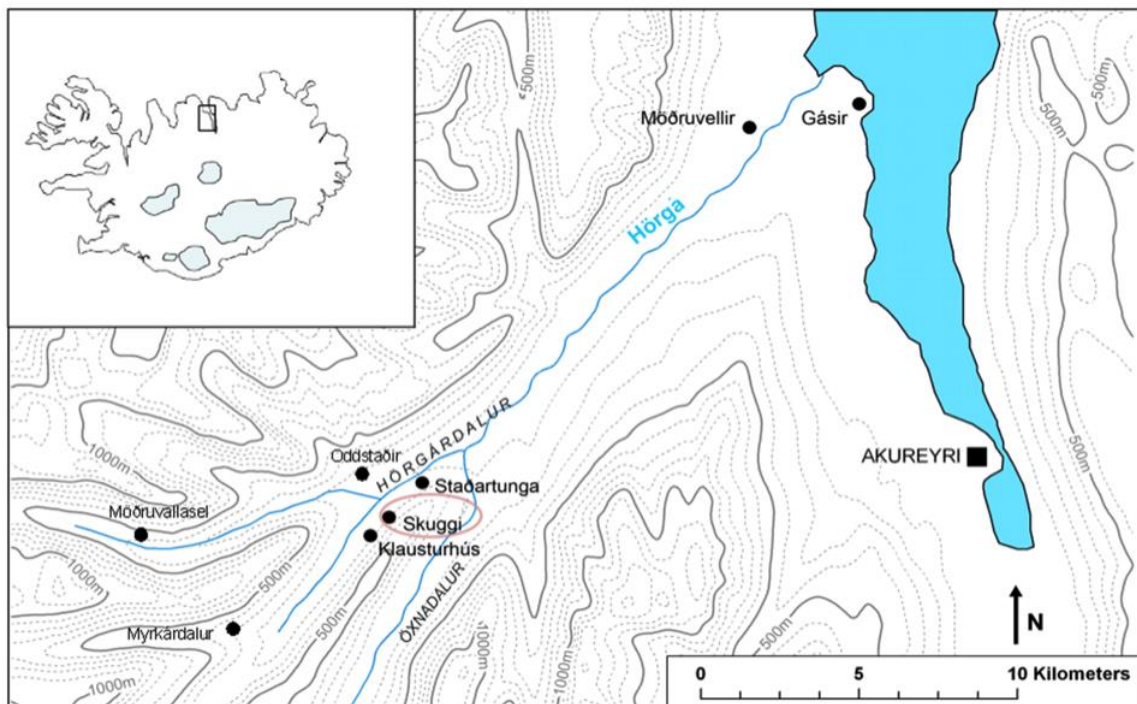
Příloha B: Mapa umístění Skagafjörðu

Zdroj: STEINBERG, John M., ed. Report of the Skagafjörður Archaeological Settlement Survey. Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, 2002, s. 4.

Dostupné z:

http://www.fiskecenter.umb.edu/Pdfs/Iceland_PDFs/assorted/SASS_2002.pdf

C. Mapa umístění Eyjafjörðu

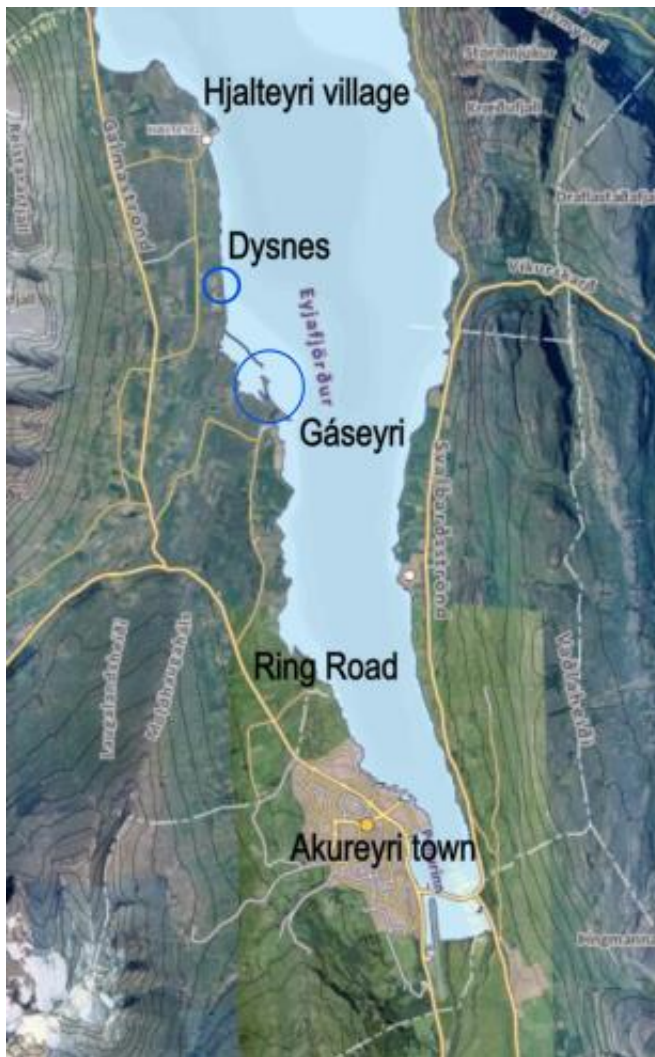

Příloha C: Mapa umístění Eyjafjörðu

Zdroj: Skuggi – Map of Eyjafjordur. In: *Archaeology in the North Atlantic - HERC Blog* [online]. CUNY Graduate Center [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <http://northatlanticherc.gc.cuny.edu/files/2013/06/map2.png>

D. Oblast Dysnes na západním pobřeží Eyjafjörðu

Příloha D: Oblast Dysnes na západním pobřeží Eyjafjörðu

Zdroj: Eyjafjörður: Dysnes is located between Akureyri town and the village of Hjalteyri. In: *Iceland Magazine* [online]. 2014 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: https://icelandmag.is/sites/default/files/styles/article_body_image/public/thumbnails/image/image4144_2.png?itok=ZsdXaOyc

E. Mapa umístění Þegjandadalur

Příloha E: Mapa umístění Þegjandadalur

Zdroj: PREHAL, Brenda. *Freyja's Cats: Perspectives on Recent Viking Age Finds in Þegjandadalur North Iceland*. New York, 2011. Master Thesis. City University of New York. Vedoucí práce Thomas McGovern, s. 75

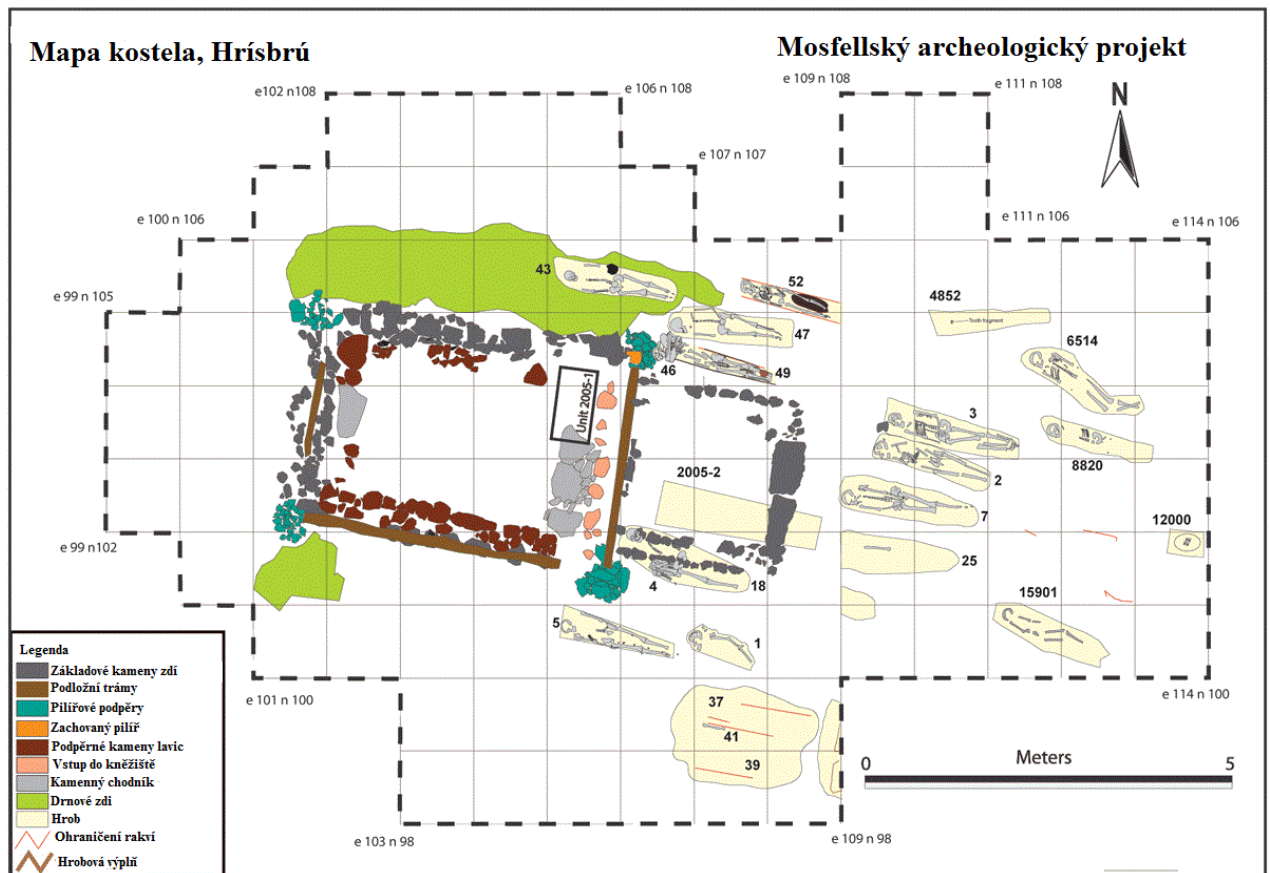
F. Tefrochronologie v praxi: vrstvy tefry

Příloha F: Tefrochronologie v praxi: vrstvy tefry. Část „a“ ukazuje vrstvy tefry od roku 1341 do roku 1947 a část „b“ ukazuje vrstvy tefry před zánikem ostrova s prozatím přesně neurčené doby až do roku 920. Písmenná označení K = Katla, H = Hekla, Ey = Eyjafjallajökull. „Settlement Layer“ = vrstva z období osídlení ostrova.

Zdroj: DUGMORE, Andrew a Anthony NEWTON. Isochrons and beyond: maximising the use of tephrochronology in geomorphology. *Jökull*. 2012, (62), 39-52. ISSN 0449-0576, 0449-0576, s. 41.

G. Mapa kostela a přilehlého hřbitova v Hřísbřú

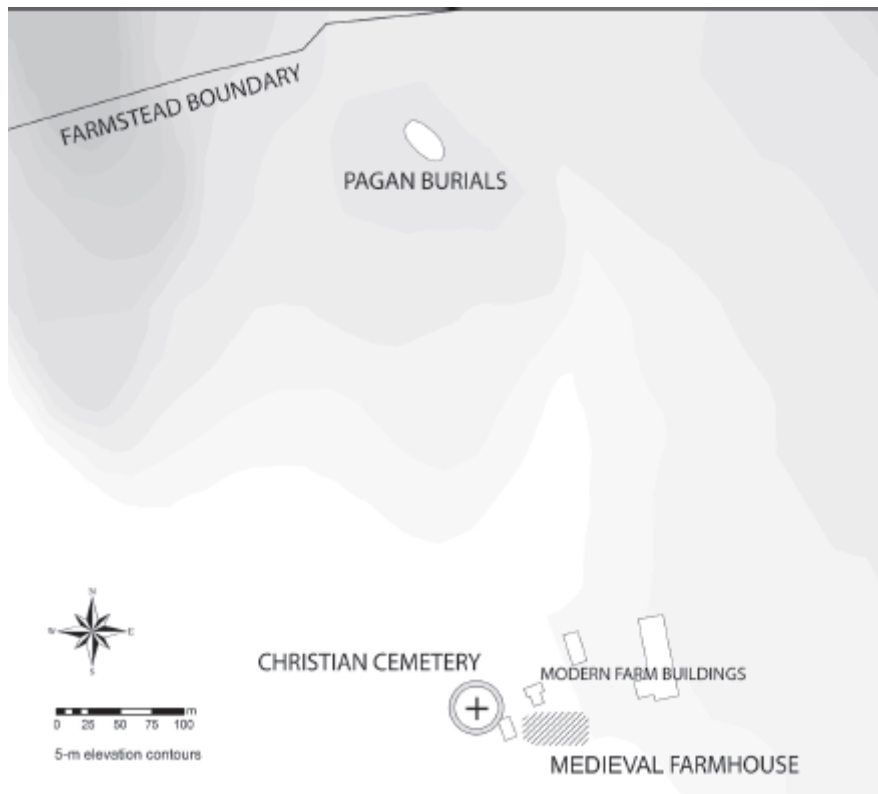
Příloha G: Mapa kostela a přilehlého hřbitova v Hřísbřú

Zdroj: BYOCK, Jesse. *The Mosfell Archaeological Project (MAP)* [online]. Davide Zori. University of California Los Angeles [cit. 2018-08-03].

Dostupné z: http://www.viking.ucla.edu/mosfell_project/burial_violence.html

Přeložila Bc. Veronika Holubcová

H. Mapa farmy Keldudalur

Příloha H: Mapa farmy Keldudalur (v oblasti Skagafjörðu).

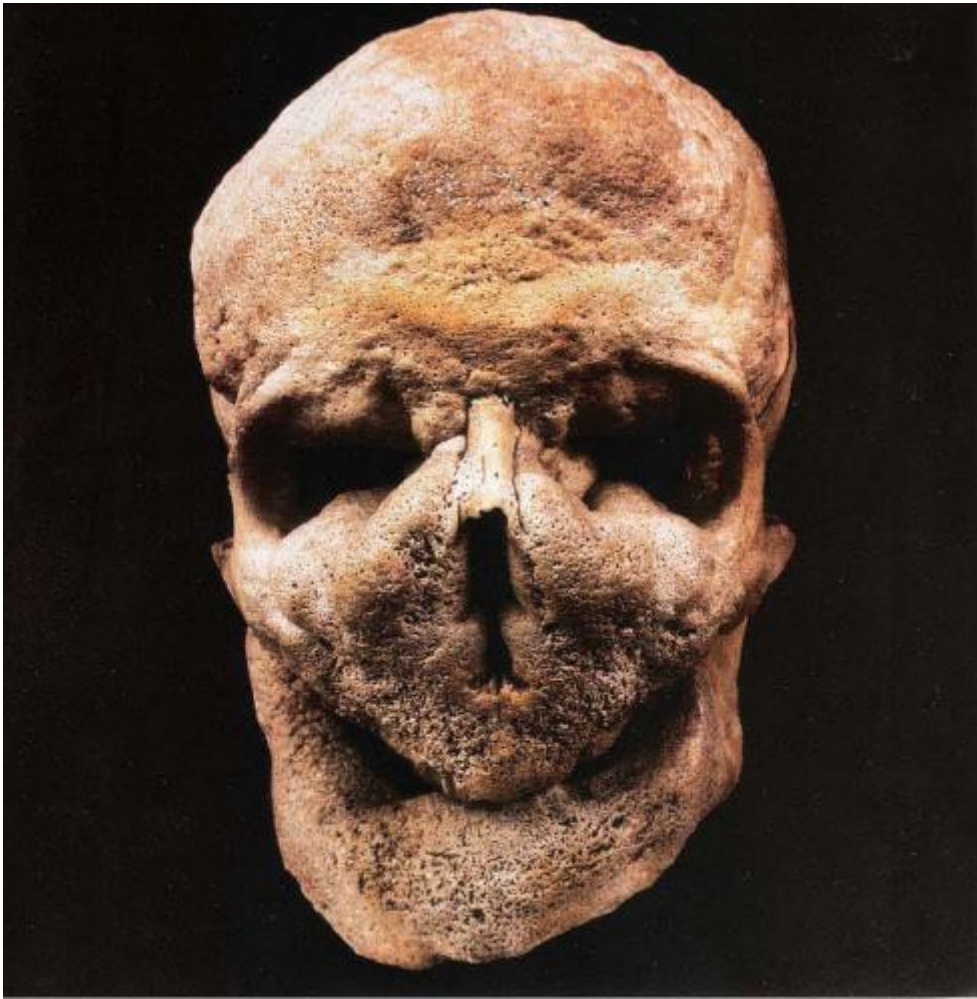
Farmstead boundary = Hranice farmy; Pagan burials = Pohanské hroby;

Christian cemetery = Křesťanský hřbitov; Modern farm buildings = Budovy moderní farmy; Medieval farmhouse = Středověká farma.

Zdroj: BOLENDER, Douglas J. House, Land, and Labor in a Frontier Landscape: The Norse Colonization of Iceland. In: BECK, R. A., ed. *The Durable House: Architecture, Ancestors, and Origins*. Carbondale, IL: Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University, 2007, s. 400-421. ISBN 0881040924, s. 414.

Přeložila Bc. Veronika Holubcová

CH. Lebka muže trpícího Pagetovou chorobou, nález z hřbitova v Hříšbrú.

Příloha CH: Lebka muže trpícího Pagetovou chorobou, nález z hřbitova v Hříšbrú.

Zdroj: BYOCK, Jesse L.. Egil's Bones. *Scientific American*. 1995, (January), 82-87, s. 82.

I. Digitální verze diplomové práce na CD

Příloha na CD obsahuje digitální verzi této diplomové práce ve formátu „.pdf“.